

Publikácia vyšla s láskavou podporou

MIGRÁCIA AKO EMÓCIA: Multikultúrna zbierka esejí, aj o „nás“

prvé vydanie

Editor:

Peter Dráľ

Autorky a autori:

Hamid Alyasry, Denisa Velásquez Flores Balážová, Irena Brežná, Mohamad Safwan Hasna, Vladi Igov, Dhurata Milori, Greg Soulliere, Veronika Trinhová, Helena Tužinská, Nikos Zegkinis

Preklad:

Jana Cviková (Irena Brežná), Katarína Dobrovodská (Vladi Igov, Dhurata Milori, Greg Soulliere, Nikos Zegkinis)

Jazyková redakcia:

Laco Oravec

Obálka a grafická úprava:

Juraj Alexy, Katarína Šoltésová

Tlač:

Reprografia s.r.o.

© Nadácia Milana Šimečku, 2009

Panenská 4, 81103 Bratislava

nms@nadaciamsk

www.nadaciamilanashimecku.sk

ISBN 978-80-89008-34-6

MIGRÁCIA AKO EMÓCIA:

Multikultúrna zbierka esejí, aj o „nás“

Migrácia ako emócia	5
Moje zážitky zo Slovenska <i>Nikos Zegkinis</i>	11
Made in Syria <i>Mohamad Safwan Hasna</i>	15
Životné príbehy emigranta <i>Hamid Alyasry</i>	31
Ľudia dažďa <i>Hela Tužinská</i>	41
Príbeh jedného Daru <i>Dhurata Milori</i>	53
Iba hodinu od domova <i>Vladi Igov</i>	63
Američan v Bratislave <i>Greg Soulliere</i>	73
Keď sníváš, dokážeš <i>Denisa Velásquez Flores Balážová</i>	85
Sme predsa v 21. storočí <i>Veronika Trinhová</i>	93
Zadný dvor ako životný štýl spriadania globálnej identity <i>Irena Brežná</i>	103
O Nadácii Milana Šimečku	109

Migrácia ako emócia

Tá istá krajina, to isté mesto, tá istá ulica, nie je taká istá pre výletníka a pre človeka, ktorý sa v nej plánuje či náhodou, dobrovoľne či nechtiac ocitne na dlhšiu dobu. Možno ste to už zažili aj na vlastnej koži: po celoročnom strese a večných naháňáčkach v práci sa vám konečne podarí vyraziť na dovolenku k moru, do hôr či na poznávací výlet. Všetko je pre vás odrazu nové, neznáme, úžasné, vzrušujúce. Nechávate sa unášať exotickým prostredím, tešíte sa zo stretnutí s inými ľuďmi, so záujmom spoznávate cudzokrajné vône, chute, kultúry. Vypnutý mobil a sklopený počítač vám už po pár dňoch dovoľia zabudnúť na všetky nedokončené veci, premeškané termíny, zúrivé telefonáty a emaily od ľudí, ktorí niečo potrebujú práve od vás a čo najskôr. Cudzí prostredie vás dokonale odpúta od bežných starostí a problémov a vy si naplno užívate kondenzovanú dávku pozitívnych emócií.

Ak sa vám však na dovolenke prihodí čosi nemilé, váš vysnívaný výlet sa razom môže zmeniť na nočnú moru. Aj keď ste stále na tej istej rovnobežke a tom istom poludníku, všetko je odrazu iné. Z bezstarostného turistu s fotoaparátom na krku a všetkým ostatným na háku sa veľmi ľahko stane uštvaný, mrzutý cudzinec bez základných znalostí a potrebných známostí. Okolité tváre, ešte pred malou chvíľou prívetivé a srdečné, sa zaraz menia na nechápavé výrazy bez známky empatie. Namiesto pohostinných ľudí, ktorí vás všade vítali, sa vám zdá, že stretávate už len zadubencov, čo vám nerozumejú, nepomáhajú, ba všetko vám iba sťažujú. Neznalosť a neistota, nekonečné čakanie a byrokratické procedúry, neschopnosť zorientovať sa, dorozumieť sa inak ako rukami a nohami, spoločenské nevedomie o tom, čo sa patrí a čo nie, čo ako funguje a nefunguje – to všetko vám môže dokonale znechutiť celý váš pobyt. V takých chvíľach si užijete kondenzovanú dávku frustrácie z neschopnosti a nekultúrnosti iných aj svojej vlastnej.

Dni plné nezabudnuteľných zážitkov sa nenávratne rozplynú a vy zistíte, že všetko čo ste doteraz zažili, nebol bežný život v inej krajine, ale len akási bublina, ktorá náhle splasla. Z exotiky zostane len divná pachuť a prepadne vás clivá nostalgia za domovom. Tam síce tiež všetko nefunguje perfektne, ale aspoň viete, čo robiť, kam ísť, na koho sa obrátiť. V takých situáciách je na nezaplatenie každé ústretové gesto náhod-

- 6 ného okolidúceho, každý letný úsmev úradníka za prepážkou, každé povzbudivé slovo suseda, ktorý vám požičia pár drobných na súrny telefonát. I keď sa nakoniec vždy nájde niekto, kto vám aj v cudzine pomôže znovunadobudnúť sebaistotu, zorientovať sa a opätovne sa postaviť na vlastné nohy, už si veru nebudete hovieť v bubline ako predtým. Napriek všetkému peknému, čo ešte stihnete zažiť, sa už predsa len budete tešiť na návrat domov, do istoty.

Nie všetci majú možnosť vrátiť sa z cudzieho do vlastného. Mnohí preto, že by v tom vlastnom neprežili alebo žili v ohrození. Iní zas preto, že sa v cudzine stihli zahľadiť do niekoho, komu sa veru z vlastného odísť nechce. A sú aj takí, čo od narodenia žijú akože vo vlastnom, no napriek tomu sa aspoň občas cítia aj doma ako cudzinci. Ľudí s takýmto životnými skúsenosťami spája odlišnosť od väčšiny ľudí, ktorí sa nachádzajú v ich okolí. Nie sú však len krátkodobými výletníkmi, ktorí by pocity odcudzenia, neznalosti či frustrácie zažili iba kvôli jedinej nepríjemnej skúsenosti. Oni takúto skúsenosť môžu zažívať opakovane a aj dennodenne, pričom sa im nemusí zakaždým dostať drobnej pomoci od náhodných okoloidúcich.

Ľudí, ktorí prispeli do tejto zbierky spája skúsenosť so životom mimo svojho domova, v inej krajine, v inom kultúrnom prostredí. Či už zo Slovenska odišli alebo sem odinakiaľ prišli, v každom jednotlivom prípade aspoň na chvíľu pociťujú, aké to je byť cudzincom bez jednoduchej a rýchlej možnosti návratu do istoty. Samozrejme, veselých chvíľ zažívajú minimálne toľko ako neveselých, ba tých radostných možno oveľa viac. Istý pocit neistoty je však neustále prítomný v ich podvedomí, aj keď každý z nás stretnutie s inakosťou či cudzotou prežíva inak.

Nájsť ľudí, ktorí budú nielen ochotní, ale aj schopní opísať svoju životnú a v mnohých prípadoch stále žitú skúsenosť cudzinca, nebolo jednoduché. Všetci, čo súhlasili, dostali rovnaké zadanie, rovnaký rozsah, rovnaké pokyny. Pri ďalšom objasňovaní sme však museli vziať do úvahy rôznosť príbehov a okolností, ktoré jednotlivé životy ovplyvnili. S každým autorom a autorkou sme sa preto snažili vymedziť tému, štýl aj rozsah výpovede tak, aby sme zachovali jej autentickosť. Tá bola pre nás dôležitejšia ako žánrová čistota, obsahová jednota či štylistická dokonalosť. V zbierke tak nájdete intelektuálnejšie aj poetickéjšie ladené eseje popri chronologicky napísaných životných príbehoch či opisoch zážitkov

a skúseností. Rozmanitosť textov výrazne ovplyvnil aj pôvod, profesia či vek autorov a autoriek, a preto sa od jedného textu k druhému strieda striedma civilnosť so štylistickou vycibrenosťou.

Výsledná rozmanitosť textov prekvapila aj nás samotných. Na chvíľu sme zaváhali, či ich možno všetky publikovať pod jednou hlavičkou, v jednej zbierke. Ak to však s autentickosťou myslíme naozaj vážne a ak zároveň v duchu Šimečkovej idey malých dejín považujeme životné príbehy obyčajných ľudí za rovnako dôležité ako veľké, oficiálne dejiny, nemôžeme inak.

Zbierka začína zľahka. **Moje zážitky zo Slovenska** sa môžu javiť ako kombinácia tipov z turistického sprievodcu s praktickými radami pre zahraničných zamestnancov medzinárodnej firmy. Nikos Zegkinis prišiel z Peloponézu ako vysokokvalifikovaný odborník na informačné technológie a život na Slovensku predstavuje z perspektívy ekonomického migranta. Čitateľa nečaká žiadna grécka dráma. Bez zbytočných emócií, pátosu a nadsázky sa z kratučkého textu dozvie, čo je u nás lacné a čo vzácné.

Mohamad Safwan Hasna sa svojho času taktiež rozhodol zostať na Slovensku, aj keď takmer všetko, čo dovtedy poznal bolo **Made in Syria**. Prekladateľ a tlmočník z arabčiny prišiel za štúdiom a žije tu už vyše dvoch desaťročí. Spolu s manželkou vedie Cordóba centrum pre medzikultúrny dialóg a venuje sa duchovným potrebám moslimov. Jeho poučný sprievodca sýrskou históriou, kultúrou či kuchyňou je popretkávaný úsmevnými historkami zo štúdia krkolomnej slovenčiny i rodinného života.

Nitranom sa človek nemusí iba narodiť, ale sa ním môže aj stať. Svoje o tom vie aj rodák z irackého Alkútu Hamid Alyasry. Na rozdiel od Nikosa či Mohamada rodnú krajinu neopustil celkom dobrovoľne, ale kvôli prenasledovaniu svojej rodiny. **Životné príbehy emigranta** odhalia všetličo o štúdiu v socialistickom Československu, kovbojke pri vybavovaní sobáša či žurnalistike v časoch vojny.

Hela Tužinská je jedinou autorkou, ktorá nepíše o sebe, ale prepožičiava svoj hlas ľuďom, ktorých len zriedkakedy počuť z utečeneckých táborov.

- 8 **Ludia dažďa** sú tí istí ako Ľudia dúhy z prvej zbierky esejí, akurát o čosi starší a skúsenejší. Fragmentsy ich príbehov ukazujú, že ani udelením azylu sa ťažkosti utečencov nekončia. Jednotlivé výpovede zároveň vyjavujú, aké to je byť naďalej odmietaný ako spoluobčan či spolubývajúci. Elégia o slovenskej byrokracii a mentálnej nezrelosti.

Príbeh jedného Daru je príbehom Dhuraty Milori z Albánska. Aj tu z každého druhého odstavca razí byrokracia ako danajský dar študijného pobytu, navyše previazaný ozdobnou páskou stereotypov s mafiánskymi motívmi. Esej je dobrou terapiou na krátku pamäť pre všetkých, ktorých poburujú prekvapivé reakcie cudzincov na prítomnosť pitnej vody a elektrických spotrebičov na Slovensku, zamieňanie so Slovinskom a skvelé zážitky pri prekračovaní hraníc pred vstupom krajiny do Únie.

Aké to je žiť v členskej krajine Únie pred vstupom svojej rodnej krajiny, vie aj Bulhar Vladi Igov. Jeho príbeh je aj o tom, ako možno byť teoreticky **iba hodinu od domova** a prakticky tráviť dlhé hodiny v letiskových halách kvôli meškajúcim letom. A píše aj o tom, ako v neskorých večerných hodinách v Bratislave tak trochu skalapal pes.

Greg Soulliere na Slovensko vlastne ani nemal prísť. Vďaka pozvaniu na oslavu Veľkonočných sviatkov u svojho slovenského priateľa a napriek pracovným aj osobným istotám, ktoré mu ponúkal rakúsky vidiek, usídlil sa v Petržalke. Po čase na Slovensku dokonca našiel zmysel svojho profesionálneho života. Komukoľvek sa už zunoval preslávený Američan v Paríži, nech si prečíta (zatiaľ) nepresláveného **Američana v Bratislave**.

Nie americký, ale kanadský sen si žije Piešťančanka Denisa Balážová. Vďaka potulkám po svete stretla Guatemalčana Marcela a stala sa z nej Denisa Velásquez Flores Balážová. O tom, aká je v kanadskom Halifaxe iná klíma, poveternostná aj multikultúrna, sa dozviete v eseji **Keď sníváš, dokážeš**. Snívala, dokázala.

Najmladšia autorka Veronika Trinhová iba nedávno dokončila strednú školu v Malackách. Okrem iného došla k poznaniu, že **Sme predsa v 21. storočí**, aj keď sa to tak občas nejaví. Narodiť sa na Slovensku vietnamskému otcovi a slovenskej matke vás totiž nie v každého očiach urobí dostatočne slovenskou.

Ako inak než intelektuálnym zamyslením pre náročnejších možno celú zbierku ukončiť: **Zadný dvor ako životný štýl spriadania globálnej identity** od Ireny Brežnej je o vzájomne previazaných identitách, ktoré všetci máme a občas si aj uvedomujeme. A ešte o čistote štýlov a jazykov, zápečníctve aj svetoobčianstve, geografickom aj myšlienkovom. Medzinárodný expres stojí v staniach Trenčín, Viedeň, Bazilej, Groznyj, Frankfurt a Dubrovnik.

Podobne ako v prvej zbierke esejí *Kultúra ako emócia* si aj toto jej voľné pokračovanie kladie za svoj hlavný cieľ zozbierať rozmanitosť a rozpovedať ju. Táto zbierka sa však špecifickejšie zameriava na ľudí, ktorí sa niekedy ocitli v situácii cudzinca. Zároveň je vydávaná s vďakou ku všetkým, ktorí cudzincom na Slovensku alebo kdekoľvek inde pomohli a pomôžu. Najviac nás však poteší, ak sa dostane aj k ľuďom, ktorí cudzincami nikdy neboli a nikdy sa tak ani necítili. Ak sa po prečítaní čo i len jedného príbehu na pohovke pod dekou podarí pozmeniť pohľad na ľudí, ktorí sú nejakým spôsobom „iní“, táto emocionálna dávka nevyjde nazmar. A ľudí žijúcich v bubline bude zas o čosi menej.

Peter Drál

Moje zážitky zo Slovenska

V nasledujúcich riadkoch sa pokúsim zosumarizovať zážitky a skúsenosti ekonomického prisťahovalca na Slovensku. Ako cudzinec som si všimol isté rozdiely medzi správaním a kultúrou ľudí na Slovensku a v mojej rodnej krajine. Väčšina z nich vo mne zanechala dobrý dojem, niektoré však boli aj negatívne. Tento text môže poslúžiť ako stručný sprievodca pre cudzincov, ktorí rozmýšľajú nad presťahovaním sa na Slovensko, konkrétne do Bratislavy.

Moje meno je Nikos Zegkinis a som pôvodom z Grécka. Svoje štúdiá som po piatich rokoch ukončil v Londýne, kde som získal titul v oblasti multimédií. Z Británie som sa vrátil späť do Grécka, aby som nastúpil na vojenskú službu a následne si našiel dobrú prácu. Po štyroch rokoch striedania rôznych pozícií som zistil, že najlepšie, čo môžem urobiť, je nájsť si prácu v zahraničí. V Bratislave som už predtým bol ako turista a atmosféra mesta sa mi veľmi páčila. Dozvedel som sa, že istá počítačová firma tam mala otvoriť svoje medzinárodné centrum, a tak som sa rozhodol poslať môj životopis. Keď ma v októbri 2006 prijali, pricestoval som do Bratislavy ako typický ekonomický migrant.

Pred návštevou Slovenska som ani netušil, že Bratislava je jeho hlavným mestom a už vôbec som nevedel, kde na mape sa nachádza. Bol som milo prekvapený zistením, že je v srdci Európy a ľudia sú tu veľmi priateľskí a otvorení. Bratislava má stále niekoľko vecí, ktoré vám pripomínajú, že to ešte v nedávnej minulosti bola komunistická krajina. Mnoho vecí sa však zmenilo. Väčšinou v pozitívnom smere, no kapitalizmus priniesol aj isté negatívne javy, ako napríklad enormne vysoké ceny nehnuteľností.

Zistenie, že na bývanie v malom byte blízko centra a práce musím minúť pol platu, ma veľmi nepotešilo. Predpokladám, že aj ja som svojím dielom prispel k veľkému nárastu cien nájomov. Veľké medzinárodné spoločnosti totiž otvorili svoje pobočky v Bratislave a prijali veľa Slovákov aj zahraničných zamestnancov, ktorí tu hľadali aj ubytovanie. Je však pravdou, že každý má možnosť prenajať si iba jednu izbu vo väčšom byte, čo vyjde aj omnoho lacnejšie.

12 Najčastejšie sa byty na prenájom hľadajú prostredníctvom realitnej kancelárie, ktorá rôzne možnosti prispôsobí vašim potrebám. Zvyčajný poplatok za využitie takejto služby je zhruba vo výške mesačného nájomného. Môže to však byť aj menej, ak je prenájom príliš drahý. V Bratislave sú krásne a zre-novované byty, no väčšinou sú pre mladých cenovo nedostupné. Najlepším riešením je teda byt v primeranom stave zdieľaný s kamarátom. Priemer-ná výška prenájmu dvojizbového bytu s obývačkou a spálňou bola v čase môjho pobytu zhruba 500 eur. Ak si však niekto prenajal izbu v troj- alebo štvorizbovom byte, vyšlo ho to iba okolo 150 až 200 eur.

Bratislava je ideálnym miestom pre mladých čerstvých absolventov vy-sokých škôl na začatie ich kariéry. V posledných desiatich rokoch Slo-vensko prilákalo veľa nových investorov a medzinárodných korporácií, ktoré zamestnávajú tisíce ľudí predovšetkým v oblasti informačných technológií. Za prácou pre tieto spoločnosti sa sem prisťahovalo veľa cudzincov, tak ako aj ja. Platy sa líšia v závislosti od pozície, ktorú vy-konávate a kvalifikácie, akú máte, no bežným priemerom je 1.000 eur hrubého mesačne. Typický pracovný deň trvá od deviatej do šiestej, čo zahŕňa aj hodinovú prestávku na obed. Napriek svetovej finančnej kríze spoločnosti v Bratislave stále prijímajú nových zamestnancov, aj keď už v menších počtoch. Niektoré z firiem tiež prestali zvyšovať platy, prípad-ne ich začali aj mierne znižovať.

Veľký rozdiel v porovnaní s Gréckom spočíva v tom, že zamestnanci nie sú zvyčajne organizovaní v odboroch. Nemajú zväz či združenie, ktoré by mohlo presadzovať ich požiadavky a chrániť ich práva. Bol som sved-kom toho, ako sa tieto práva porušujú a nikto sa na to nešťožoval. Za-mestnanci tu neštrajkujú ako v mnohých európskych krajinách a rôzne zamestnanecké výhody sú značne obmedzené. Zamestnanci napríklad nedostávajú štrnásť plat, ako je tomu vo väčšine európskych krajín a tiež je tu bežnou praxou, že spoločnosti neplatia nadčasy.

Bratislava ako hlavné mesto Slovenska bola dejiskom veľkých udalos-tí v histórii krajiny. Napriek tomu, že mesto je v porovnaní s ostatnými európskymi metropolami menšie rozlohou aj počtom obyvateľov, koná sa tu mnoho kultúrnych podujatí, z ktorých si môžete vyberať. Bývajú tu koncerty známych zahraničných kapiel a výstavy miestnych aj svetozná-mych umelcov. Nachádza sa tu tiež veľa štátnych múzeí s veľkým poč-tom výstav a tiež malé súkromné galérie, ktoré vystavujú predovšetkým

domáce alternatívne umenie. Bol som na mnohých vernisážach a výstavách a môžem povedať, že prinášajú veľmi pekné zážitky, ktoré by som odporúčal každému návštevníkovi.

Veľkým lákadlom Slovenska sú aj hrady a zámky. Hovorí sa, že je to krajina s najväčším počtom a najlepšie chránenými hradmi v celej Európe. Hrady a zámky sú pre mňa ako Gréka veľkou atrakciou. Asi ako priezračné more a krásna pláž pre Slováka. Žiaľ, nepodarilo sa mi cestovať po Slovensku toľko, ako som pôvodne plánoval, takže som na vlastné oči videl iba niekoľko z nich. Na Bratislavskom hrade je veľké múzeum a je odtiaľ panoramatický výhľad na celé mesto. Devín, ktorý sa nachádza iba dvadsať minút cesty autobusom, ponúka úžasný výhľad na ústie Moravy do Dunaja a je populárnou destináciou Bratislavčanov na letnú nedeľnú prechádzku. Žiaľ, mimo sezónu je hrad pre verejnosť zavretý.

Staré mesto v Bratislave je plné barov, klubov a reštaurácií. Je to veľmi atraktívna časť Bratislavy, so zachovalou stredovekou architektúrou a pešou zónou. Kvalita reštaurácií je rôzna, nájdete tu aj miesta, kde nedostanete práve najlepšie jedlo, no aj tak zaplatíte pomerne vysokú sumu. Odporúčam preto navštevovať také miesta, kam chodia aj domáci, je to totiž najlepšia ochrana proti zdieraniu cudzincov a zároveň záruka kvalitného jedla a pitia. Nachádza sa tu aj hĺstka podnikov, kde hrá živá hudba všetkých žánrov (jazz, latino, rock, heavy metal) a tiež veľké kluby, kde sa tancuje. Môže sa však stať, že od cudzincov pýtajú vyššie vstupné, takže si treba dať pozor, ktorý klub si vyberiete.

Vo všeobecnosti sú ceny nápojov a jedál nižšie ako je európsky priemer. Samozrejme, ak idete do reštaurácie mimo centra, ceny tam môžu byť aj o polovicu menšie. Čo mi v Bratislave chýba, sú čerstvé ryby a morské plody. Vzhľadom na geografickú polohu mesta, je to ale logické. Na druhej strane mi veľmi chutí slovenská kuchyňa, ktorá však pri každomdennej konzumácii asi nie je veľmi zdravá.

Slovensko je situované v strede Európy, takže je ideálne na cestovanie. Odkedy som sa sem presťahoval, cestoval som pomerne dosť. Bratislava je vzdialená iba 60 kilometrov od Viedne, ktorá je skvelým cieľom na celodenný výlet. Do väčšiny európskych miest sa dá ísť autom, pretože sú v prijateľnej vzdialenosti. Môžete tak ísť na pivo na Oktoberfest do Mníchova, na karneval do Benátok alebo na letnú dovolenku do Chor-

14 vátska. To všetko len za šesť hodín jazdy. Tým, že moje rodné Grécko je na okraji Európy, často som sa cítil trochu odrezaný od sveta. Tento pocit však na Slovensku rozhodne nemám.

V Bratislave je mnoho zahraničných študentov, pričom gréckych je tu prinajmenšom päťsto a zväčša študujú na lekárskej fakulte. Keďže grécky systém prijímacích skúšok je veľmi prísny a iba málo študentov sa dostane na vysoké školy, mnoho Grékov sa rozhodne ísť študovať do zahraničia. Najpopulárnejšie je Anglicko, kde som študoval aj ja. Vďaka mnohým katedrám na slovenských univerzitách, kde sa vyučuje aj po anglicky, je pre zahraničných študentov jednoduché stráviť v krajine šesť mesiacov na výmennom pobyte alebo tu absolvovať aj celé štúdium.

Celkovo by som moje zážitky a skúsenosti zo Slovenska hodnotil pozitívne. Je normálne, že na začiatku sa vyskytnú nejaké problémy, spôsobené komunikačnými a kultúrnymi rozdielmi. Bratislava je moderné európske mesto, takže nie je také zložité zvyknúť si naň. Slováci sú veľmi priateľskí a nápomocní ľudia a vo veľkej miere prispievajú k bezproblémovej integrácii cudzincov do slovenskej spoločnosti.

Z angličtiny preložila Katarína Dobrovodská.

Made in Syria

ČSFR? What is this?

مكييل ع مالسلا. Volám sa Mohamad Safwan. Obe sú to krstné mená. V Sýrii ma volajú Safwan a na Slovensku ma zas všetci oslovujú Mohamad. A odkedy sa nám narodil syn, tak aj Abu Hani (otec Haniho). Je to arabský zvyk.

Na Slovensko som sa dostal v rámci študijných výmen ešte do vtedajšej Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky. Mal som 19 rokov a o Slovensku som nemal tušenia. Bral som to ako možnosť vidieť svet, spoznať nových ľudí. Nikdy by som si nebol pomyslel, že táto krajina sa mi stane osudnou a zároveň druhou domovinou.

Dnes už spomínam na svoj príchod s nostalgiou. Bol koniec letných prázdnin, 18. september 1991. Lietadlo pristálo na pražskom letisku Ruzyně a ja ani neviem, ako som sa taxíkom dopravil na autobusovú stanicu, odkiaľ moja cesta pokračovala do Bratislavy. Spomínam si, ako ma ohúrilo množstvo zelene. Kam som sa pozrel, všade tráva, stromy, kvety. Dodnes rád vnímam krásu prírody po cestách Slovenskom.

Ako väčšina zahraničných študentov, aj ja som začínal na prípravke (Ústav jazykovej a odbornej prípravy) na Šoltésovej ulici v Bratislave. Mix všetkých národností, farieb pleti i vierovyznaní. A pritom sme všetci mali spoločný cieľ, naučiť sa po slovensky, aby sme mohli ďalej študovať na vysokej škole. Mne trvalo celé dva roky, kým som si slovenčinu osvojil. Nominatív, akuzatív, lokál, inštrumentál, vybrané slová a hlavne ypsilony boli pre mňa spočiatku španielskou dedinou uprostred západného Slovenska.

Ovládať jazyk krajiny, v ktorej chce človek žiť, je základnou potrebou. Hovorí sa, že slovenčina patrí k najťažším jazykom na svete. Je to asi vec pohľadu, pre každého je spočiatku cudzí jazyk náročný. Ale keď sa zvládnu základy, ide to ľahšie a nakoniec je to v podstate hračka. Slovenčina mi dala poriadne zabráť, no vyplatilo sa. Dnes sa totiž živím ako prekladateľ a tlmočník. Jazyk sa mi dostal pod kožu, páči sa mi jeho rytmickosť a mäkkosť. Mám rád slovenské príslovia a porekadlá,

16 niekedy sú totiž výstižnejšie než siahodlhé vysvetľovanie. Nedá mi však nespomenúť niektoré slovné perličky pri osvojovaní si slovenčiny.

Tak napríklad arabčina nepozná písmeno „p“. Preto som zo začiatku hovorieval bebsi, bunčová zmrzlina a jazyk som si išiel dolámať na slovom spojení „verejná bezpečnosť“ či „trabant“. Arabská abeceda je tiež pomerne zložitá. Každé písmeno má štyri varianty, inak sa píše na začiatku slova, inak v strede i na konci a má osobitnú podobu v samostatnom tvare. Mimochodom, arabská abeceda je odvodená od najstaršej známej abecedy (hláskového písma), ktorú vynášli práve v Sýrii pred asi 3500 rokmi. Najprv ju rozvíjali Feničania, potom starovekí Gréci a Etruskovia, od ktorých ju neskôr prevzali Rimania. Zato mne dala poriadne zabráť skôr slovenčina! Druh, rod, pád, odlišnosti vo vykaní a tykaní. Arabčina napríklad vykanie a tykanie nerozlišuje.

Okrem kníh sa mojím dlhoročným verným spoločníkom stalo anglické vysielanie BBC. Bol som ďaleko od domova, priateľov, no pritom stále späť s domovinou prostredníctvom televízie a rádia. Dalo by sa povedať, že tu, uprostred veľkého sveta, som si občas pripadal osamotený. Chýbalo mi mamino kulinárske umenie, dlhé rozhovory s otcom, súrodenci. Keď som odchádzal, najmladší mal niečo vyše 6 rokov a dnes je z neho 24-ročný mladý právnik. Môj spoločenský život sa na Slovensku obmedzil iba na úzky okruh priateľov.

Dnes sa rád vyberiem do Prahy alebo Viedne, ktoré sú v porovnaní s Bratislavou kozmopolitnejšie, ponúkajú viac možností. Som si však istý, že je iba otázkou času, kedy sa takou stane aj Bratislava. Aj vďaka cestovaniu sa formujú pohľady domáceho obyvateľstva, Slováci majú možnosť bezprostredného kontaktu s rôznymi národmi a etnikami. Je fascinujúce sledovať rozdiely, a zároveň nachádzať spoločné znaky. S manželkou sme napríklad časom zistili, že sme vyrástli na rovnakých kreslených rozprávkach, stvárali sme rovnaké detské kúsky či hrali veľmi podobné hry.

Keď som opúšťal takmer 6-miliónový Damask, nevedel som kam presne idem. A keď som počas prvého polroka všeličo videl a na uliciach som už stretával známe tváre, nadobudol som pocit, že Bratislava je malé mesto. „Little Big City.“ A tak som si obul túlavé topánky a pozrel sa aj do Budapešti, Varšavy, Prahy. Neskôr som navštívil aj Kodaň, Am-

sterdam, Bonn, Stuttgart, Viedeň, Sarajevo, Záhreb, Istanbul. A predsa, zakaždým sa rád vraciam domov. Domov pre mňa predstavuje Bratislava: byt, kde mám svoj obľúbený gauč s telkou; miesta, kde sa hrám so svojím synom a ukladám ho do postele; obľúbená kaviareň, kde majú tú najlepšiu kávu a ulice, ktoré mám prebrázdnené a viem, kde je výmoľ či striehnu policajti. Občas ma pri ceste domov z kancelárie zastaví hliadka a po bežnej rutine nasleduje: „Tak pán vodič, prosím fúkajte!“ Je to úsmevná situácia, keďže ako moslim som sa alkoholu v živote nedotkol, nieto aby som sa stal jeho konzumentom.

Pod integráciou rozumiem v prvom rade riadenie sa zákonmi danej krajiny, jej ústavou, rešpektovanie jej zvykov, kultúry i historických faktov. Úspešne sa etablovať do miestnej spoločnosti. A zároveň si zachovať vlastnú identitu, byť hrdý na svoj pôvod a predkov. Zbližovanie kultúr je obohacujúcim prvkom každej spoločnosti, s čím úzko súvisí náboženská, kultúrna i vlastenecká identita. V Koráne sa píše: „A učinili Sme vás národmi a kmeňmi, aby ste sa navzájom spoznávali...“ (49:13) Aj ja som vďaka tejto identite stál pevnými nohami na slovenskej pôde a nerobilo mi problém zdvorilo odmietnuť obed z bravčového mäsa či vyklučkovať zo situácie, kedy mi slečna chcela dať pusu a ja som ju nechcel ani uraziť, ani ísť proti Božím prikázaniam. V islame je zakázaný fyzický kontakt opačných pohlaví, aby nebola príležitosť podľahnúť pokušeniu.

Made in Syria

Pre väčšinu Slovákov neznáma destinácia, v arabskom svete obľúbená značka. Sýria je popredným vývozcom ropy, zemného plynu, fosfátov a mramoru, ďalej pšenice, bavlny, olív, sladkých mandlí a fig, ako aj obľúbených pistácií. Je to krajina, kde na vás z každej strany dýcha história a pýši sa prekrásnymi pamiatkami: Umajjovská mešita v Damasku, starobylé mesto Palmýra, známe aj ako Nevesta púšte či križiacky hrad Krak des Chevaliers. Krajina, v ktorej sa nachádza aj dedinka Ma' alula, kde sa doteraz hovorí jazykom Ježiša, mier s ním. V dobrom a vrelom susedstve si tu nažívajú ľudia viacerých vierovyznaní.

Zo slovenských učebníc dejepisu sú známe názvy ako Mezopotámia, rieka Eufrat či územie Levantu. Aj tie patria do Sýrie. Krajinu obmýva Stredozemné more a má spoločné hranice s Jordánskom i Tureckom. Damask je považovaný za najstaršie nepretržite obývané hlavné mesto na svete. My, domáci, ho radi voláme v skrátenej forme ŠÁM. Ale známe

18 sú aj ekvivalenty ako Damašek či Dimash. Druhým najväčším mestom je Aleppo, pre miestnych Halab. Moja mamka pochádza z tohto rušného mesta s turecko-arabsko-kurdským obyvateľstvom, takže som tam ako dieťa strávil veľa pekných dní. Nad mestom sa majestátne týči hrad Qa´ala a kolorit mesta dotvára známa mešita Jusúf spolu s neodmysliteľným trhoviskom, na ktorom návštevník nájde, na čo si len spomenie. Ja si spomínam na jemne ružovú šupku čerstvo otrhaných pistáciových orieškov, ktoré majú nezameniteľnú chuť. Alebo na obrovské čierne melónové semiačka, sladké figy, granátové jablká, ručne „tľčenú“ zmrzlinu či všakovaké sladkosti, ktoré mi chýbajú. Zakaždým sa teším na návštevu mojej mamky, po arabsky Ummi. Jej ruky dokážu v kuchyni divy. S mojou manželkou si dokonca plánujú otvoriť reštauráciu. Obchodníčka a kuchárka je, myslím si, dobrá kombinácia.

Obchodovanie v týchto končinách nemá vo svete obdobu. Nič nie je nemožné, niet sortimentu, ktorý by bol nedostupný. O službách to platí rovnako. A do bodky platí pravidlo: „Náš zákazník, náš pán!“ Ponúknutie šálky čaju či kávy pri vyberaní tovaru je samozrejmosťou rovnako ako tradičné zjednávanie a následná spokojnosť na oboch stranách. Pred niekoľkými dňami som sa vybral do bratislavského elektra kúpiť si novú chladničku. Potreboval som ju do kancelárie, tak som mal vcelku konkrétnu predstavu. A aj som takú po chvíli našiel. Vystavený kus bol ideálny, elegantný dizajnom, malý rozmerom. Ale keď som ju chcel kúpiť, tak vysvitlo, že je to vlastne výstavný kus, ktorý je nepredajný a ani v obchodnej sieti už nie je dostupný. Predavač ochotne zavolať na viaceré miesta a urobil, čo bolo v jeho možnostiach. Odpoveď však znela: „Najskôr do mesiaca, pane.“ Cestou domov som si uvedomil, že v Sýrii by sa podobná situácia neodohrala. Možné by boli dva scenáre: nedostupný tovar by vôbec nebol vystavený alebo obchodník (od pomocníka až po majiteľa) by vynaložil maximálne úsilie pri zháňaní vybraného tovaru (hoci aj u konkurencie) a najneskôr nasledujúce ráno by som bol jeho čerstvým majiteľom.

Multikulti

Bežní ľudia veľmi často nevedia, že moslimovia žijú po celom svete od východu na západ. Najpočetnejšou moslimskou krajinou je Indonézia, ktorá vlastne nie je arabská. V arabských krajinách žije necelých 20% moslimov. Islam patrí k trom svetovým monoteistickým náboženstvám. Pre pätinu obyvateľstva sveta je však islam nielen náboženstvom, ale zároveň aj uceleným životným štýlom.

A naopak, v arabskom svete žije početná kresťanská komunita, aj židia. Napríklad Sýria sa pýši unikátom – už spomínaným mestečkom Malula, ktoré sa nachádza 56 kilometrov severne od hlavného mesta. Ježiš Nazaretský oslovil rybára pri Galilejskom jazere v aramejčine. A práve tento jazyk je tu stále živý, prežíva z generácie na generáciu, aj keď inde už dávno zanikol. Pre svoju výnimočnosť sa dedinka stala pútnickým miestom pre kresťanských pútnikov aj bádateľov, a tiež obľúbenou turistickou atrakciou. Počúť tu zmes svetových jazykov a každý cestovateľ brázdiaci Blízky východ určite navštívi toto charizmatické miesto, kde sa hranaté domčeky lepia na úpätie skalných vrchov pohoria Antilibanon. Kráčate v ňom úzkymi uličkami, miestami, po ktorých pred dvoma tisícami rokov prišiel Ježiš. Traduje sa, že prví kresťania, utekajúc pred rímskymi vojakmi, našli práve tu dokonalý úkryt.

Príjemné spomienky ma sprevádzajú aj pri myšlienke na našich susedov – kresťanov. Vždy sme si vzájomne ctili vierovyznania, rovnako ako sviatky. Na Vianoce nám doniesli ochutnať tradičné jedlá a potom v čase Íd-u sme im my na oplátku zanesli pečenú jahňacinu. Rovnako je tomu aj dnes a domnievam sa, že toto vzájomné spolunažívanie môže poskytnúť vzor tolerancie a rešpektu medzi jednotlivými náboženstvami, ktoré vyznávajú existenciu Jediného Boha.

Významným sviatkom moslimov je teda *Íd al-Fitr*, čo je vlastne vyvrcholenie pôstneho mesiaca Ramadán (deviaty mesiac lunárneho islamského kalendára). Práve počas tohto mesiaca bol prvýkrát zjavený Korán prorokovi Muhammadovi. Od svitania až po západ slnka sa moslimovia na celom svete zriekajú jedla, pitia, fajčenia, sexuálneho života, hádok a škriepok, snažia sa viac venovať duchovným činnostiam a konať dobré skutky. Je to čas, kedy si mnohí posilňujú vieru, dávajú si predsavzatia a vytyčujú nové ciele. Spolupatričnosť s hladujúcimi a biednymi má sociálny rozmer, rovnako ako *zakát al-Fitr*, čo predstavuje príspevok každého moslima, ktorý si to môže dovoliť, aby aj iní prežili sviatok a nasledujúce obdobie v pokoji a dostatku. V islame platí pravidlo, že bohatí pomáhajú chudobným, čím sa vyrovnávajú priepasti.

Počas života si veriaci vyskúša, aké to je byť hladujúci v lete i zime, keďže lunárny kalendár sa medziročne posunie asi o 11 dní. *Hidžra* je názov islamského letopočtu. Počet dní v mesiaci je 29 alebo 30. V roku 622 gregoriánskeho kalendára bol prorok Muhammad nútený odísť

20 so svojimi stúpencami z Mekky do Medíny. Tento rok sa označuje ako *hidžra* (odchod) a odvtedy sa datuje, islamský letopočet. Rok 2009 gregoriánskeho kalendára je rokom 1430 podľa islamského.

Sviatok *Íd al-Adha* pripadá na 10. deň dvanásteho mesiaca islamského kalendára s názvom Dhul-Hidždžah. Označuje sa aj ako Veľký sviatok alebo Sviatok obetovania. Je to sviatok na počesť proroka Abraháma (arabsky *Ibrahím*), ktorý bol vyzvaný Bohom, aby obetoval svojho syna Izáka (*Ismael*) – príbeh dobre známy z Koránu i Biblie. Bola to skúška oddanosti Bohu. V tom čase zároveň pravidelne vrcholí každoročná púť do Mekky. Symbolicky obetované zvieratá (jahňa, ovca, teľa, koza či ťava, podľa podmienok danej lokality) sa ihneď balia, chladia a rozvážajú do chudobných častí sveta. Každé zviera je rozdelené na tri rovnaké časti: jedna je určená pre chudobných a hladujúcich, druhá pre priateľov a tretia zostáva rodine, ktorá zvyčajne pripraví slávnostný obed pre hostí. Deň začína slávnostnou spoločnou modlitbou, nasleduje odovzdávanie darčiekov a sladkostí pre deti. Tiež je to príležitosť pre návštevy, rodinné a priateľské stretnutia. Počas trojdňových osláv všade cítiť slávnostnú atmosféru, radosť a pohodu. Domy aj ulice sú vyzdobené, nechýba farebné osvetlenie ani ohňostroj.

As-Salam alajkum ja achi (brat môj)!

Arabské slovo islam znamená podrobenie sa Bohu a je odvodené od slovného základu *salám*, čo znamená mier. Moslimovia na celom svete sa vzájomne zdravia „as-Salam alajkum – Wa alajkum as-Salam!“ čo v preklade znamená „Mier s tebou – aj s tebou!“ Výraz mohamedánstvo, ktorý sa niekedy používa, je zavádzajúci a nesprávny, pretože mylne naznačuje, že moslimovia uctievať proroka Muhammada a nie Boha, teda Alláha. Alláh je arabský výraz, ktorý predstavuje vlastné Božie meno a označuje Jedného Jediného Boha. Piliere islamu, na ktorých spočíva viera skutočného veriaceho sú nasledovné: Šaháda – vyznanie viery, Salát – päť denných modlitieb, Zakát – dobročinnosť, Saum – pôst v mesiaci Ramadán a Hadždž – púť do Mekky.

Samotné dejiny islamského sveta sa začínajú rokom 610 v Mekke, kde bol prorokovi Muhammadovi prvýkrát zvestovaný Korán v jaskyni Hirá prostredníctvom anjela Gabriela. Islam je ako monoteistické náboženstvo pokračovaním judaizmu a kresťanstva, ctí si všetkých prorokov počnúc Adamom cez Noeho, Mojžiša, Ježiša až po Muhammada. Korán

je pre moslimov posvätná kniha, veria v jeho božský pôvod. Originál je v arabskom jazyku, jeho obsah je však určený pre celé ľudstvo a všetky doby. Obsahuje 114 súr (kapitol), ktoré sa ďalej členia na áje (verše). Súry sú rôzne dlhé, najkratšia sa skladá z troch veršov, najdlhšia má 286 veršov, spolu ich je 6 000. Spolu so Sunnou (výroky, činy a osobný príklad Muhammada) tvoria hlavné pramene islamského učenia. Posvätnými miestami sú Mekka, kde sa nachádza Ka´aba (moslimovia z celého sveta sa modlia jednotne týmto smerom a tu sa vykonáva aj púť), Prorokova mešita v Medíne a Jeruzalem, kde sa nachádza mešita Al-Aqsa (Najvzdialenejšia mešita). Piatok je pre moslimov sviatočným dňom, podobne ako nedeľa pre kresťanov.

„Hľadaj vedu, hoci aj v Číne.“

To je známy výrok proroka Muhammada. Damask, Bagdad, Samarkand, Káhira, Marakéš aj Cordóba boli centrami islamskej kultúry. Dodnes sa v nich nachádzajú vzácne skvosty historického, architektonického a umeleckého pôvodu. Zlúčenie nových a starých myšlienok, poznatkov z Východu a Západu, prinieslo nesmierny pokrok. História dokazuje, že obdobie medzi 9. a 13. storočím bolo zlatým vekom islamskej vedy a umenia. Veľké objavy sa uskutočnili v matematike, astronómii, chémii a filozofii. Z tohto obdobia poznáme viacero zvučných mien: *Ibn Siná* (Avicena), svetoznámy lekár lekárov, *Ibn al-Hajsam*, jeden z najväčších fyzikov stredoveku či *Ibn Al-Nafis*, známy lekár, ktorý ako prvý opísal pľúcny krvný obeh. Potešilo ma zistenie, že aj na slovenských školách sa žiaci učia napríklad o filozofovi *Ibn Rušd* (Averroes).

Veľa sústav, napríklad algebra, algoritmy, arabské číslovky, ako aj pojem nuly sa do stredovekej Európy dostali vďaka islamským vedcom a bádateľom. V tomto období boli vynájdené mnohé dômyselné prístroje, ako napríklad kvadrant či kvalitné navigačné mapy, ktoré neskôr umožnili Európanom podnikáť objavné cesty. Vynašli aj kamal, doštičku s nitkou na meranie zemepisnej šírky. Mali veľký záujem o poznávanie oblohy, čo súviselo s potrebou orientácie v púšti alebo na určenie smeru modlitby. Zdokonalili buzolu, kormidlo a astroláb. Paradoxne, arabským učencom sa pripisuje aj objavenie destilácie, teda výroby alkoholu, ktorý sa používal ako antiseptikum a slúžil k vypaľovaniu otvorených rán a tkanív. Úplne náhodou objavili aj syr, keď si neznámy arabský obchodník priviazal k sedlu koňa mech plný mlieka. Po niekoľkých hodinách sa ho chcel napiť, no zistil, že obsah mechu sa rozdelil

22 na priesvitnú tekutinu a biele hrušky. Tie mu natoľko zachutili, že o tom povedal ostatným, a tak sa začal vyrábať syr. Mech bol vyrobený zo žalúdku osla, a teda obsahoval enzýmy, ktoré podporujú zrážanie. V kombinácii so slnkom a pohybom sa teda mlieko zrazilo na srvátku a tvaroh.

Arabi svoju šikovnosť preukázali aj v obchodovaní. Brádzili Hodvábnu cestu, podnikli mnohé karavanové výpravy do vtedy neznámych oblastí. Do Európy priviezli citróny, pomaranče i broskyne, olivy, damašek, mušelin, bavlnu, marokín či arabské plnokrvníky. V celom svete sa preslávili tkaním kobercov a objavili čaro korenín. Z kaligrafie a arabskej geometrie vzišli nádherné arkády Alhambry alebo stalaktitové klenby zdobiace mnohé mešity a paláce. Jednou z najstarších univerzít vôbec je popredná egyptská univerzita al-Azhar v Káhire. Všeobecne známe sú architektonické skvosty Tadž Mahal v Agre, Hagia Sofia v Istanbule či španielska Córdoba. Snáď každý pozná legendárny dvor v Bagdade a krásnu Šeherezádu, ktorá vyrozprávala príbehy z Tisíc a jednej noci, jedno z najslávnejších diel svetovej literatúry.

Dalo by sa povedať, že Arabi vytvorili most medzi Európou a starými civilizáciami Babylončanov, Egypťanov či Indov tým, že uchránili antické dokumenty pred zničením počas temného stredoveku, kedy sa vzdelaní učitelia a bádatelia považovali za kacírov. Moslimovia preložili, doplnili a upravili ľudstvom dovtedy dosiahnuté vedomosti a priviezli ich do Európy, čím zásadne prispeli k nástupu renesancie.

Moslimom na Slovensku

Zachovanie a ochranu vlastných tradícií a kultúry považujem za dôležitú súčasť života v cudzom prostredí. Tým sa zachováva identita a osobnosť jednotlivca so svojimi špecifickými črtami, čo sa v konečnom dôsledku stáva prínosom pre prosperujúcu spoločnosť.

V súčasnosti žije na Slovensku približne 5-tisíc moslimov. Keď som však mal možnosť listovať v kronikách Bratislavy a Slovenska, dozvedel som sa, že moslimovia žili na tomto území už dávno pred nami. Napríklad Veľkomoravská ríša za vlády kniežaťa Svätopluka dosiahla rozmach a práve tu dochádza k prvým kontaktom Slovanov s cudzokrajnými kupcami, vrátane moslimských. V 18. storočí žilo v Bratislave asi 300 moslimských rodín. V roku 1719 si zriadili na Františkánskom námestí Tovarišstvo orientálneho obchodníctva. Časom na svahoch hradného

kopca, nad rybársko-lodníckou osadou nazývanou Vydrica, postavili svoju vlastnú mešitu v maurskom slohu s neodmysliteľnou kupolou. Stála tam až do druhej svetovej vojny, keď bola silno poškodená a po čase schátrala tak, že sa celá rozpadla. Dodnes z nej zostalo torzo v podobe časti schodiska.

Výber miesta pre mešitu nebol náhodný a odzrkadľoval spolunažívanie rôznych náboženských komunít v Bratislave. V meste tak blízko seba stáli kresťanský Dóm svätého Martina, židovská synagóga a moslimská mešita. Keď v roku 1908 Rakúsko-Uhorsko anektovalo Bosnu a Hercegovinu, počet moslimov sa zvýšil. Islam bol v roku 1912 uznaný ako jedno z oficiálnych náboženstiev Rakúsko-Uhorska. Veľa cukrárov, zmrzlinárov, remeselníkov a obchodníkov bolo moslimského vierovyznania. Po vypuknutí prvej svetovej vojny Rakúsko-Uhorsko bojovalo po boku Osmanskej ríše a Nemecka proti mocnostiam Dohody. Aj počas prvej Československej republiky (1918-38) bol islam štátom uznaným náboženstvom a viacerí intelektuáli sa oň živo zaujímali. Napríklad profesor Brikcius, ktorý sa ako prvý Čechoslovák zúčastnil púte Hadždž do Mekky.

Slovensko, Slovenskóóó...

...počúť výkriky futbalových či hokejových fanúšikov. A ja sa k nim pri sledovaní športových prenosov pridávam. Vždy fandím Slovákom, krajanom. Slovensko považujem za svoju domovinu, veď z doterajších 37 rokov som prvú polovicu prežil v rodnej zemi a druhú v Bratislave, kde, zdá sa, aj zostanem.

Niekedy počas zimných dní, keď ručička teplomeru ukazuje čísla pod nulou, by som najradšej ani z domu nevyšiel. Ale sme v srdci Európy, kde sa rok delí súmerne na štyri ročné obdobia. A dá sa povedať, že polovica roka je príjemnejšia, teplá, zatiaľ čo tá druhá má bližšie k severským krajinám. V Sýrii tiež býva zima, občas dokonca napadne aj sneh. Ale keď je okolo nuly alebo mínus päť stuňov, to už sa hovorí o veľkej zime, kedy život kolabuje. Prítom toto obdobie trvá iba niekoľko dní. Napríklad vo februári, kedy je na Slovensku okolo nula stupňov, v Damasku je sladkých 19. Letá sú prevažne horúce a suché, prší iba v jarných a jesenných mesiacoch. Vodu si Sýrčania vážia omnoho viac ako Európania. V roku 1967 Sýria prišla o najúrodnejšiu oblasť s vodnými zdrojmi – Golanské výšiny na juhozápade krajiny s výhľadom na Galilejské jazero. Pred časom mi jeden slovenský priateľ rozprával prí-

24 hodu. Bol na výlete v Libanone a keď sa opýtal turistického sprievodcu, koľko dní tam ročne prší, ten s úsmevom odvetil: „Päť hodín.“ Môj otec tiež často prosí do telefónu: „Pošli nám trochu vody z Dunaja, prosím...“ Voda je v arabských krajinách vzácna.

Spoznávanie histórie návštevami hradov a zámkov obohatilo moje vedomosti z dejín a kultúry Slovenska. Počas štúdia, najmä počas prvých troch rokov som precestoval Slovensko, ako sa hovorí krížom-krážom a podarilo sa mi spoznať miestnych a takisto nazrieť do spôsobu života, ktorý je pre nás, Arabov, odlišný. Práca, upravené záhrady a vlastnoručne obrobene polia svedčia o svedomitosti a pracovitosti vidieckych Slovákov.

Tatry, Dunaj, zeleň a hokej sú pojmy, podľa ktorých Slovensko poznajú aj v arabskom svete. Aj keď ešte stále, keď sa povie Slovensko, tak všetci prikyvujú: „Áno, áno, Czechoslovakia.“ A zabudol som na krištál. Ten sa stále teší veľmi veľkej obľube v arabských domácnostiach. Počnúc šperkmi až po obrovské masívne lustre, ktoré sú neodmysliteľnou súčasťou každého bohatšieho domu. Krátko po francúzskej okupácii prišlo do Sýrie mnoho slovenských lekárov, inžinierov či diplomatov. Poväčšine sa im Sýria páčila a odnášali si skvelé zážitky a suveníry. Dodnes radi oporašujú spomienky pri našich stretnutiach. Aj ja som počas rokov strávených na Slovensku spoznal mnoho svojich rodákov a ľudí z iných arabských krajín. Bolo jedno, či pochádzajú z afrického kontinentu, zo Stredného východu či Arabského zálivu. Všetci sme sa zhodli na bezpečnosti našej novej krajiny a krásach jej prírody.

Ako mínus pre svojich krajanov by som spomenul ponímanie času. Arabský čas je veľmi široký pojem. Dohodnúť si stretnutie na 14:00 a prísť naň o 15:30 je úplne v poriadku a nikto sa nad tým ani nepozastavuje. V Európe je pritom aj päťminútové meškanie prejavom neslušnosti. Niekedy neviem, či je to na osoh alebo na škodu. Byť presný a dôsledný je fajn, ale niekedy sa akosi nevieme vymaniť z područia času a uvoľniť sa. Arabi sú menej formálni, spontánnejší a uvoľnenejší. Vždy si nájdu čas na kávu či posedenie. Akoby si život viac vychutnávali. Ja sa tiež snažím riadiť podľa hesla „Preži každý deň tak, ako by to mal byť tvoj posledný.“

Zvláštnosťou arabského sveta sú návštevy v ktorúkoľvek dennú alebo nočnú hodinu. Stáva sa, že susedia príbehnú ešte v županoch na spo-

ločnú kávu či raňajky. Plánovanie je zbytočné. Ako väčšina južanských národov, aj my sme povestní svojím temperamentom. Ak by som to mal porovnať, myslím si, že Slováci sú o niečo chladnejší, zdržanlivejší vo svojich prejavoch a citoch.

Keďže moja manželka pochádza z južného Slovenska a cíti sa byť čiastočne aj Maďarkou, mal som možnosť navštíviť aj zmiešané domácnosti. A musím konštatovať, že ľudia na juhu sú otvorenejší a spontánnejší. Keď som tam bol raz pozvaný na návštevu, milá staršia pani nevedela dobre po slovensky, a preto mi zloženie obeda naznačila veľavravne: „Háp, háp, háp.“ A jazyková bariéra odrazu nebola problémom. Miestni mi tiež často rozprávali po maďarsky a na konci sa opýtali: „Rozumieš, čo poviem?“ Ešte šťastie, že som mal pri sebe manželku ako prekladateľku a s čistým svedomím som im mohol prikývnuť.

V Sýrii je zvykom postaviť dom a nechať ho zhora akoby nedokončený, aby sa neskôr mohlo natiahnúť nové poschodie. Z prízemného domu takto po čase vyrastie aj štvorposchodový, kde každá rodina má svoje vlastné poschodie. Každý osve, a predsa spolu. Dom oproti nášmu vyrástol tiež podobne a bývajú v ňom kresťania, naši rodinní priatelia. Jedna ich nevesta je dokonca Ukrajinka, takže sme sa už ako deti zdravili „Dobro utro.“ Odlišné vierovyznanie nie je prekážkou. Naopak, rodiny spolu nežijú po dlhé desaťročia. Nikdy nebolo rozhodujúce, kto je kým, ale akým je človekom. Či dobrým alebo menej. A to je tak, myslím, všade na svete, vrátane Slovenska. Odhliadnuc od toho, že hovoríme odlišnými jazykmi, máme odlišný pôvod a kultúru, veríme v rovnakého Boha, zdieľame podobné morálne hodnoty a životné ciele.

Počas môjho života na Slovensku som taktiež nadviazal skvelé priateľstvá, dobré pracovné aj susedské vzťahy. Domnievam sa, že ľudia majú predsudky a obavy najmä zo sprostredkovaných informácií v médiách, ale akonáhle sa majú možnosť dostať do osobného kontaktu s moslimom alebo moslimkou, bariéry sa rúcajú. Preto sú moje skúsenosti skôr pozitívne, ojedinele som sa stretol s prejavmi xenofóbie či s diskrimináciou voči iným migrantom. Niekedy pre odlišnú farbu pleti, inokedy pre vierovyznanie. Spomínam si napríklad na jednu nepríjemnú udalosť, ktorá sa odohrala tesne po 11. septembri, kedy ma pri parkovaní v jednom nákupnom centre bezpečnostná služba žiadala o legitimáciu. Ďalšia forma diskriminácie je badateľná na pracovnom trhu, kedy pre

26 meno alebo pôvod sú uchádzači často vyradení z výberového konania bez ohľadu na ich kvalifikáciu a odbornosť.

Ja, ty, my

Často diskutovanou, priam až ústrednou témou a aj jedným z častých mýtov je postavenie ženy v islame. V Koráne Boh oslovuje ženy i mužov vždy spoločne. A aj Prorokove výroky hovoria o ženách s chválou a rešpektom: „*Svet a všetky veci, ktoré sú v ňom, sú vzácne, ale najvzácnejšou vecou tohto sveta je počestná žena*“ či „*Raj spočíva pod nohami matiek*.“ Meno Eva, po arabsky Hawa, znamená, že žena môže uľahčiť mužovo trápenie a utíšiť jeho bolesti. Je rola ženy jasnejšia? Boh stvoril Evu z rebra, ktoré je súčasťou hrudníka, chráni hrud' a srdce. Nebyť rebier, každá rana by spôsobila krvácanie a viedla k smrti. Je v tom úžasná symbolika - akoby úloha ženy spočívala v ochrane a ošetrovaní mužského srdca a jeho citov. Islam považuje ženu za zdroj pokoja a pohodlia. Ona je tá, ktorá sa stará o teplo rodinného krbu, udržiava v ňom večný tlejúci plameň. Adam bol stvorený z hliny, jeho posolstvom je stať sa farmárom, poľnohospodárom, obchodníkom či iným zručným odborníkom. A byť ochrancom. Dva protipóly, ktoré keď sa spoja, vytvorí celok - rodinu. A tá rodina je pevným článkom, stavebným kameňom pre spoločnosť. Arabská rodina je veľká a rozvetvená, vždy však súdržná. Aj u nás sa síce vyskytujú rodiny s dvomi či tromi deťmi, bežné však je, že v rodinách žije aj šesť či osem detí. My sme boli šiesti súrodenci, tri sestry a traja bratia.

Počas jednej chlupskej debaty raz prišla reč na manželstvo. A vzápätí aj otázka, či by som sa nechcel stretnúť so slovenskou moslimkou. Zostal som v nemom úžase, lebo som vôbec netušil, že na Slovensku žijú konvertovaní moslimovia. Nejaký čas som o tom premýšľal, poradil sa s rodičmi a nakoniec sa odhodlal k stretnutiu. Ani nie do troch mesiacov bola svadba. Najprv islamská v prítomnosti imáma a dvoch svedkov v mešite a o ďalšie tri mesiace sa konal občiansky sobáš v Zichyho paláci. Malá svadba s najbližšími členmi rodiny a priateľmi. Všetko sa to odohralo pred viac než 13 rokmi. Niekde sa trinástka považuje za nešťastnú, v niektorých hoteloch dokonca vôbec nemajú izbu s týmto číslom. Nám sa potvrdil opak. Okrem tohto dátumu svadby, sme mali dvakrát číslo domu 13 a predpokladaný dátum narodenia nášho syna padol tiež na trinásteho. Nakoniec sa to predĺžilo o jeden deň, no 13 je pre nás šťastné číslo, aj keď nie sme poverčiví...

V žilách nášho dieťaťa koluje mix kurdsko-turecko-arabskej a maďarsko-slovenskej krvi. Na jeho temperamente je to výrazne poznať. Moja mamka je Kurdka, v Sýrii žijú Kurdi v blízkosti tureckých hraníc. A tam sa aj zoznámila s mojím otcom. Ako čerstvo promovány učiteľ sa dostal do tých končín a našiel tam lásku. Arabská svadba je veru zážitok! Konajú sa prevažne v letných mesiacoch, je to vlastne kombinácia veľkej záhradnej párty pretkanej tradíciami a módnou prehliadkou pre ženy. Veľkolepé prípravy, množstvo pozvaných hostí, krásne biele šaty a naplánovaná svadobná cesta. Maħr je veno, ktoré dostáva nevesta od svojho nastávajúceho podľa dohody. Jeho výška môže byť ľubovoľná, od symbolickej sumy až po závažné množstvá šperkov či hotovosti. Arabky sú v tomto smere náročné. Venó sa stáva výlučne majetkom ženy počas manželstva, aj v prípade rozvodu.

Moslim má dovolené oženiť sa aj s kresťankou či židovkou. Je zodpovedný za obživu a ochranu jej aj celej rodiny. Muž a žena sú si rovnocenní, avšak nie totožní. V islame sa nekladie vina žene za spáchanie prvotného hriechu. Mali na tom podiel obaja, podľahli pokušeniu a zhrešili. Avšak z fyzických i psychických predispozícií je mužovi daná fyzická sila a výdrž, rola ochrancu, kým žena, aj keď feministky asi budú namietat', je v prvom rade matka, tá, čo udržiava teplo rodinného krbu. Rodina je ako loď, na čele ktorej stojí kapitán čoby manžel a manželka je prvou dôstojníčkou. A aj tá najväčšia loď má iba jedno kormidlo, nemohla by plávať s dvoma kapitánmi, pokiaľ by obaja zavelili iný smer. Dobrý kapitán by mal vždy svoje názory konzultovať a hľadať ideálne riešenie pre všetkých členov posádky. Vypočuje si prvého dôstojníka a zoberie jeho názory do úvahy pri kormidlovaní. To, že jeden je kapitán a druhý prvý dôstojník, nič nemení na ich ľudskej hodnote, ani to nutne neznamená, že dôstojník je menej schopný ako kapitán. Obaja majú svoje práva a povinnosti, niektoré zdieľajú spoločne, iné majú odlišné. Kapitán má o niečo viac právomocí, avšak z toho mu prirodzene vyplýva väčšia zodpovednosť i viac povinností.

Asi tak je tomu aj v islamskej rodine, kde je muž za svoju rodinu zodpovedný. Má vyživovaciu povinnosť nielen voči rodine, ale aj vlastným rodičom, nevydatým sestrám, tetám. Aj to je súčasťou precízneho sociálneho systému, spolu s platením *zakátu*, čo je jeden z piatich pilierov islamu. Platením ročnej dane zo svojich majetkov a výnosov sa znižuje sociálna priepasť medzi chudobnými a bohatými a vytvárajú sa príležitosti pre menej majetných. Kým v Európe sa konajú rôzne zbierky a podporné akcie pre chudobných, v islame túto funkciu spĺňa *zakát*.

28 V arabskej rodine sú deti ako pulzujúci tep rodiny. Je úplne jedno, či ich je šesť alebo jedno jediné. Všetky sú lúbené a dostáva sa im výnimočnej pozornosti dospelých. Menšie deti sú rozmaznávané, aj keď hranice sú aj tu pevne stanovené. Starším deťom sa odovzdávajú poznatky o živote a dôležitá je aj príprava na vstup do sveta dospelých, na ktorý sa deti pripravujú s vedomím, že pri nich bude vždy ktosi nablízku a rád im podá pomocnú ruku. Nešetří sa pochvalami, avšak ak je treba, rodičia svojich potomkov pokarhajú a vysvetlia im dôvod aj možné dôsledky. Deti vyrastajú so zdravou hrdosťou a pevným rodinným zázemím. Vždy podvečer sa stretávajú na ulici. Vytvorí sa niekoľko skupiniek podľa veku a záujmov. Je skvelé pozorovať, ako diskutujú a ako sa hašteria.

Náš syn je mimoriadne temperamentný a zvedavý. Od narodenia s nami cestoval všade po svete, a preto sa všade cíti ako ryba vo vode. Nerobí mu problém prejsť z plynulej arabčiny do slovenčiny. Okrem toho ovláda aj maďarčinu a učí sa po anglicky. Ešte ako škôlkar vyhlásil, že sa chce naučiť 26 jazykov. To zrejme nestihne, no ak sa perfektne naučí aspoň päť, bude to úspech. Hovorí sa, že koľko jazykov ovládaš, toľkokrát si človekom. To ocenila aj moja manželka, keď si osvojila arabský jazyk. Dozvedela sa perličky zo života miestnych, mohla sa zasmiať na vtíPOCH či intenzívne vyjednávať v obchodoch.

Meno pre dieťa sme vybrali so značným predstihom. Môj otec sa volá Hani, čo znamená šťastný, spokojný. Čo viac si priať? Okrem toho sme synovi dali aj druhé meno Saláh al-Din, to bol známy vodca a rytier. Vychovávame ho k čestnosti a morálnym hodnotám, vštepujeme mu vieru v jediného Boha ako aj úctu k iným náboženstvám. Konanie dobrých skutkov, spoločné modlitby, charitatívne podujatia či multikultúrne akcie v ňom upevňujú identitu a hrdosť na to, kým je a prečo ním je. Hani často dostáva zvedavé otázky, prečo v škole nejde mäso alebo prečo jeho mama nosí šatku. A ja môžem len s pýchou konštatovať, že sedemročný krpec už vie také situácie ustáť a podať odborné vysvetlenie. Občas, keď ho počúvam, myká mi kútikmi pier. S manželkou sa snažíme odovzdať mu to najlepšie z nás samotných a samozrejme aj odkazy jednej i druhej kultúry. Už teraz pozná množstvo ľudových básničiek a pesničiek a pravidelne s nami navštevuje Damask. Má dva materinské jazyky a dve národnosti, čo mu môže byť v živote prínosom. Ostatne, čas ukáže...

Jedlo je umenie, domov je srdce

To je motto jednej z najvychytenejších reštaurácií v Damasku. Je zriadená v starobyľom dome zo 17. storočia. Prekročením prahu návštevník nadobudne pocit, že sa ocitol na mieste, kde zastal čas. Zachovalý pôvodný interiér, uprostred nádvorja obrovská štýlová fontána, vo výklenkoch starožitné kusy náradia. Na stôl prichádzajú skutočné delikatesy, pripravované tradičným spôsobom, všetko ručne a práve teraz.

Stredný východ bol vždy križovatkou rôznych kultúr, a preto sa aj jeho kuchyňa oddávna vyznačovala pestrou zmesou chutí. Korene našej kuchyne siahajú až do čias kočovného života Arabov. Základ tvorili najmä jedlá vhodné na prepravu ako ryža a datle. Putovaním oblasťami Blízkeho východu objavovali nové druhy prísad a zeleniny. Jedlá sa podávajú s ryžou alebo arabským chlebom podľa miestnych zvykov. Mladšie generácie obľubujú hranolčeky v kombinácii s tradičnými jedlami. Ak sa vyberiete do ulíc na Strednom východe, pocítite všade sa šíriacu vôňu jemne grilovaného mäsa s rôznymi arómami a prísadami. Jednoducho, nedá sa odolať! A to isté platí aj o ručne „tlčenej“ krémovej zmrzline obalenej nasekanými pistáciami či sladkosťami.

Sýrska kuchyňa sa spolu s libanonskou radí medzi svetové špičky. Vo všetkých vychytených arabských reštauráciách je šéfkuchárom Sýrčan. To je nepísaný zákon, značka kvality. Názvy ako šištau, feláfel, tabbúleh, maqlúbe, fettúš či kub´be nemôžu na jedálnom lístku chýbať.

Národné jedlo *kub´be*, teda najmä jeho príprava, je cvičením trpezlivosti a výdrže. Mäso a burgol (mletá pšenica) sa niekoľkokrát pomelú, pričom dôležité je, aby vznikla jemná masa, z ktorej sa následne zhotovia malé čiapočky. Tie sa plnia plnkou z cibuľky, mletého mäsa, sekaných vlašských orechov a píniových semiačok, ktoré sa následne vložia do horúceho oleja alebo pripravia na rošte. Výsledok však stojí za tú námahu, hotové kub´be je ozajstnou delikatesou a pôžitkom pre chuťové bunky.

Nehovoriac o omamnej vôni kávy v miniatúrnych šáľkach. Podľa starej tradície istý pastier pásol kozy v regióne Káffa v južnej Etiópii a všimol si, že zvieratá sú čulejšie po tom, ako zjedli bobule určitého druhu kra. Nazbieral a uvaril tie bobule a tak získal prvú kávu. Prvý písomný záznam o jej konzumácii pochádza z čias, keď bola vyvážaná do Jemenu. Koncom 15. storočia sa dostala do Saudskej Arábie, odtiaľ do

30 Turecka a následne do Benátok. V roku 1650 ju priviezol do Anglicka Turek Paša Rosín, ktorý si otvoril prvú kaviareň na Lombard Street v Londýne. Z arabského slova *kahwa* sa stalo turecké *kahve*, talianske *caffè*, anglické *coffee* a napokon aj naša slovenská *káva*. Samotná príprava je rituálom a rovnako aj jej pitie predstavuje príjemný pôžitok. Do arabskej kávy sa dodatočne nepridáva cukor ani mlieko. Zato v niektorých oblastiach sa do kávy pridáva ružová voda, šafran, kardamón či pomarančová esencia. Samotný nápoj sa pripravuje v džezve, do ktorej sa najprv naleje kávová šálka vody (podľa počtu osôb), pridá trochu cukru a varí sa, kým sa cukor nerozpustí. Potom sa pridá lyžička dobrej mletej kávy, zamieša sa a znovu sa privedie do varu. Keď káva vzkypí, džezva sa zloží z ohňa, počká sa kým pena opadne, potom sa nádobka znova postaví na oheň, kým pena nedosiahne okraj džezvy. Opäť sa odťahne a tento proces sa opakuje ešte dvakrát. Potom sa tekutina naleje rovno do šálok. Existujú tri druhy kávy: *mazbút* so značným množstvom cukru, *vasat* s menším množstvom a *murrá* bez cukru.

Oblúbený nápoj popri káve a čiernom čaji je *matte*, ktoré pochádza z Argentíny. Svojho času mnoho Sýrčanov odišlo za zárobkom do záhoria, kde sa uchytili podobne ako mnoho Slovákov. Napríklad bývalý prezident Argentíny Carlos Menem mal sýrskych rodičov. Svet je veľký, a predsa malý!

Sme až natoľko odlišní?

Zreteľne viditeľných rozdielov medzi Slovákami a Arabmi nie je až tak veľa. Na prvý pohľad určite rozoznáte modrookého blondavého Slováka od čiernookého Araba s ebenovými kučerami. V Sýrii však žijú aj Arabi s bledou pokožkou, dokonca mnohí majú modré oči či blond vlasy. Keď na vás začnú hovoriť plynulou angličtinou, rozpoznať ich nemusí byť až také jednoduché.

Nepoznané vyvoláva v ľuďoch obavy a predsudky. Je to prirodzené. Avšak vďaka vzájomnému dialógu a spoznávaniu sa dochádza k preklenutiu bariér, k obojstrannému obohacovaniu sa. Preto dúfam, že aj ja som k tomu prispel malou kvapkou. Naše životné štýly a podmienky sú rozdielne, rovnako odlišné temperamenty a jazyky sú pre nás exotické, no napriek tomu máme toho veľa spoločného. Len to musíme objavovať!

Životné príbehy emigranta

Nasledujúce myšlienky sa venujú môjmu životu v emigrácii. Snažil som sa v nich zachytiť svoje kroky z Iraku do bývalého Československa. Bezpochyby, moje rozhodnutie písať je vážne, lebo odkryje niečo z môjho súkromia. Myslím, že nie veľa emigrantov o sebe píše detailné životné príbehy, lebo nechcú byť vnímaní ako zástupcovia menšín v tejto krajine. Takýto druh písania však považujem za užitočný, keďže som novinár žijúci na Slovensku už viac než tri desaťročia.

Z Iraku do Československa

Volám sa Hamid Alyasry, narodil som sa v meste Alkút, ktoré sa nachádza v strede Iraku medzi hlavným mestom Bagdad a známym prístavným mestom Basra. Podľa historikov pochádza prvá zmienka o mojom rodnom meste z roku 1779. Mesto leží na ľavom brehu rieky Tigris, ktorá ho rozdeľuje na tri časti spojené tromi mostmi. Prvý most bol vybudovaný ešte Britmi v roku 1939. Alkút je hlavným mestom provincie Wasita a žije v ňom vyše 370-tisíc obyvateľov. Oblasť okolo Alkútu je úrodná a pestuje sa v nej najmä obilie a zelenina.

Irak sa pokladá za kolísku ľudskej civilizácie a patrí medzi krajiny s najstaršími dejinami na svete. Pred piatimi až šiestimi tisícročiami tu prekvitala jedna z najstarších kultúr, ktorá na stáročia ovplyvnila politické, kultúrne a hospodárske dejiny starovekého sveta. Jadro krajiny tvorila neobyčajne úrodná oblasť medzi Eufratom a Tigrisom nazývaná Mezopotámia (krajina medzi dvomi riekami) a samotný názov Irak v sumerčine znamenal Krajina Slnka.

Irak leží v strednej časti Blízkeho východu a dnes v ňom žije 25 miliónov obyvateľov. Je to multikultúrna a multináboženská krajina. Okrem Arabov v nej žijú Kurdi, Turci a iné národnosti. Čo sa týka náboženstva, okrem islamu sa časť obyvateľov hlási k rôznym kresťanským vetvám východného smeru. Ľudia v Iraku patria aj do ďalších náboženských skupín: k jezydovcom, mendajovcom či k asýrskym. Irak je známy ako druhý najväčší producent ropy na svete a je najväčším vývozcom datlí.

32 V detstve som vyrastal v rodine súkromného statkára. Aj keď bola naša rodina nábožensky založená, ja som hľadal iný prameň ponímania sveta okolo seba. To malo za následok, že som bol silne ovplyvnený svojím nebohým strýkom, ktorý bol známym irackým novinárom a politikom. Bol verný ideálom marxizmu-leninizmu a posledné roky svojho života prežil v politickom azyle v bývalom Československu. Jeho cesta bola riziková a zložitá, letel z bagdadskeho letiska do Prahy skoro nadránom. Keďže bol na zozname osôb, ktoré nemali opustiť krajinu, mal so službukonajúcim dôstojníkom dohodnutý presný deň a hodinu odletu, aby ho pustil cez pasovú kontrolu, a tým mu napriek zákazu umožnil opustiť krajinu. Strýko bol v tom čase pre bývalý Husajnov režim nepohodlný, lebo bol komunistom a zároveň šéfredaktorom denníka Komunistickej strany Iraku. Ten denník sa volá Tarrik Aššab (Cesta ľudu) a dodnes vychádza pod tým istým menom. Vďaka tejto činnosti strýkovi československé štátne a stranické orgány udelili politický azyl.

Stredoškolské vzdelanie som ukončil na poľnohospodárskej škole, ktorá sa nachádzala medzi Bagdadom a Alkútom. V tých časoch bolo v celom Iraku len deväť stredných škôl tohto typu. Moja sa nachádzala 120 kilometrov od domu, vďaka čomu som mal nárok na bývanie v internáte. Stravovanie aj ubytovanie bolo zadarmo. Po skončení školy som pracoval v projekte ochrany rastlín a zároveň ako externý pracovník bagdadskeho rozhlasu. Tam som mal dvakrát týždenne vlastnú 20-minútovú reláciu. O Československu som v tom čase nemal veľa informácií, iba naša tajná študentská organizácia mi zapožičala dve knihy od Gustáva Husáka a Júliusa Fučíka. Z nich som sa aspoň čiastočne oboznámil s históriou tejto krajiny a udalosťami, ktoré sa udiali počas vojny. O Slovensku som však nevedel vôbec nič.

Začiatkom 70.-tych rokov mi Iracký generálny zväz študentov ponúkol štúdium v bývalom Československu. Túto možnosť som ako mladý človek plný elánu a energie veľmi privítal, no musel som cestovať tajne, pod zámenkou turistiky. Nedá mi nespomenúť, že po oslobodení Iraku v roku 2003 sme v archíve tajnej polície v našom meste našli zatykač na moju osobu. V ňom náčelník riaditeľstva žiada moje zatknutie na bagdadskom letisku, aby mi tak zmarili cestu do socialistického štátu. Bezpečnostné oddelenie bagdadskeho letiska reagovalo odpoveďou, že ma už nemožno zadržať, keďže sa nachádzam vo vzdušnom priestore. Vstupné vízum mi bolo vydané československým veľvyslanectvom

v Bagdade na základe môjho prijatia na štúdium. Medzinárodný zväz študentstva v Prahe mi zaplatil aj letenku.

Praha – Břeclav/Bratislava – Senec

Na pražskom letisku ma čakali moji kolegovia zo zväzu spolu s pracovníkmi z ministerstva školstva. Odtiaľ nás zobrali priamo do budovy tranzitu, kde som strávil dva týždne kvôli podrobným lekárskeým vyšetreniam. V budove bol veľký počet študentov z rôznych kútov sveta, po celý čas sme boli izolovaní a nemohli sme Prahu navštíviť. Po absolvovaní lekárskeých prehliadok som odcestoval vlakom na Slovensko, do Bratislavy. Moja neznalosť jazyka spôsobila, že som namiesto Bratislavy vystúpil v Břeclavi, kde som potom musel prenocovať a na druhý deň pokračovať v ceste. Nakoľko umiestenku som mal do Senca, z Bratislavy som ešte pokračoval v ceste osobným vlakom.

Prvé mesiace v zahraničnej škole v Senci boli veľmi ťažké a plné túžby po domove. Všetko bolo pre mňa veľmi cudzie: strava, podnebie, kultúra, jazyk, zvyky. Istý čas som vážne uvažoval o tom, že sa vrátim späť domov. Bol to pre mňa veľký životný predel, ktorý som ťažko znášal po každej stránke. Doma som bol zvyknutý na stravu, ktorá obsahovala veľa zeleniny, ovocia, rýb, jahňaciny, hydiny, ryže. To som mal aj na Slovensku, no spôsob prípravy bol úplne odlišný. Podnebie bolo pre mňa tiež veľmi drsné, pretože u nás bola najnižšia zimná teplota mínus 2 stupne, pričom zima trvala približne mesiac. Veľkým zážitkom bol pre mňa aj ostatných mojich spolužiakov padajúci sneh a zamrznuté jazero, na ktorom sme sa kĺzali. V našich končinách také niečo neexistuje.

Nedá mi nespomenúť zážitok, na ktorý už dnes spomínam s humorom. Keď som raz v neskorú jeseň pozoroval autá prechádzajúce Sencom smerom do Tatier, na strechách áut som videl zvláštne boxy. Domnieval som sa, že to sú prepravné rakvy. Nevedel som si vysvetliť, prečo toľko ľudí náhle zomrelo a práve v tomto období. Až neskôr som sa dozvedel, že to sú boxy na lyže, a že tí ľudia idú do hôr, a nie na cintoríny.

Odlišnosť medzi oboma našimi svetmi, ktorú som výrazne pociťoval a dodnes pociťujem, spočíva vo vzájomnej súdržnosti a spoločnosti, ktorá je u nás veľmi silná, zatiaľ čo na Slovensku je slabšia. Európska kultúra je presne definovaná a má určité pravidlá, ktoré musíte dodržiavať a nesmiete ich porušiť, napríklad sedenie pri stole, bontón zdra-

34 venia ženy a muža, oblečenie na jednotlivé kultúrne podujatia. U nás v Iraku je to omnoho voľnejšie a dodržiavanie pravidiel záleží na jednotlivcovi a spoločenskej vrstve, do ktorej patrí.

Strach a aj moja hrdosť mi nedovoľovali realizovať myšlienku na návrat. Osud to tak zariadil, že na Slovensku žijem už viac ako tri desaťročia, založil som si rodinu a stal sa zo mňa Slovák. Proces získavania občianstva mi trval dlhší čas, lebo najprv som mal iba prechodný pobyt a až po niekoľkých rokoch som získal aj trvalý. Občianstvo mi prideliť až po revolúcii. Keď človek žije také dlhé roky v nejakej krajine a založí si v nej rodinu, má už iné priority. Osvojí si kultúru a zvyklosti spoločnosti a snaží sa byť integrovaný a zároveň v súlade so samým sebou. Osobne cítim, že Slovensko sa stalo mojím druhým domovom, aj keď doteraz ma sprevádza nostalgia po rodnej krajine.

V Senci bolo denné štúdium príliš zdĺhavé. Mali sme rôzne predmety ako chémiu, fyziku, matematiku, biológiu, latinčinu, slovenský jazyk. Boli sme rozdelení do tried, v ktorých študenti študovali poľnohospodárstvo, medicínu, právo, farmáciu, prírodovedu. Stravovanie aj lekárska starostlivosť bola zabezpečená priamo v budove školy. Strava bola kvalitná, no napriek tomu mi veľmi nechutila, lebo bola odlišná od našej, irackej. Naše jedlá sú vo všeobecnosti oveľa diétnejšie než európska strava. Prevláda hydina, jahňacie a tefacie mäso, ryby a veľa zeleniny, málo tuku, mnoho ryže a strukovín. Čerstvú zeleninu a ovocie máme k dispozícii po celý rok, takže z nich môžeme spracovávať rôzne šaláty a ovocné šťavy. Európska strava je založená na mastných jedlách.

Naši učitelia v Senci boli veľmi milí a trpezliví. Dodnes si spomínam na ich mená, občas ma pochyť aj nostalgia a chcel by som sa s nimi stretnúť. Zo štúdiá na zahraničnej škole mám album plný fotiek, ku ktorým sa rád vraciam, prezerám si ich a spomínam na čas strávený s milými ľuďmi a priateľmi.

Nitra

Príchod do Nitry mi priniesol veľkú zmenu. Osvojil som si základy slovenského jazyka, ktorý považujem za najťažší jazyk v Európe. Ako cudzinec som si všimol, že moji krajanovia v Čechách sa dokážu vyjadrovať lepšie v českom jazyku než my v slovenskom, a to aj napriek tomu, že sme študovali rovnako dlho. Cudzinec žijúci vo Veľkej Británii alebo v USA do-

káže po troch rokoch rozprávať a vyjadrovať sa po anglicky oveľa lepšie, než cudzinec žijúci na Slovensku aj po štyridsiatich rokoch. Najväčšie ťažkosti v slovenčine spôsobuje zložitá gramatika, mnoho pádov, dĺžne, mäkkčene a iné jazykové zvláštnosti.

Vstup na univerzitnú pôdu mi dodal veľkú dávku elánu. Začal som konečne veriť, že budem môcť splniť svoje poslanie a dosiahnuť cieľ, za ktorým som bol vyslaný. Najťažšie chvíle, ktoré som zažil na Vysokej škole poľnohospodárskej v Nitre, boli počas prvých prednášok. Zo 150 študentov v ročníku sme boli iba dvaja zahraniční. Keď som sa pozeral okolo seba, ako si ostatní píšu poznámky, bol som nervózny, lebo som vtedy ešte všetkému nerozumel a poznámky som si vôbec nestačil písať.

Vybral som si odbor fyto technického smeru (rastlinstvo), lebo tam nebolo veľa fyziky a matematiky. Keď sme tie predmety mali počas niekoľkých semestrov, častejšie som chodil na konzultácie k vyučujúcim profesorom. Tí boli ochotní a vždy mali pre zahraničných študentov otvorené dvere. Nikdy nezabudnem na nebohého pána profesora, ktorý prednášal matematiku a zhodou okolností býval blízko mňa, na sídlisku, kde žijem doteraz.

Vzťahy so slovenskými študentmi neboli zlé, no neboli ani na úrovni, akú som očakával. Československo bola vtedy uzavretá krajina a ľudia, obzvlášť študenti, nemali základné vedomosti o Iraku či o histórii Blízkeho východu. Prevládali u nich predsudky, napríklad o mnohoženstve či o tom, že sa vozíme na ťavách. Zaujímavá bolo pre mňa dvojtýždňová prax počas každého semestra, kde som mal možnosť zúčastniť sa všetkých agrotechnických procesov a spoznať jednotlivé druhy plodín, ktoré sa v Československu pestujú. Prvýkrát v živote som vtedy videl chmeľ.

Sobáš so Slovenkou (je hotová kovbojka)

Po ukončení vysokoškolského štúdia som stál na nepríjemnej životnej križovatke. Začala vojna medzi Irakom a Iránom. Bol som politický disident, a preto návrat pre mňa mohol znamenať odvelenie na front, mučenie aj smrť. Na Slovensku som vtedy ešte nedostal povolenie na trvalý pobyt, a to napriek tomu, že som už bol ženatý a mali sme dieťa.

Keď sme sa so ženou dohodli, že uzavrieme sobáš, bol som si istý, že zo strany jej rodiny nebudú žiadne námietky. S manželkinými rodičmi sme sa natoľko spoznali, že medzi nami neboli žiadne bariéry. Keď

36 moji príbuzní v Iraku zistili, že som pevne rozhodnutý oženiť sa, postavili sa k tomu tiež realisticky. Vtedy som však ešte nemal ani potuchy o všetkých potrebných potvrzeniach a dokladoch pre československé úrady. Pri ich vybavovaní som narazil na nesmiernu množstvo prekážok a problémov, a to hlavne z dvoch dôvodov. Po prvé, moja rodina bola v Iraku politicky prenasledovaná, kvôli čomu som mal veľký problém čokoľvek si doma vybaviť a nechať si to ešte aj overiť. Dokumenty mi ani nemohli poslať bežnou poštou, keďže v Iraku bola za bývalého režimu prísna kontrola a cenzúra. Nakoniec sa ich podarilo doručiť osobne cez môjho bratranca, ktorý je právnikom a každý rok cestuje do Európy ako turista. Po druhé, československé úrady odo mňa žiadali úplne čerstvé doklady. Ak boli staršie viac než dva mesiace, stratili platnosť. Celý tento proces mi tak trval až dva a pol roka a stál ma veľa starostí aj nervov.

Nakoniec sa mi však predsa len podarilo oženiť. Svadba bola z finančných dôvodov skromná, zúčastnil sa na nej len úzky kruh rodiny a známych. Aj tu sa prejavili rozdielnosti vo zvykoch a tradíciách medzi mojou rodinou krajinou a Slovenskom. U nás svadba trvá aj sedem dní, zatiaľ čo na Slovensku iba jeden. U nás sa ani na svadbe nepodáva alkohol. No a na naše svadby chodievajú svadobčanov zabávať rôzne profesionálne skupiny, zatiaľ čo na Slovensku sa zvyčajne hrá reprodukovaná hudba. Z manželstva mám jedného syna, ktorý úspešne ukončil právnickú fakultu a pokračuje v aspirantúre.

Aby som mohol byť finančne sebestačný a užiť svoju rodinu, musel som brigádovať na nočných zmenách v Konzervárni Nitra. Tam som ani nepriznal, že mám vysokoškolský titul. Čirou náhodou v tom čase získali Pozemné stavby Nitra kontrakt v Líbyi a intenzívne hľadali spoľahlivého tlmočníka. Obrátili sa aj na riaditeľa študentských domov, ktorý ma odporučil. A tak som nastúpil do zahraničného závodu v Bratislave a po roku som vycestoval za prácou do Líbye. Tam som znovu cez veľvyslanectvo v Tripolise požiadal o trvalý pobyt v Československu a po jeho získaní som sa vrátil späť do Nitry. Pracoval som na Inštitúte výchovy a vzdelávania a zároveň som začal diaľkovo študovať žurnalistiku. Neskôr som pre firmy v Bratislave a Martine vycestoval aj na ďalšie služobné cesty do zahraničia.

Moja najmilšia cesta do zahraničia viedla do Kuvajtu, kde som bol vybraný do zakladajúceho tímu irackého rozhlasu a televízie hneď po

začatí oslobodzovania Iraku v roku 2003. Navrhli ma členovia irackej opozície v Londýne. Pobyt v Kuvajte bol pre mňa plný radosti a dojatia. Pracovali sme dvanásť hodín denne v redakcii aj priamo v teréne, po boku amerických vojakov. Keďže sme stále boli vo vojne, relácie boli väčšinou mimoriadne a každý z nás sa venoval tomu, čo bolo v danej chvíli nevyhnutné. Každý redaktor mal navyše aj špeciálnu reláciu. Ja som mal na starosti program z oblasti poľnohospodárstva. Práca s americkou armádou bola pre mňa vlasteneckou povinnosťou, lebo len vtedy som pocítil, že sa reálne podieľam na oslobodzovaní svojej krajiny od Husajnovho režimu. Ten trval 35 rokov a ublížil mojej rodine aj mne osobne. Päť členov mojej rodiny, vrátane najmladšieho brata, v tom čase iba 16-ročného, popravili. Postoj rodiny k mojej novej práci bol pozitívny a všetci boli nadšení, keď počuli môj hlas v rádiu.

Ešte pred mojou cestou do Kuvajtu som pocítil potrebu pobudnúť aj doma na Slovensku. Môj syn vtedy začal chodiť na gymnázium, a tak som sa usadil v Nitre a pracoval na Agroinštitúte v Beladiciach a na rektoráte Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre. Externe som spolupracoval aj s Medzinárodnou organizáciou pre migráciu (IOM) v Bratislave, kde som asistoval pri tmočení v táboroch pre žiadateľov o azyl. Zúčastňoval som sa na medzinárodných stretnutiach a prekladal do arabského jazyka brožúrku „Prvé kroky na Slovensku“. Posledných desať rokov ma živí žurnalistika. Naposledy som pracoval ako hovorca Veľvyslanectva Irackej republiky v Bratislave.

Dojmy a pocity

Celý svoj život som pracoval v slovenských, československých a európskych firmách. Môžem povedať, že pre mňa bolo oveľa milšie a kultúrnejšie pracovať s európskymi firmami všeobecne a so slovenskými firmami špeciálne, a to aj napriek drobným nedostatkom v tých slovenských. Práca v nich dáva človeku pocit, že je ozajstným zamestnancom a nie iba poslušným sluhom vedúceho. Z tohto dôvodu som neznášal nekultúrne jednanie u Arabov, a preto som dával z takých zamestnaní výpoveď napriek slušným finančným príjmom.

Po dlhoročných pracovných skúsenostiach a po vystriedaní dvanástich zamestnaní som dospel k poznaniu, že aj keď sú Slováci milí a priateľskí ľudia, v práci nie sú voči emigrantom takí, ako sa na prvý pohľad môže zdať. Príčinou je zrejme to, že ešte donedávna bolo Slovensko uzavretou

38 krajinou. Aj preto ľudia ešte stále nie sú zvyknutí vidieť na čele úradu či organizácie človeka migrantského pôvodu. Ministerstvo zahraničných vecí napríklad doteraz nemá v diplomatickom zbore nikoho takého, aj keď na Slovensku žije už aj tretia generácia migrantov. Pritom medzi nimi sú skvelí obchodníci a vynikajúci lekári, ktorí keď dostali možnosť súkromne podnikáť, preukázali svoje schopnosti a skúsenosti v rôznych oblastiach.

Prvý návrat, prvá návšteva rodnej krajiny

Po oslobodení Iraku americkou armádou a po viac než tridsiatich rokoch odlúčenia od rodiny som mal zmiešané pocity. Doma som nespoznal svojich príbuzných, iba svoju matku. V rodnom meste som sa cítil ako turista. Úplne sa zmenilo, pribudli nové ulice a boli v ňom badateľné stopy dvanásťročnej blokády a troch vojen. Napriek tomu však od oslobodenia Iraku trávim u mamy každý rok dva až tri mesiace.

Naše mesto sa nachádza na hraničnom pásme s Iránom, a tak bolo veľmi poznačené následkom zbytočnej osemročnej vojny. Keď som sa prechádzal po brehu rieky Tigris a snažil sa oprášiť svoje spomienky z detstva a mladosti, veľmi ma zarmútil pohľad na zničené miesta. So smútkom v duši som sa vrátil späť domov k matke. A ešte viac ma ranilo, keď som zistil, že moji kamaráti a rovesníci padli vo vojne alebo boli väznení a umučení počas Husajnovej vlády. Pri prechádzkach rodným mestom ma tak chytala silná nostalgia za Nitrou, kde ma každý pozná a kde mám mnoho priateľov, známych, kolegov a bývalých spolužiakov. Iróniou života je, že v mojom rodisku ma už nikto nepozná a som tu vnímaný ako cudzinec.

Po tak dlhej dobe odlúčenia som si v Iraku všimol veľké spoločenské zmeny, ktoré boli pre mňa už úplne cudzie. Niektoré som vnútorne aj odmietal, obzvlášť silný príklon k náboženstvu oproti dobe v polovici 70.-tych rokov. Prišli aj nové zvyky a zmeny v tradíciách, napríklad kary pre zosnulých sa organizujú v mešitách, čo predtým nebolo obvyklé. Až počas návštevy rodnej krajiny som po dlhých rokoch spozoroval, že aj ja som sa zmenil. Pripadal som si úplne iný ako ostatní členovia rodiny. Oni to tiež postrehli a tolerovali mi to. Odlišnosti sa jednoznačne prejavovali v mojom štýle obliekania, myslenia, zmenila sa aj moja farba pleti, spôsob jednania. Mám odlišné názory na rôzne veci a vyznávam iné hodnoty. To všetko bolo dôsledkom môjho dlhodobého pobytu v Európe. Košeľa je ozaj bližšia ako kabát. A slovenské „Všade dobre, doma najlepšie,“ je vskutku relatívne.

Cesta k úspešnej integrácii

Pokiaľ sa chce emigrant rýchlo a úspešne na Slovensku integrovať, musí v prvom rade ovládať jazyk, lebo ten je kľúčom ku všetkému. Nikto si nevie predstaviť, aké ťažkosti a trampoty zažívajú hluchonemí. A ten, kto neovláda jazyk krajiny, v ktorej žije, je svojím spôsobom hluchonemý. Emigrant musí taktiež poznať základné zákony, musí vedieť svoje práva a povinnosti.

Na integráciu migrantov je podľa mňa vhodné využiť bohaté skúsenosti zo západných krajín – informovať kompetentné úrady o problémoch migrantov prostredníctvom osobných stretnutí a podporovať bezplatné kurzy a školenia na efektívnu rekvalifikáciu. Predovšetkým je však pri udeľovaní štátneho občianstva alebo trvalého pobytu potrebné zabrániť príchodu nežiaducich emigrantov, ktorí by poškodili reputáciu ostatných. Žiaľ, kým iné štáty podporujú zahraničných vysokoškolských absolventov, organizujú pre nich rôzne kultúrne a spoločenské podujatia, Slovensko v tomto smere úplne zaostáva. Napriek dlhoročnému štúdiu žiada od absolventov vstupné vízum. Je tiež žiaduce aktivovať masmédiá, aby bežných ľudí oboznámili s problematikou migrantov na Slovensku. Práve médiá môžu zohrať dôležitú úlohu v boji proti predsudkom a otvoriť tak aj možnosti v oblasti zamestnávania. Nebolo by od veci, keby bol vypracovaný špeciálny program pre migrantov zo strany ministerstva vnútra, zahraničných vecí a zákonodarných orgánov.

Rovnica života

Život je ako matematická rovnica. Keď pridáte číslo na jednej strane, musíte pridať aj na druhej, aby sa zachovala rovnováha. Toto musí emigrant brať do úvahy, keď opúšťa svoju rodnú krajinu. Musí byť pripravený veľa obetovať a dopredu rátať s tým, že niečo získa, ale niečo aj stratí. Podľa môjho názoru emigrant musí zanechať, aj keď nie úplne, svoje návyky, kultúru a náboženstvo. V opačnom prípade sa jeho život skomplikuje a nedokáže sa stotožniť s novou spoločnosťou a novými podmienkami. Skrátka, jeho život bude nesmierne ťažký. Emigrant si samozrejme môže uchovať pozitívne návyky z rodnej krajiny a zosúladiť ich s novou kultúrou.

Keď som voľakedy učil na poľnohospodárskom učilišti, moji žiaci sa ma často pýtali, či dodržiavam ramadán, či mám čas pomodliť sa päťkrát denne a či moja slovenská manželka nosí habit. Moja odpoveď bola

40 vždy otvorená a jednoznačná, lebo študenti sú v tomto veku zvedaví a mnohí z nich sa prostredníctvom mňa prvýkrát v živote stretli s moslimom. Páčilo sa im, keď som sa sústredil na pozitívne stránky arabského islamského a európskeho kresťanského sveta a keď som medzi nimi neustále hľadal spoločné menovatele.

Život každého človeka v emigrácii mu položí veľa zložitých otázok. Na ich zodpovedanie potrebuje veľkú odvahu, lebo emigranti čelia mnohým prekážkam. Keď sa emigrant rozhodne natrvalo usadiť, musí sa riadiť podľa filozofie a štýlu života novej krajiny. Ak v sebe nenachádza dostatočnú silu, je vhodné, aby sa vrátil domov skôr, než si svoj život príliš skomplikuje. Pritom si myslím, že dôvody migrácie v 21. storočí sú odlišné ako pred štyridsiatimi rokmi. Zatiaľ čo v 70.-tych rokoch minulého storočia bola migrácia prevažne ekonomická, obzvlášť do západnej Európy, dnešná migrácia sa týka hlavne ochrany života jednotlivca kvôli náboženskému prenasledovaniu alebo občianskej vojne v rodnej krajine. Aj keď je dnešný svet malou dedinou, želim si, aby v ňom bolo čo najmenej emigrantov, lebo migrácia je prejavom politickej nestability a nepokoja, a zvyčajne sa najviac dotýka nevinných ľudí. Na základe vlastnej skúsenosti viem, že odchod z rodnej krajiny predstavuje veľkú citovú ujmu, ktorá človeka sprevádza po celý život.

Ľudia dažďa

Kráčam mestom. Vymením si na chvíľu šaty z Číny s Jasmine, sandále z Kamerunu s Godlophom, voňavku z Nemecka s Rose a doklady vydané na Slovensku s Gregoirem. Moje telo sa začína cítiť nesvoje. Som v takzvanom najlepšom veku, mám tridsať, chce sa mi žiť, viem robiť veľa dobrých vecí, mám dobrých priateľov. Napriek tomu som mimo. Nevadí mi, že moje šaty sú zo second handu, ani to, že voňavka nie je značková. Omínajú ma sandále, ktoré stále nie sú doma. V zadnom vrecku nohavíc mi na tele horia doklady, ktoré sú platné jeden rok. Z café de la Mancha sa ozýva *Nie sme zlí*. Začína mrholiť.

V Coppolovom filme *The Rain People* jedna z postáv hovorí, že: „Ľudia dažďa sú ľudia stvorení z dažďa. Keď plačú, zmiznú, lebo sa vypláčú.“ Táto esej je písaná o ľuďoch, ktorí plačú, a nemiznú. Predstavujú len zlomok zo všetkých žiadateľov o azyl. Veľkosť tohto zlomku voči ostatným, ktorí „zneužijú azylový systém a podvádžajú“ je neznáma, nakoľko veľa z ľudí utečie a nie je možné s nimi vykonať rozhovor. Podstatným dôvodom pre napísanie tohto textu je prostý fakt, že v niektorých prípadoch „systém rozpoznal“ nezmenený skutkový stav vecí hodných azylu až na druhý, tretí či štvrtý raz. Aj keby sa jednalo o jeden prípad zo sto, ľudia dažďa by sa nemali vyplakať až k zmiznutiu. Systém rozpoznávania osôb hodných azylu by mohol byť nastavený tak, aby ich identifikoval na prvý raz.

Štatisticky je nanajvýš zvláštne, že na Slovensku z takmer tisíc žiadostí ročne dostane azyl do dvadsať ľudí, kým vo všetkých okolitých krajinách (aj tých, ktoré sú nám ekonomicky rovnocenné) sú percentá vyhovených žiadostí niekedy až šesťnásobne vyššie. Podobný nepomer je aj v poskytovaní doplnkovej ochrany: za posledné tri roky bola ročne udelená osemdesiatim dvom ľuďom. Tzv. „malý azyl“ však trvá iba jeden rok. Ak tieto fakty nie sú dôsledkom rozdielneho výkladu jednotne medzinárodne záväzných zmlúv, musí sa jednať o dominantnejší vplyv celkovej migračnej politiky daného štátu.

V eseji zaradenej do predošlej zbierky boli *Ľudia dúhy* plní očakávaní a nádejí. Jasmine čakala na predvolanie Najvyššieho súdu, zamestnala sa ako masérka a ako dobrovoľníčka pomáhala starším ľuďom.

42 Gregoire čakal na predvolanie Krajského súdu už druhý rok a pracoval ako skladník. Godlophovi bola poskytnutá doplnková ochrana, aj keď spĺňal kritériá pre udelenie azylu; začal pracovať ako robotník. Gabrielle dostala politický azyl a žila v Košiciach. Kwesi bol piaty rok v tábore, nezamestnaný. Mijgul odišiel do Nemecka za svojimi príbuznými ako nedokumentovaný migrant.

V roku 2009 niektorým z nich akoby zasvietilo slnko a napokon Jasmine, Godlophe, Gregoire a Rose „dostali papiere“. Gabrielle neuniesla výhody integrácie na Slovensku a odišla do Španielska. Mijgul sa vrátil domov a ďalej bojuje o svoj život v Kurdistane. Kwesi odišiel pracovať do talianskej továrne bez dokladov. Každý z nich čakal na rozhodnutie o azyle viac ako rok, niektorí takmer päť. *Ludia dúhy* boli o tom, aké je to byť iným, *ľudia dažďa* sú o hľadaní, aké je to byť normálnym.

Čakanie na papiere: nie a nie sprchnuť

Jasmine sa dočkala predvolania na Krajský súd. Prítomný bol sudca, navrhovateľka, jej právna zástupkyňa a dve svedkyne, odporca za Migračný úrad, prekladateľka, zapisovateľka a piati zástupcovia verejnosti. Pojednávanie trvalo tri a pol hodiny, v predvianočnej nálade.

Okrem štandardného preverovania predmetných informácií, sudca položil často kladenú otázku: *Ak ste utekala pred tým, aby vás polícia neprenasledovala, prečo ste nezvolili krajinu podstatne bližšiu Číne?* Z predchádzajúcej výpovede bolo zrejmé, že Jasmine nemala možnosť Čínu opustiť legálne. V priebehu niekoľkých dní, keď ju hľadala polícia, jej učiteľku zatkli a priatelia, s ktorými cvičila, boli už nezvestní, bol pokus o nelegálny odchod osamote vopred odsúdený na neúspech. Do susedných krajín – Severnej Kórei, Vietnamu, Laosu, Barmy, Indie, Bhutánu, Pakistanu, Afganistanu, Tadžikistanu, Kirgizstanu, Kazachstanu, Ruska a Mongolska prevádzajúci odchody zo známych dôvodov neorganizujú.

Žiadala som o odchod do krajiny, kde budem v bezpečí, a kde sa budem môcť dohovoriť anglicky. Odchádzala som v rýchlosti, na rozhodovanie a prípravu odchodu som nemala čas, nemohla som si vybrať ísť inam. Bola som rada, že ma vezmú so sebou.

Počas ďalších dialógov nenastalo žiadne nedorozumenie či nejasnosť. Po prestávke sudca vymenoval listiny založené v objemnom spise a vy-

hlásil dokazovanie za skončené. Súd rozhodnutie Migračného úradu o neudelení azylu potvrdil, nakoľko zvažil, že zodpovedá skutkovému stavu v čase vydania rozhodnutia. Dôkazy o jej predvolaní na súd v Číne vo veci Falun Gongu boli dodané až neskôr, preto je podľa sudcu rozhodnutie úradu v súlade so zákonom. Jasmine označil za osobu, ktorá sa javí ako nedôveryhodná, nakoľko sú v jej výpovediach rozpory. Rozpory, na ktoré Jasmine opakovane upozorňovala úrad aj súd. Rozpory, ktoré vznikli tým, že prvé vyhlásenie o údajnej ekonomickej migrácii podpísala bez tlmočníka a pod nátlakom.

Naozaj nerozumiem, prečo sa to stalo. Nikto neveril, že mi dajú negatív, len v tábore mi povedali, aby som nič nečakala. Som blázon, že som verila? Nechcem úrady viniť, možno majú iný dôvod, ale na súde som predpokladala spravodlivosť. Komu je teda určený azyl? Som tu tretie Vianoce a som z toho unavená, že ti odškriepia aj nos medzi očami...odídem z tábora, zamestnám sa aj ako dobrovoľníčka. Odvolám sa na Najvyšší súd a budem čakať. Možno raz vydajú rozhodnutie na základe skutkového stavu...

Štyri a pol roka prenasledovania, štyri a pol roka čakania na útočisko a teraz boj o prežitie trochu inak. Jasmine nechcela hovoriť o azyle. *Je to veľmi, veľmi tvrdý boj. Ale je v slobode. Azylanti a ľudia s doplnkovou ochranou sú odrazu v bežných súradniciach, v takých, aké má každý z nás, v praobyčajnej kombinácii bolestí a radostí, búrok, dúh a ticha medzi nimi. Akoby prišli práve pre to ticho. Vzácne svojou obyčajnosťou, do ktorej sme sa narodili. Ako novorodenci, nik z nás nemá nič, sme na holine. Ale taký je život. Od ničoho k niečomu a opäť k ničomu.*

Tí, ktorí nedostali šancu ani na to *niečo* a neodišli, ostali žiadateľmi o azyl a naďalej sa potulujú v ničote čakania. Život v neistote je v podstate tiež bežný. S tým rozdielom, že *bežní ľudia* si prítomnosť neistoty neuvedomujú. Utečenci majú neistotu čiernu na bielom, na praobyčajnom papieri s ich mrholivou fotografiou, na ktorom je vytlačené: *preukaz sa nepovažuje za doklad totožnosti*. Neistotu majú zaistenú na neurčito. Ostáva im čakať na azyl ako dúhu, zriedkavý prírodný úkaz.

Podľa § 8 zákona o azyle Ministerstvo vnútra udelí azyl, ak tento zákon neustanovuje inak, žiadateľovi, ktorý má v krajine pôvodu opodstatnené obavy z prenasledovania z rasových, národnostných alebo nábožen-

44 ských dôvodov, z dôvodov zastávania určitých politických názorov alebo príslušnosti k určitej sociálnej skupine a vzhľadom na tieto obavy sa nemôže alebo nechce vrátiť do tohto štátu, alebo ak je v krajine pôvodu prenasledovaný za uplatňovanie politických práv a slobôd. Podľa § 9 Ministerstvo môže udeliť azyl z humanitných dôvodov, aj keď sa v konaní nezistia dôvody podľa § 8. Jeden z rozdielov medzi týmito paragrafmi je, že na § 9 sa nemožno odvolať v prípade inej podobnej žiadosti ako na precedens, a tiež je pre štát „bezpečnejší“ z hľadiska medzinárodných vzťahov. Jasmine napokon nedostala politický azyl, ale azyl z humanitných dôvodov. Niektoré iné „hraničné“ prípady sa riešia poskytnutím doplnkovej ochrany - tzv. „malého azylu“ v trvaní jedného roka, pokiaľ sa situácia v krajine žiadateľa nezmení k lepšiemu, aby sa mohol vrátiť. Rose je jedna z tých, ktorá je presvedčená o tom, že všetky podmienky na udelenie azylu spĺňa.

Aby som unikla tej nenávidenej azylovej procedúre, kde si ma donekonečna pohadzovali na úradoch, vzala som doplnkovú ochranu na jeden rok. Po dvoch rokoch som už nevládala každé tri mesiace predlžovať si život potvrdenkami. Trávenie „voľného času“ po úradoch však pokračovalo. Znie to neuveriteľne, ale na cudzineckej polícii som bola v rozpätí štyroch mesiacov päťkrát od pol siedmej ráno celé dni. Prvýkrát som čakala, aby mi oznámili, že mi pošlú sms, keď budú moje papiere hotové. Druhý raz som čakala niekoľko hodín, aby mi povedali, že môj pas mi nedajú, lebo že je nedobre vytlačený. O ďalšie tri týždne som znova pol dňa čakala. Vtedy mi povedali, že ten, kto má podpísať môj pas, je práve na dovolenke. Nerozumiem, prečo som musela čakať ďalšie tri týždne. Potom som už na stole videla pripravený dokument. Keď mi ho úradníčka išla dávať, zistila, že nemá registračnú výdajovú knihu. Povedala mi, nech prídem o ďalšie tri týždne. Keď som po tom nekonečnom čakaní videla svoj pas a aj registračnú knihu, zablikalo svetlo a v miestnosti zhaslo svetlo. Nebol to výpadok elektriny v celej budove, len v tej časti. Myslím si, že keby chceli, mohli mi dať moje papiere vo vedľajšej miestnosti. Ľudia na chodbe nadávali a odchádzali, lebo sa im nechcelo čakať v tej neistote. Opravili to o tri hodiny. Ten deň som sedela na chodbe šesť hodín, ale nevzdala som to. O svoj život som bojovala päť rokov, z toho na Slovensku dva. Keď som tie papiere konečne držala v ruke, necítila som žiadnu úľavu. V ústach som mala trpko...a v duši otázku, kde som sa to ocitla.

Doplnková ochrana: prehánky na väčšine územia

Napriek dlhému času strávenému na Slovensku azylanti a ľudia s doplnkovou ochranou neboli pripravovaní na integráciu – prežívajú kultúrny šok. Odrazu je čakaniu koniec. Reči o kríze a vysokej nezamestnanosti sa ich týkajú ako prvých v poradí. Štát im neposkytuje zákonom garantované zvýhodnené ubytovanie a doterajších ani nie 100 postelí v sociálnych ubytovniach je zväčša obsadených. Napriek tomu ne jeden z nich povedal, že je lepšie nemať nič a môcť o sebe aspoň trochu rozhodovať, ako byť v tábore s nalinkovaným režimom zákazov prekladateľských nudou. V niečom však akoby sa ich život vôbec nezmenil: neustále hľadajú slobodu.

Cítim sa stokrát lepšie ako v tábore. Áno, aj keď nič nemám. V tábore je to ako v base. Teraz môžem v noci spať, môžem si niečo porobiť podla seba. Nemusím čakať na jedlo, ani ho jesť vo chvíli, keď nie som hladný, a potom nemať nič. Život v tábore nie je dobrý, ani keď tam máš priateľov. Priatelia nie sú všetko. Potrebuješ nezávislosť. Nevieš totiž, čo sa deje mimo tábora. Navyše priatelia v tábore sú v tej istej šlamastike a vzorcoch. Ak ti má niekto pomôcť, musí to byť priateľ zvonka, lebo len s ním si môžeš vymeniť iné myšlienky. Nemáš sa ako obcerstviť s tými, čo sú v tom istom svrabe ako ty, či v tábore, či v azyle. Rýpate sa totiž v tom istom.

Napriek tomu, že mnohí migranti majú odvahu opustiť tábor a nájsť si zamestnanie, nie sú „v suchu.“ Pri hľadaní strechy nad hlavou sa stretávajú s podobným prístupom ako na úradoch: „čakajte prosím.“ Najhoršie na tom je, že často dopredu cítia, aké je ich čakanie márne. Budú musieť klopať na ďalšie dvere a prosiť, aby sa dozvedeli, že „pre vybavenie vašej žiadosti nespĺňate všetky kritériá.“

Ak máš predstavu o mentalite nejakej skupiny, máš blok. Zháňam si teraz podnájom. Keď volám, opýtajú sa ma, odkiaľ pochádzam, poviem že z Kamerunu. Ak nevedia, kde je, spresním, že v Afrike, a oni mi rovno odpovedia, že „tak dovidenia.“ Dnes som volala s jednou dievčinou, ktorá veľmi súrne hľadala podnájomníčku a vyzeralo to nádejne, ale po uvedení môjho pôvodu povedala: „Fúha, tak asi nie.“ Ak ma takto neodmietnu rovno, tak zvyknú povedať: „Ešte sa opýtame spolubývajúcich, s kým chce bývať. Ozveme sa neskôr.“ Z dvadsiatich telefonátov sa nik „neskôr“ nezval. To som telefonovala na vyšspecifi-

46 *kované požiadavky, kde ponúkali presne to, čo hľadám, samostatnú izbu pre zamestnanú ženu. V prípadoch, kedy sa v telefóne nezaujímali, odkiaľ pochádzam, a znela som len ako zarábajúca cudzinka s výbornou angličtinou, pozvali ma na obhliadku bytu. Bola som na ôsmich miestach. Každé je príbeh sám o sebe, a každé stretnutie opäť končilo vetou, „zavoláme vám neskôr!“ Nechcú mať v byte černošku. Tomu sa prispôsobujú rôzne príbehy. Mám pocit, že tak konajú aj preto, že nie sú spokojní s vlastným životom, a boja sa sami o seba.*

V noci sa mi sníval sen, že sa vyzliekam aj zo svojej kože. Objavujú sa červené tkanivá a biele šlachy, ako keď sa vykosťujú kurence. Moje telo bez kože je ako jedna otvorená rana. Teraz som pravdivá sama k sebe: takto sa naozaj cítim, nahá a zraniteľná. Napriek vysokým výkonom v práci ma kolegyňa pravidelne zhadzuje. Zdá sa, že sa z kože nezvlečiem. Moja syta hnedá svieta v mrholivej zime aj pod vrstvami oblečenia. Modelkám – mulatkám povedia, že sú krásne a voňavé ako čokoláda. Na jazyku mám stopy Rumbly, v café De la Macha znie samba a ja si hovorím, prečo ma títo ľudia neberú celú, aká som. Z mojej kultúry si vyberú len to exotické, čo im vonia, za dobrodružné cesty k nám domov zaplatia neuveriteľné peniaze. Kúpia si nábytok z tmavých zaoceánskych drevín, pijú čiernu fair-trade kávu. Obliekajú si čierne pančušky, čierny oblek, čierne lakovky. Na vešiaku v pracovni visia čierne, hnedé a šedé kabáty. Ich šaty majú ďaleko od pestrofarebnosti odevov ľudí rovníka, ich mysle vidia pokožky druhých čierno-bielo.

Pestrosť duše neslobodno skryť do zápalkovej škatuľky a zapáliť sa ňou až po záverečnej. Pestrosť preniká čas aj priestor. Pestrosť duše nezmyje ani dlhotrvajúci dážď, ani dážď papierov, ani prúd slz. Zdá sa mi, že ak ľudia niekedy videli vo svojej duši dúhu, nemôžu ju už nikdy nikomu uprieť.

Azyl: z dažďa pod odkvap (Nie, nie sú za vodou.)

Helena, pamätáš si, čím všetkým som prešla. Ten život v Gabčíkove, v tábore, keď som sa trestala, dva súdy, dva pohovory na migračnom. Tolko rokov čakania. Nevzdám sa, bojujem, nestrachuj sa o mňa. Mám problémy prežiť, ale o nič menšie než iní ľudia na Slovensku. Teraz som bez práce. Ponúkli mi sociálku šesťdesiat eur, ale ako ich môžem vziať? Veď mám dve zdravé ruky. Povedala som im „prosím, nedávajte mi ich. Dajte ich niekomu, kto ich naozaj potrebuje.

Za posledného pol roka som si urobila vodičský preukaz, dostala som živnostenský list, prišli mi originály diplomov o mojom vyučení, a načo mi to všetko je. Každý chce za predaj aj za prenájom obrovské peniaze a hneď. Ale som na začiatku. Pomaly sa posúvam. Ver mi. Poznáš ma. Prežila som oveľa horšie veci. Ale toho stresu je teraz veľa, veľmi veľa. Neviem, či sa máme kedy stretnúť, musím ešte veľa toho vybaviť. Ale inak mi nič nie je, som úplne v poriadku. Ja nechcem nikoho obťažovať svojimi problémami, veď každý ich má dosť. Keď mám problémy, nebojujem s inými. Bojujem so sebou. Ale poznáš ma, som silná.

Jasmine sa náhle lúči. V slúchadle počuť to zovretie hlasiviek, keď sa blíži plač. Mám pocit, že séria malých neúspechov je ničivejšia, než jeden veľký nepriateľ. Unikla pred režimom doma, zachránila si život a je v inom režime. Aj keď na Slovensku padli mnohé opony, niektoré veci jestvujú, akoby sa železná opona ani nezachvela.

Z času na čas si Jasmine zbalí kufre a túla sa nocou. Stojí na moste a pozerá do rieky. Dívá sa ako každý, koho bolí život. Neskáče, ani nie je šibnutá. Vráti sa do prenajatej izbičky. Nespí. Ráno opäť cvičí Falun Gong. Pozrie inzeráty, dohodne si stretnutia, vybavuje hypotéku, ide na kurz slovenčiny. Keď príde s vybavenou hypotékou podpísať zmluvy, zistí, že majiteľ sľúbený priestor včera predal inému záujemcovi. Dlaňovka. Možno jej rieka večer povie iný príbeh, kvôli ktorému sa opäť vráti.

Slovo *domov* Jasmine používa veľmi opatrne. Nenávidí byť v cudzom prenajatom priestore s očakávaním, kedy ju kto vyhodí. Možno preto sa raz za čas balí v predstihu a vyprechádza svoj strach nad riekou. Keď sa lúčime, nepovie, že ide spať domov, ale „*tam, kde si prenajíma izbu.*“ Domov vyzerá inak. Cudziu izbu z tej duše nechce zútulňovať. Nie je typ vandrovníka, ktorý miluje zmenu striech, holé nebo a hviezdy. Naputovala sa toľko, že chce zapustiť korene. Niekde v diaľke spieva dážď, že *na dne rieky korene cítia prúdiť kamene*. Zo slúchadla sa ozýva *I am ok, don't worry, I'm ok*. Aj ona mala sen, že azyl dostane, podobne ako Godlophe.

V deň, keď som šiel poslednýkrát na pohovor, som mal sen, že dostanem azyl. Cítil som, že to je jediná možnosť, ako budem znova so svojou rodinou, pretože ja za nimi nikdy nebudem môcť prísť. Na azyl

48 *som čakal vyše štyroch rokov. V ten deň, keď som dostal azyl, som nemal peniaze na to, aby som im zavolať. Cítil som sa zvlášťne – aj šťastne, aj nešťastne – ako to bude, keď sem prídu. Od udelenia azylu prešlo pol roka. Deťom sme dávnejšie povedali, že ak sa budú naďalej dobre učiť, prídu za ockom na prázdniny, aby cítili aspoň trochu nádeje. Nechceli sme hovoriť nič o sťahovaní, aby sa im nestalo, že úplne vypnú a prestanú sa snažiť. Zdá sa, že ani do týchto prázdnin sa nepodariť zadovážiť víza a letenky. Moja manželka nemá peniaze na to, aby cez nebezpečné územia cestovala dva dni bez doprovodu do Nigérie, kde je slovenské zastupiteľstvo. Na letenky sú vraj v nejakom špeciálnom fonde vyčlenené peniaze. Zatiaľ však nemám bližšie správy ani o jednom. Povedal som mojej žene, aby sa ďalej modlili, že raz sa určite stretneme, že raz sa môj sen naplní.*

Integrácia: tlaková níz

Opäť kráčam mestom. Z každej strany vidieť nápisy, ktoré majú jednu spoločnú črtu: mimoriadnosť. Čakajte rýchly kariérny vzostup, bývajte v dome nad vaše očakávania, kúpte si auto snov, doprajte si úžasnú dovolenku, vychutnávajte výnimočnú čokoládu a pite kávu s neobyčajnou chuťou. Stretávam Godlopha a pýtam sa na jeho sen. V taške má obyčajný chlieb, pracuje ako brigádnik, prenajíma si byt, používa bežný prací prášok a bežnú zubnú pastu, cestuje autobusom. To, čo my nazývame priemerom, považuje za jav hodný vďaky. Aj keď si je neistý, ako užití rodinu, je rád, že je. Jeho vízia je zažiť praobyčajný štandard. A vie, že všedný život nepadá z neba ako pečené holuby. Pre mnohých je sen o normálnom živote opísaný v integračných príručkách, ale v praxi nie je na dosah.

Desím sa toho, že moja žena a deti, keď sa nám aj podarí zlúčiť rodinu, budú musieť prejsť tábormi. Nechcem, aby to vôbec videli. Ktorý zahraničný podnikateľ musí stráviť mesiac v karanténe v Humennom? Ktorému zahraničnému študentovi zoberú odtlacky prstov a krv? Hovoríš, že vy ich máte v pasoch a že sa oplatí mať informáciu o krvnom obraze. Rozdiel je v inom – pred odberom ideš z domu a po odbere sa vrátiš domov. Tábor nie je domov. Tábor je zlý sen. V tábore sa ešte nikto neintegroval.

Štát predložil integračnú koncepciu, a realizáciu integrácie cudzincov vo veľkej miere ponecháva na mimovládne organizácie. Finančné

prostriedky, ktoré sú týmto organizáciám pričlenené, sú dlhodobo nedostatočné. Samotní azyľanti sú učudovaní z toho, ako je neekonomické nechávať ľudí v azyľovej procedúre. Je otázne, ako možno hovoriť o integrácii ľudí, ktorí na azyľ čakajú štyri roky. Potom, čo sa ľudia v táboroch odnaučia aj vlastným zvyklostiam starania sa o seba a samostatnosti, preorientujú sa na nefunkčný mechanizmus pretrvávania v hraničnosti. Sú akoby stále na pomedzí, vo finančnej, inštitucionálnej, aj systémovej neistote. V opakovanom zlyhávaní integrácie utečencov sa chyba zrejme nedeje len na strane utečencov. Keď opisujú, ako prežívajú životnú hmlu a zrážky, často spomenú zrážky s neviditeľnými múrmi štátnej administratívy. Štát naopak tvrdí, že poskytuje pre nich všetko, ale *oni* sú neintegrovateľní.

V ľuďoch, ktorí *dostali* azyľ, ani to samotné slovo nevyvoláva žiadnu úľavu. Naopak, „azyľ“ pre nich znamená strasť – od dôvodov úteku až po hľadanie miesta pre život na Slovensku. Dostávajú sa k nám aj ľudia, ktorí boli pioniermi systémových zmien vo svojej krajine pôvodu, a na Slovensku pochopiteľne narážajú na to isté – diery v systéme. Neraz navrhujú skvelé udržateľné riešenia, na ktoré sa ich však nik z udržovateľov systému nepýta.

Azyľ je ako ticho po búrke...*už o ňom nehovorme. Nie, nepýtajte sa nás na azyľ. Sme tu teraz. Riešime to, čo každý iný. Nie sme iní, sme tí istí – túžime po streche nad hlavou, po práci, po blízkyh, i keď ich niet.* Napokon migrovať možno aj dovnútra, smerom k tichu.

Migračné toky: niveau baisse – hladina klesá

Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd z roku 1950 (nie náhodou vznikol po hrôzach zažitých v dvoch svetových vojnách) má v článku 14 ustanovený zákaz diskriminácie. Popieranie rovnosti s inými sa týka akéhokoľvek dôvodu, ako je pohlavie, rasa, farba pleti, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné zmýšľanie, národnostný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rod alebo iné postavenie. Podobné znenie nájdeme aj vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv z roku 1948. Z 56 členov 48 hlasovalo za prijatie deklarácie, 8 členov sa zdržalo, medzi inými aj ZSSR a s ním aj Československo. Niečo z tej zdržanlivosti voči uznávaniu rovnosti ľudí a z „prirodzenosti“ obmedzovania práv určitých kategórií obyvateľstva ostalo v našej krajine dodnes.

50 *Priateľ z tábora na Migračný úrad odovzdal všetky svoje doklady a na miesto toho dostal tú kartičku s nápisom „preukaz sa nepovažuje za doklad totožnosti“. Nateraz nevedia overiť pravosť jeho dokladov, a preto ich automaticky považujú za falošné. Mohli by ich zaslať na overenie do zahraničia, ale nestalo sa tak. Keďže nemal ako poslať časť zo zarobených peňazí domov, požiadal ma, aby som ich poslal ja. Poprosil som ho však, aby do poznámky napísal, že tých dvetisíc korún nie je mojich, aby ma ministerstvo vnútra nejako neoznačilo. Bolo to zahanbujúce, ešte aj keď som sám dával peniaze do banky. Vyplníš lístok, vytiahneš peniaze a vypýtajú si doklad. Každý pracovník sa ho dotkne, nechápavo hľadí, nejako okomentuje, a potom to dlhé čakanie. Za tebou sa tvorí rad, až kým papierik doputuje do oddelenia za dverami, odkiaľ telefonujú na ministerstvo, či to vydali oni. Tam im potvrdili, že také doklady sa vydávajú. Potom akceptujú tvoje peniaze. Problém je, že je to na takom flajstri obyčajného školského výkresu, ktorý sa hneď ušmudlá. Stačí, že je v peňaženke spolu s inými dokladmi. Keď nebudaj spadne na zem, hneď sa naň chytí prach. V Čechách majú laminované kartičky, čo sa u nás považuje za drahý špás, na ktorom sa nedá predlžovať dátum platnosti – dokladu, ktorý neslúži na overenie totožnosti. Pýtam sa, o čom ten doklad vôbec je?*

Za práva ľudí ne-bielej pleti sa bojuje približne päťsto rokov. Mám pocit, že ľudia dažďa už nechcú bojovať za svoje práva. Za občianske práva vo svojej krajine bojovali tak, že museli odísť. Precitnutie a zistenie, že boj o život pokračuje na iných úrovniach aj v multikultúrnej spoločnosti, je pre nich niečo ako úder pod pás. Mnohí z nich skonštatujú známy fakt – o pár rokov Slovensko bude musieť prijať cudzincov inak. Zvykne sa hovoriť, že prijímanie „cudzieho“ je otázkou vlastného zrenia. Je však otázne, či zrenie už nie je pridlhé. A či je vyzretie vôbec možné, ak je všetko „cudzie“ vopred označované ako neprijateľné. Inštitucionálne praktiky zaobchádzania s cudzincami sú nielen súčasťou všeobecnej politiky, ale aj dôsledkom postojov. Napokon postoj je vlastne jediný, čo môže každý meniť bez ohľadu na to, či má alebo nemá moc a vplyv. Postoje a praktiky pôsobia ako sliepka a vajce – čo bolo skôr? Ako si možno vytvoriť a udržať otvorené postoje, ak praktiky potvrdzujú istoty z uzavretia?

Ako žiadateľka o azyl na území Slovenskej republiky som si všimla, že predstavitelia Migračného úradu považujú všetkých migrantov

v azylovom procese za „zlatokopov”, inými slovami, za ekonomických migrantov, čo neplatí pre všetkých žiadateľov o azyl. Rada by som obrátila pozornosť na inú skutočnosť, aby ľudia videli ďalej. Aby zistili, že Slovensko za posledné roky hodne stratilo; že mohlo mať úžitok z množstva ľudí, ktorí prešli cez túto krajinu, ale potom investovali do iných krajín, pretože tu neboli integrovateľní. Ak sem niekto príde s veľkou víziou a je ponechaný v azylovom procese päť rokov, v mizerných podmienkach a po dlhých rokoch frustrácie a beznádeje, ak aj takýto človek dostane azyl, ostane v ňom niečo zakorenené zo všetkých tých odmietnutí, ktoré zažil. Ak má človek ostať verný sám sebe s celkovým pocitom odmietnutia, je nútený odísť a investovať niekde inde. Tak iné krajiny získavajú výhody, ktoré mohlo získať Slovensko.

Ľudia v štátnej správe môžu byť pri preverovaní žiadateľov o azyl unavení z odhaľovania podvodníkov. Až tak, že sa v mäteži údajov stratí tenký rozdiel medzi klamstvom z vypočítavosti a zatajením skutočností zo strachu o život. Ba dokonca sa môže stať, že žiadateľ o azyl nič nezatajuje, nepreveruje si štátneho úradníka, nebojí sa ho a povie mu svoj príbeh. Aj tak sa môže stať, že mu neuveria, lebo jeho či jej život je tak prečudesný, že na prvé počutie môže znieť neskutočne.

Medzi žiadateľmi o azyl sa tiež šíria mýty o tom, čo povedať a čo nepovedať, aby im uverili. Samozrejme, že týmto klebetám podľahnú i tí, ktorí neprišli predostrieť dáke bizarnosti či len pár dookola omieľaných viet o skrivodlivom strýkovi. Aj o všedných veciach niektorí mlčia viac, iní rozprávajú priveľa.

Medzi dverami, počas prestávok, na chodbách, poradách aj konferenciách sa medzi rečou spomenú tie najrozmanitejšie útržky rozhovorov. Samozrejme také, ktoré neidentifikujú konkrétneho človeka, ale dosť podrobné na to, aby naďalej živili stereotyp. Niekedy stačí komentár staršieho kolegu na polícii, na ministerstve, či na súde, aby aj ten menej skúsený zahnal pochybnosti. Najvplyvnejšie však ostávajú otázky, ktoré sa v rozhodujúcich interview s cudzincami nekladú. Tieto neuvedomované predpoklady sú pre inštitúciu ako kamenný základ. Štát aj vďaka nemu môže udržovať pochodeň nedobýtej a nedobytnej pevnosti. Hoci v migračných tokoch hladina klesá, je otázne, dokedy bude udržateľné tvrdenie, že je to pre štát to najvhodnejšie riešenie.

52 Anonymizovať, a tým odludštiť ľudí, sa dá rôznymi spôsobmi. V histórii sú známe prípady, keď prívlasky živočíšneho správania sprotivili až spustošili celé etnické či sociálne skupiny. Niekedy stačí automaticky používať slová, ktoré nám prídu na jazyk, keď vidíme fotky nás. Nikomu v tej chvíli nepríde na um, že stovky tiel na jednom obrázku majú každé svoje meno, svoj sen a svoj príbeh. Pomenujú sa po prírodnom živle: záplava utečencov, ďalšia vlna žiadateľov, migračný tok, bezbrehé požiadavky. Medzi riadkami sa masy manipulujú ľahšie. A potom, hoc sa slovo tvári ako voda, ako meč reže a rúbe do krvi, samozrejme v mene spravodlivosti. My, zakorenení, s vymedzenými jednofarebnými územia-
mi, ako hovorí antropologička Liisa Malkki, určujeme, kto je zakorenený, kto je pôvodný, a kto aj v suchozemí prúdi: prišielci bez koreňov. Jedno a to isté slovo môže ničiť aj láskat. Aj metafory vody, ako studená sprcha, môžu prebúdzat všímavosť voči neuvedomelému označovaniu konkrétnych ľudí ako bezmenných migračných vlín.

Dážď je, keď kvapky vody padajú z mrakov na zem. Nie každá kvapka sa dotkne povrchu – niektoré sa vyparia počas pádu. Tento druh zrážok sa volá virga. Panenské kvapky sa nespoja so zemou, a ostane z nich len para. Ako *ľudia dažďa* – sú tu, aj nie sú tu. Zažívajú dážď spomienok, dážď slz, aj dážď papierov. A predsa, akoby ostávali neviditeľní. Stratení v systéme, ktorý im neumožňuje systémové riešenie. Iste, sú v bezpečí, za hranicami. Niekedy však nemajú silu ísť aj za hranice vlastných možností a farby vlastnej kože. Otázka, kde sú hranice ľudskosti, ostáva.

Príbeh jedného Daru

V Bratislave žijem už takmer rok a pol a študujem tu na vysokej škole. V Albánsku som štyri roky študovala politológiu na Univerzite v Tirane. Počas štvrtého ročníka som bola najprv na stáži a neskôr som na čiastočný úväzok pracovala na albánskom Ministerstve zahraničných vecí na Oddelení pre strednú Európu a európsku integráciu.

Narodila som sa a vyrastala v Tirane – v hlavnom a najrušnejšom meste Albánska. Pochádzam z relatívne veľkej rodiny. Okrem rodičov a dvoch sestier sme v dome žili spolu so starými rodičmi. Keďže som najmladšie dieťa, všetci sa o mňa veľmi starali. Na detstvo mám iba pekné spomienky, plné lásky mojich príbuzných, ktorí mi boli vždy nablízku. Mala som veľmi blízky vzťah aj s mojimi bratrancami a sesternicami, no keďže boli odo mňa starší, rozmaznávali ma aj oni. U nás je rodina veľmi dôležitá. Keď som bola malá, Tirana nebolo také veľké mesto, akým sa stalo po roku 1992. V tých časoch sa ešte najväčšie rodiny v meste navzájom poznali. Spomínam si, ako sme sa celé dni hrávali s kamarátmi, z ktorých väčšina sú moji kamaráti dodnes.

Pred príchodom na Slovensko som žila inak. Chodievala som do práce a do školy a potom som si vždy našla čas na blízkych kamarátov, cestovanie po krajine, navštevovanie najkrajších kútov mesta a takmer vždy som vedela všetko o miestach a ľuďoch, ktorí ma obklopovali. Napriek tomu, že som bola šťastná, potrebovala som zmenu a moja túžba po poznávaní nových krajín bola veľmi silná. Vo februári 2007 som sa prihlásila na niekoľko výmenných študijných programov, medzi ktorými bol aj program na Slovensku. Bol založený na dvojstrannej dohode medzi ministerstvami zahraničných vecí oboch krajín. V čase, keď som už premýšľala o svojej budúcnosti na Ministerstve zahraničných vecí v Tirane, prijali ma na spomínaný program na Slovensko.

Rozprávala som sa o tom s kolegami, ktorí mali dlhodobé skúsenosti v diplomatických službách a všetci si mysleli, že získanie magisterského titulu prospeje mojej budúcej kariére. O Slovensku som vedela predovšetkým to, ako sa v 90-tych rokoch tejto krajine podarilo zvládnuť pre-

54 chod z jedného režimu do druhého, a že teraz, keď patrí do Európskej únie, darí sa jej viac aj ekonomicky.

A tak som sa sama seba opýtala - prečo nie? Veď pobyt a štúdium na Slovensku ma môže naučiť o živote, politickom systéme a všetkom, čo sa spája so strednou Európou, oveľa viac ako to, čo som mohla zistiť iba z kníh a správ. Keď už bolo jasné, že pôjdem, všetci sa ma pýtali, prečo práve Slovensko. Väčšina mojich kamarátov išla do Anglicka, Nemecka, Ameriky alebo Francúzska. Keďže ja som takmer rok pracovala na Oddelení pre strednú Európu, začala som sa o ňu aj viac zaujímať, a preto bolo pre mňa prirodzené vybrať si práve krajinu zo strednej Európy. Skontaktovala som sa teda s hosťovskou univerzitou, oddelením pre zahraničných študentov, s internátom a strávila som veľa hodín na internete, snažiac sa získať informácie o krajine, v ktorej som mala stráviť najbližšie dva roky života.

Všetky potrebné dokumenty som si musela zariadiť za sedem dní. Potrebovala som vysvedčenia zo strednej aj vysokej školy, ktoré museli byť overené rektorátom v Tirane, Ministerstvom zahraničných vecí a Ministerstvom školstva a nakoniec schválené honorárnym konzulom Slovenska v Tirane. Taktiež som potrebovala rodný list, výpis z registra trestov, zdravotné záznamy a zdravotné poistenie, musela som zaplatiť poplatky za zdravotné testy a poštovné náklady. Okrem dokumentov, ktoré boli potrebné pre univerzitu, som musela v rekordne krátkom čase vybaviť taktiež stohy dokumentov na získanie víz. Všetky museli byť vystavené v slovenčine, čo teda ozaj nie je bežný jazyk v Albánsku, a preto som len s veľkými ťažkosťami v Tirane našla prekladateľa.

Keďže v Tirane nie je slovenská ambasáda, musela som neustále kontaktovať naše veľvyslanectvo v Grécku a slovenský konzulát v Aténach. Aby som dostala víza, všetky dokumenty, vrátane môjho pasu, som musela poslať na slovenský konzulát. Napriek tomu, že som mala veľmi málo času, podarilo sa mi nakoniec všetko zariadiť. Sedem dní však rozhodne nebolo dosť na uvedenie si, že ozaj odchádzam a už vôbec nie na to, aby som sa rozlúčila s priateľmi a príbuznými. Po tom, ako som všetko vybavila, opustila som svoju prácu, milovanú rodinu, príbuzných a priateľov. Bolo to poprvýkrát v živote, čo som sama cestovala do krajiny, kde som nikoho nepoznala.

Z Tirany do Bratislavy so mnou letel jeden mladý párik. Strávila som s nimi dlhé hodiny na mníchovskom letisku a poprosila som ich, či by mi nepomohli pred tým, ako pristaneme. Dievča bolo z Bratislavy a veľa mi o svojom rodnom meste povedalo. Lietadlo pristálo o desiatej večer. V nedeľu. Bola som veľmi unavená po dlhej ceste a jediné, čo som si v tej chvíli želala, bolo sedieť vo svojej izbe a rozprávať sa s mamou, ktorej som istotne chýbala najviac. Pamätám si, že som bola ovešaná taškami – mala som kufor, tašku s počítačom a ešte dosť veľkú príručnú batožinu.

Po prilete musel slovenský párik dlho čakať na batožinu, a tak mi povedali, aby som radšej pokračovala sama. Vyšla som z letiskovej haly a zháňala taxík. To, že taxikári vždy používajú na cudzincov rovnaký trik s predĺžením trasy, aby z vás vytiahli čo najviac peňazí, som zistila už na mojich predošlých cestách. A iné to nebolo ani v Bratislave. Cesta z letiska bola extrémne drahá, drahšia ako som si vôbec vedela predstaviť. Keď som z taxíka vystúpila, cítila som sa stratená. Stála som pred internátom, ktorý sa mi zdal byť obrovský. Stále som so sebou vláčila ťažkú batožinu, no našťastie mi ponúkol pomoc okoloidúci študent, zhodou okolností tiež zahraničný. Išla som priamo na vrátnicu a ukázala všetky svoje dokumenty a potvrdenia o ubytovaní. Vrátnika som musela najprv zobudiť, aby mi vzápätí na to povedal, že moje meno nikde nemôže nájsť, a preto tam cez noc nemôžem zostať. Keďže bola nedeľa, nemohol ani zavolať do školy a overiť si všetko potrebné, a to aj napriek tomu, že mal v rukách oficiálne listy, ktoré jednoznačne vysvetľovali celú situáciu.

Moje prvé dojmy boli hrozné. Nemohla som uveriť tomu, čo ten vrátnik hovorí. Študent, ktorý mi pomáhal, sa ho snažil presvedčiť a napokon našiel kamaráta, ktorý hovoril plynulou slovenčinou. V tom čase som po slovensky vôbec nevedela, takže ich rozhovoru som nerozumela. Nakoniec som však pochopila, že tam v tú noc môžem ostať. Takéto niečo sa mi stalo prvýkrát v živote. Vôbec by som nevedela, čo robiť a kam ísť, keby sa nám vrátnika nepodarilo presvedčiť. Nevedel ani slovo po anglicky. V Albánsku sú ľudia k cudzincom vo všeobecnosti veľmi priateľskí. Preto som si viac než istá, že ak by boli v podobnej situácii, vrátnik alebo ktokoľvek na jeho mieste by sa snažil nájsť nejaké riešenie.

Zahrančný študent, ktorý mi pomáhal, mi povedal o všetkých procedúrach, ktoré ma čakali na začiatku pobytu. Od najbanálnejších – kde si

56 kúpiť lístky na MHD alebo kde je najbližší obchod – až po nájdenie školy. Snažil sa ma presvedčiť, že to nebude také zlé, ako sa na prvý pohľad zdá. Dodnes sme spolu v kontakte a budem mu navždy vďačná za podporu, ktorú mi poskytol nielen počas mojich prvých dní na Slovensku. Zvykli sme sa rozprávať do hlbokej noci, vždy vo chvíľach, keď som sa cítila ako najosamelejšia na celom svete.

Počas prvých dní som musela naozaj vybaviť množstvo vecí, takže mi neostávalo príliš veľa času na premýšľanie. A čakalo ma hneď niekoľko prekvapení. Okrem toho, že nikdy nezabudnem na zážitok s prispatým vrátnikom, dnes sa už len zasmejem aj pri pomyslení na izbu, ktorú som na prvú noc dostala. Okrem postele a radiátora v nej totiž nebolo vôbec nič. Hneď ďalší deň som išla do Inštitútu pre jazykovú a akademickú prípravu pre zahraničných študentov. Už po prvom zaklopaní som sa dozvedela o množstve ďalších požiadaviek, zdravotných testoch, dokumentoch na overenie notárom, kolkoch, poplatkoch... A to všetko iba preto, aby som dokázala, že ja, Dhurata Milori, som ukončila univerzitné štúdium politológie v Tirane a som zdravá.

Takýto zväzok spisov som už raz zháňala v Tirane, no ten nestačil a stále bolo potrebné získať ďalšie potvrdenia. Toľko výdavkov a byrokracie a po zaklopaní na každé dvere vždy len prekvapený pohľad ľudí, ktorí nechápu, o čo mi ide a čo vlastne od nich chcem. V tých kanceláriách zvyčajne zamestnanci nevedeli ani slovo po anglicky, a to napriek tomu, že sa zaoberali predovšetkým záležitosťami cudzincov. Zakaždým, keď som išla na niektoré oddelenie, musela som doniesť nové a nové papiere. Vždy odo mňa vyžadovali niečo iné alebo ma jednoducho vrátili späť, pretože im chýbala nejaká maličkosť. V niektorých prípadoch som musela požiadať rodičov, aby mi dokumenty poslali z Albánska a to celý proces ešte viac spomaľovalo. Zrazu som zistila, že už som ukončila jeden rok štúdia a ešte stále som nevedela, či mám všetky papiere v poriadku.

Získanie povolenia na pobyt od polície je príbeh sám o sebe. Aby som vôbec mala šancu dostať sa do radu a získať poradové číslo, musela som byť pred policajnou stanicou najneskôr o piatej ráno, pretože tam vždy čakalo mnoho ľudí aj celú noc. Ani na polícii nikto nehovoril po anglicky, takže sme si zakaždým museli nájsť tlmočníka. To je pre všetkých cudzincov asi najťažšie, pretože na polícii nezriedka strávite aj celý deň a iba ak máte veľké šťastie, tak sa vám podarí vybaviť všetko

naraz. Ja som to šťastie nemala a musela som tam ísť veľakrát, pretože odo mňa vždy pýtali niečo nové. A keď už boli všetky dokumenty v poriadku, musela som ešte celý mesiac čakať, kým mi povolenie na pobyt aj vydali. Bolo to pre mňa dosť stresujúce, pretože mi už končila platnosť víz, a ak by mi povolenie nevydali včas, mala by som problémy. Toto obdobie papierovania trvalo od septembra do decembra. Vedela som, že to bude trvať dlho, a že taká procedúra je rovnaká pre všetkých cudzincov, no ja som bola na všetko sama a v krajine, kde som bola prvý raz a nikoho som v nej ešte nepoznala.

V Albánsku síce nemáme veľké skúsenosti s výmennými pobytmi pre študentov, no na oddeleniach, kde prichádzajú do styku s cudzincami, je aspoň minimum angličtiny samozrejmosťou. Byrokracia samozrejme spôsobuje problémy aj u nás, a to nielen cudzincom, ale aj domácim. Po dvadsiatich rokoch sme zmenili celý systém, takže získanie potvrdení tiež trvá dlho, no neexistujú tu predsudky voči cudzincom. Dokonca by som povedala, že ľudia sú k cudzincom ešte priateľskejší ako k domácim. Je to možno spôsobené aj tým, že väčšina ľudí má príbuzných alebo kamarátov v zahraničí, takže v podstate každý vie, aké to je byť cudzincom.

V Inštitúte akademickej a jazykovej prípravy sme začali výučbou slovenčiny. Inštitút na mňa pôsobil priateľsky, bolo tam veľa zahraničných študentov z rôznych krajín a kultúr, ktorí tiež chceli nejaký čas študovať na Slovensku. Slovenčina je úplne odlišný jazyk od mojej rodnej reči, a preto sa mi učila naozaj veľmi ťažko. Bežný deň v Inštitúte bol veľmi nabitý, dostávali sme veľa úloh. Ja som pritom prišla o tri týždne neskôr ako ostatní, pretože proces s vybavením víz všetko zdržal. Začiatky boli pre mňa o to ťažšie. Bola to však nová, jedinečná skúsenosť. V Tirane som prežila celý svoj doterajší život, študovala som tam a nikdy som nebola bez rodiny viac ako pár dní. A teraz som sa často cítila neinformovaná a stratená. Vďaka tomu sa mi však podarilo skutočne dospieť a začať si vážiť veci, ktorých hodnotu som si predtým neuvedomovala.

Do internátnej izby, v ktorej som bývala, prišli nové študentky, jedna z Japonska a jedna z Iraku. Tri rozdielne krajiny a tri rozdielne kultúry, spôsoby myslenia a správania spočiatku spôsobovali nedorozumenia, no po čase som pochopila, že naozaj nezáleží na tom, odkiaľ človek pochádza. Existujú isté univerzálne platné princípy, ktorým rozumejú ľudia z celého sveta.

58 Spôčiatku sme sa nemali možnosť bližšie spoznať, keďže každá z nás mala svoju vlastnú komunitu ľudí z rovnakej krajiny, s ktorou sme trávili celý svoj voľný čas. Aj študenti, ktorí síce neboli z rovnakej krajiny, ale aspoň hovorili spoločným jazykom, si prirodzene vytvorili skupinky. Ja som však bola jediná albánska študentka. Väčšinu času som pritom trávila v Inštitúte, takže som nemala veľa príležitostí ani na spoznanie Slovákov. Mám však pocit, že ľudia na Slovensku sa k cudzincom nesprávajú rovnako, robia medzi nimi rozdiely. Neskôr, keď som chodila do obchodov, či len tak bratislavskými ulicami, postrehla som, že ak je niekto z bohatej západnej krajiny, je domácimi uprednostňovaný. Ľudia mu prejavujú väčšiu úctu, aj keď o ňom skoro nič nevedia. Ak je však niekto z chudobnej krajiny, okamžite pocíti predsudky aj bez toho, aby vyriekol čo i len jedno slovo.

V decembri bol v Albánsku štátny sviatok a ja som už rátala dni, kedy pôjdem na našu ambasádu v Prahe. Bola to moja prvá návšteva, počas ktorej som kultúru, históriu a čaro mesta pociťovala na každom kroku. V Prahe som sa stretla aj so svojimi bývalými kolegami z ministerstva. V Bratislave som vlastne dovtedy žiadnych Albáncov nestretla, a keďže tu ani nemáme ambasádu, je dosť zložité organizovať stretnutia a kultúrne podujatia pre krajanov. Tých päť dní bolo nezabudnuteľných. Opäť som sa cítila ako doma, tak veľmi mi chýbalo rozprávať sa s niekým v rodnej reči. Veľmi som sa s nimi chcela pohovárať o tom, ako mi je v Bratislave smutno, ako mi chýbajú naše večierky a naše vtipy.

Povedala by som, že Slováci sú ľudia skôr ľahostajní, chladní a individualistickí. V Albánsku máme oveľa väčší zmysel pre komunitu a všetko zdieľame s príbuznými. Blízkych ľudí podporujeme vo všetkom, čo robia, za každých okolností, vždy, keď to potrebujú. Ľudia v mojej krajine sú tiež vrúcnejší – v láske, bežnom živote, aj v práci. Sú zvyknutí ísť si za tým, čo naozaj chcú a sú ochotní pre to aj trpieť. Ľudí na Slovensku považujem za uzavretejších a tichších.

V druhom semestri som konečne začala chodiť normálne do školy, čo bol veľký rozdiel oproti začiatku. Konečne som sa začala cítiť ako ozajstná študentka a hodiny ma bavili. Učitelia mi veľmi pomáhali a často mi ukázali správny smer. Počas štúdia som spoznala veľmi dobrú priateľku, ktorá sa mi stala najbližším človekom počas môjho pobytu na Slovensku. Veľmi ma podporovala, pomohla mi pri vybavovaní doku-

mentov a vždy sa zaujímal o to, či niečo nepotrebujem. Dobre poznala mentalitu a realitu mojej krajiny. Chodievali sme na čaj a rozprávali sme sa o miestach v Albánsku, ktoré tiež navštívila, o spoločných známych, o dejinách a samozrejme sme nevynechali ani albánske frázy, ktoré naozaj dobre ovládala.

Eliška bola o situácii v Albánsku vynikajúco informovaná, poznala všetky naše noviny a televízne programy. Bola nielen v Tirane, ale aj v ďalších častiach krajiny a samozrejme na albánskom pobreží. Keď som jej opisovala naše sviatky a miesta, ktoré som ešte len chcela navštíviť, ona už o nich vedela. Keď som ju navštívila u nej doma, bola som naozaj ohromená množstvom kníh o Albánsku, našej histórii, kultúre, jazyku. Cítila som sa vždy skvele, keď sa ma pýtala na naše zvyky a dávala mi ďalšie a ďalšie otázky. Ona mi vlastne pripomínala staré dobré časy z môjho domova a naše konverzácie ma skutočne obohacovali.

Keď prišlo leto, moja rodina a priatelia už na mňa čakali. Ani ja som sa ich nevedela dočkať, pretože počas zimných prázdnin som s nimi nemohla stráviť veľa chvíľ. Leto však tiež ubehlo ako voda a už som aj bola na ceste späť do Bratislavy. Rozmýšľala som vtedy o mnohých veciach: o mojej budúcnosti, škole, priateľoch. Čas sa vliekol a hluk v lietadle ma uspával. Teraz ma už nečakali žiadne prekvapenia, takmer som zabudla na ťažké prvé dni a už som sa tešila na začiatok semestra.

Moja nová izba bola v budove naproti predošlej a mojimi spolubývateľcami boli opäť zahraniční študenti - študentky Poľska. Boli veľmi milé, dobre sme sa spolu zabávali, vtipkovali a rozoberali rôzne problémy, snažiac sa tak navzájom si pomôcť. Začali sme podnikáť rôzne výlety a stretávať sa aj s ďalšími študentmi z programu Erasmus. Po prvýkrát som pocítila, že niekam patrí.

Začala sa škola, rozvrh som mala dosť nabitý a na nedostatok učiva som sa veru nemohla sťažovať. Univerzita už pre mňa nebola španielskou dedinou, poznala som už niektorých učiteľov, ktorí mali na starosti zahraničných študentov a pomáhali nám. Ani slovenčina už nebola taká nezrozumiteľná ako na začiatku a slová, ktoré predtým nedávali žiaden zmysel, mi aspoň niečo hovorili. Začala som navštevovať priateľov v Prahe, Viedni a Budapešti a užívala som si multikultúrne prostredie.

60 S novými známymi sme sa snažili oddychovať na prechádzkach alebo vyesedávajúc v meste, no najväčším relaxom boli kultúrne večery, ktoré sa organizovali približne každý týždeň. Z času na čas sa ma spolubývajúce snažili prekvapiť. Naučili sa zopár albánskych výrazov a vždy, keď som bola smutná alebo unavená, mi hovorievali: „na mungon Dhurata,“ čo v albáncine znamená „chýbaš nám, Dhurata.“

Myslím, že slovenská mentalita je dosť podobná tej našej. Tiež pochádzam z krajiny s komunistickou minulosťou, a zrejme aj s najtvrdším režimom v Európe, takže celkom dobre poznám dôsledky, ktoré to na ľudoch zanechalo. No osobne som sa cítila veľmi dotknutá a smutná, keď som zistila, že mnoho ľudí na Slovensku má voči Albáncom predsudky. Niektorí sa tvárili, že o našej krajine v živote nepočuli, iní sa pýtali, kde sa to vlastne na mape nachádza, ďalší sa na mňa spočiatku usmievali, no potom sa ich prístup odrazu zmenil. Nikdy predtým som také niečo nezažila, nikdy som sa tak necítila a nemyslela som si, že na to, aby ste boli úspešným alebo dobrým človekom, musíte pochádzať z bohatej krajiny, a že ľudia dokážu ignorovať všetky vaše dobré vlastnosti.

Veľa ľudí na Slovensku považuje Albáncov za nebezpečných kriminálnikov. Tento názor ma veru nepotešil a mala som pocit, že ľudí nezaujímajú ani moja minulosť, ani moja rodina. Často sa ma pýtali: „Máte to v Albánsku?“, a to aj na tie najobyčajnejšie veci. „Je váš jazyk slovanský? Ste moslimská krajina?“ Bola som šokovaná z toho, že žijeme na jednom kontinente, no väčšina ľudí o našej krajine nevie nič. A ak aj áno, tak iba negatíva.

Ako som im mohla vysvetliť a presvedčiť ich, že mnoho vecí je v Albánsku oveľa lepších? Ľudia, ktorí tam žijú, sa vás na vaše vierovyznanie ani len neopýtajú a určite to neovplyvňuje medziľudské vzťahy. Veľa Albáncov sa síce hlási k islamu, no len málokto svoju vieru aj praktizuje. Ľudia v Albánsku, bohatí aj chudobní, investujú do vzdelania svojich detí čo najviac a učia ich, že jediným spôsobom, ako možno napredovať, ako si získať rešpekt a úctu ostatných ľudí, je byť v niečom úspešný, byť hrdý na svoju identitu, dodržiavať sľuby a vážiť si rodinu, priateľov aj hostí. Verili by mi ľudia na Slovensku, že keď Albánci vidia niekoho trpieť alebo v nebezpečenstve, preberú zodpovednosť rovnako, ako keby to boli ich príbuzní?

Hovorí sa, že Európa bude skôr či neskôr jednou rodinou, miestom bez hraníc a predsudkov. Keď som sem prišla po prvý raz, mala som pocit, že tento sen sa nikdy na skutočnosť nepremení. Toto zistenie ma trápi- lo viac ako všetky tie dlhé rady, v ktorých som musela čakať a celá tá byrokracia spojená s vybavovaním pobytu. Zároveň mi to však pomohlo dospieť a vážiť si seba samu, svoju identitu a identitu mojej krajiny, mať radšej svoje meno. Dhurata totiž v albánčine znamená „dar“.

Skúsenosť zo života na Slovensku mi potvrdila, že všade sú ľudia, ktorí vás podporujú a vážia si vás pre to, akým ste človekom a pre to cenné, čo vo vás je. Som veľmi rada, že som takýchto ľudí stretla a vďačím im za to, že som sa tu napokon necítila osamelá. Všetci títo priatelia a učiteľia ma posúvali stále vpred a nikdy im to nezabudnem.

Teraz, keď už mám za sebou rok a pol pobytu na Slovensku, cítim, že som sa veľa naučila. Všetko, čo som tu zažila, ma osobnostne oboha- tilo. Veľa som zistila o iných ľuďoch a kultúrach, našla som si priateľov z rôznych krajín sveta a stala som sa otvorenejšou. Svet sa mi už nezdá byť taký veľký. Už viem, že krajina pôvodu alebo odlišná kultúra či viero- vyznanie nie je dôvodom na stavanie bariér medzi ľuďmi. Ľudia milujú a odpúšťajú rovnako, či už sú z Európy, Ázie, Ameriky alebo Afriky. Ne- záleží na tom, či sa líšia ich zvyky. Naopak, rozdielnosť robí svet krajším.

Iba hodinu od domova

Čaro lietania s nízkonákladovými spoločnosťami

Meškanie letu nikdy nepoteší. Iba tak chodíte dookola po letisku, posielate sms správy, prinajmenšom dva či trikrát navštívite každý duty free obchod, vypijete toľko kávy, koľko je vaše telo schopné prefiltrovať a každých desať minút pozeráte na hodinky, aj keď vlastne veľmi dobre viete, koľko je hodín. Je to zbytočná strata času, ak sa snažíte zistiť, prečo nemôžete dostať to, za čo ste si zaplatili. Vaše plány sú zmarené bez akéhokoľvek vysvetlenia či ospravedlnenia. Ani neviete, ako je vôbec možné, že let, ktorý trvá hodinu, má meškanie päť hodín. Neustále si kladiete tie isté otázky, a pritom ste si vedomí, že vaša letenka stála asi toľko ako káva vypitá na letisku spolu s fľašou whisky a sladkosťami, ktoré ste nakúpili v bezcolnej zóne. Toto získate pri lietaní s nízkonákladovými spoločnosťami: bolesť zadných partií z neustáleho sedenia, veľký účet za mobilný telefón a nedostupný internet práve vtedy, keď máte konečne viac ako dosť času na emaily a Facebook.

S letiskom v Sofii som už mal zopár nepríjemných skúseností aj predtým. Raz bol môj let zrušený kvôli hmle, inokedy som skoro zmeškal let do New Yorku kvôli dopravnej zápche tesne pred terminálom. Z krátkej návštevy Sofie, môjho rodného mesta, som sa teraz vracal do Bratislavy. Prežil som tu viac ako dva a pol roka a chcel som tu stráviť posledných 24 hodín pred tým, ako sa zas presťahujem do Írska. Na tak krátku dobu som mal veľa plánov. Chcel som ísť s bývalými kolegami večer na drink, prejsť sa ešte raz bratislavským centrom a svojimi obľúbenými ulicami. Avšak jediné, čo som mohol robiť, bolo sedieť na sofijskom letisku a čakať. Iróniou bolo, že úplne rovnakú situáciu som zažil aj pri svojej prvej ceste na Slovensko.

Z amerického sna do Bratislavy

Bolo to asi pred tromi rokmi. Sediac viac než osem hodín na letisku v New Yorku s fľašou Budvaru v ruke som čakal na let späť do Európy. Po šiestich mesiacoch v San Franciscu, New Yorku a Chicagu som sa vracal na starý kontinent. Keď som pristál v Budapešti, cítil som sa ako v zlom sne. Nielen pre dôverne známy všadeprítomný socializmus, ktorý som si už nikdy neželal zažiť, ale aj kvôli prostému fakt, že som nespal

64 viac než 24 hodín, v rukách som niesol dva obrovské kufre a pred sebou som mal ešte dlhú cestu z letiska na vlakovú stanicu, z ktorej som mal ísť do Bratislavy.

Bol som na ceste za svojou letnou láskou z Ameriky. Pracovali sme spolu v reštaurácii v San Franciscu a v jeden večer na diskotéke sme sa dali dokopy. Musím povedať, že môj pobyt v Spojených štátoch bol úžasný, no po zblížení sa s Kristínou to bolo ešte lepšie. Ako to však býva, nič krásne netrvá dlho a obaja sme sa na konci leta museli vrátiť domov, každý do svojej rodnej krajiny. Ona sa vracala na Slovensko o pár týždňov skôr, ja som ešte šiel na krátko do Chicaga. Keď som mal odísť zo Ameriky, jednoducho som si zmenil miesto priletu zo Sofie na Budapešť. Odtiaľ je to už len pár hodín vlakom a opäť uvidím svoje dievča.

Pravdupovediac, veľmi som sa nad tým, aká bude Bratislava, nezamýšľal. Zdá sa však, že ľudia majú pravdu, keď hovoria, že z každého dôležitého obdobia si vždy zapamätáte prvý a posledný deň. Môj prvý deň v Bratislave si pamätám veľmi jasne napriek tomu, že som bol na smrť unavený, počasie bolo hnusné a celé centrum mesta bolo rozryté. Nezapôsobilo to na mňa veľmi dobre. Zrejme som bol aj šokovaný tým obrovským rozdielom v porovnaní s USA, a to nielen vizuálne, ale aj kultúrne. Je pravdou, že šesť mesiacov nie je až taká dlhá doba, no na niečo pekné a príjemné si človek veľmi ľahko zvykne. Trvalo mi viac ako pol roka, kým som sa dostal späť do reality všedného života, aký som žil pred pobytom v USA. Našťastie, neskôr som mal možnosť prísť do Bratislavy ešte niekoľkokrát a mohol som sa prechádzať mestom už s triezvym pohľadom a hlavou bez živých spomienok na americký sen. Všetky tie mrakodrapy, nádherné palmy, výhľad na oceán a čarovné ulice, v ktorých sa nikdy nemôžete stratiť, sa postupne rozplývali a už len s ťažkosťami som si vybavoval detaily bez pomoci fotografií. Teraz dokážem vnímať Bratislavu bez trpkého sklamanania.

Za svojou priateľkou som chodieval pomerne často. Najprv som cestoval autobusom zo Sofie, čo zvyčajne trvalo viac než 15 hodín, v spoločnosti podozrivo vyzerajúcich ľudí. Väčšina z nich boli robotníci cestujúci do Prahy, ktorí si cestu spríjemňovali alkoholom a rozprávaním hlúpych historiek o pití, dievčatách a bitkách. Keď autobus okolo štvrtej hodiny ráno prišiel do Bratislavy, zvyčajne som bol jediný, kto vystupoval. Myslím, že Praha bola pre Bulharov oveľa populárnejšia destinácia. Neskôr

som začal využívať lety nízkonákladových spoločností do Bratislavy alebo do Viedne, čo trvalo iba hodinu letu z domu. Ak teda nepočítame meškanie, ktoré som práve teraz zažíval.

Bolesť hlavy a žalúdočné nevoľnosti

Predtým, ako som prvýkrát navštívil Slovensko, som o tejto krajine nevedel takmer nič. Bulhari vo všeobecnosti nevedia o Slovensku veľa, niektorí si dokonca aj dnes zamieňajú Slovensko so Slovinskom alebo Československom. Z tejto krajiny som poznal iba dve veci – Bratislavu a Slovan. Raz som mal v USA strašnú opicu z borovičky, takže môžem povedať, že to bola tretia dôležitá vec, ktorú som vedel – nikdy viac ju nepiť. Mal som aj ťažkosti so slovenskou kuchyňou. Väčšina typických slovenských jedál, ako napríklad halušky alebo segedínsky guláš, boli jedlá, ktoré som jedol prvý a poslednýkrát vtedy, keď som ich ochutnal. Stále sa cítim trochu hlúpo, že nepreukazujem štipku úcty k miestnej kuchyni, keď sa idem najesť do reštaurácie, no žiaľ moja hlava na to neznesie ani len pomyslenie. A už vôbec nechcete, aby som hovoril o tom neuveriteľne sladkom jedle, čo niektorí mávajú na obed! Na druhej strane, na Slovensku som sa aspoň naučil piť po jedle Kofolu namiesto Coca Coly a v bare si namiesto vodky alebo whisky pýtať hruškovicu alebo fernet. Drobné detaily, ktoré vás však o trochu viac priblížia miestnym ľuďom.

Niektoré veci boli síce zvláštne, no nič pre mňa na Slovensku nebolo úplne šokujúce. Po príchode do USA som musel čeliť rozhodne oveľa väčšiemu kultúrnemu šoku. V porovnaní so Spojenými štátmi sú rozdiely medzi Slovenskom a Bulharskom naozaj veľmi malé. Ako mi už mnoho ľudí povedalo, oba národy sú slovanské, takže ani nemôžeme byť veľmi odlišní. Možno je na tom kus pravdy.

Netrvalo mi dlho, kým som zistil, že spoznávať ľudí na Slovensku bez toho, aby som ovládal ich materinský jazyk, bude dosť ťažké. A musím súhlasiť s cudzincami, ktorí tu žijú, že slovenčina je naozaj veľmi náročná. Ako väčšine, ktorých som postupne postretával, ani mne sa nepodarilo naučiť sa ten jazyk dobre. Gramatika so šiestimi pádmami, množstvom pravidiel a výnimiek a abeceda so 46 písmenami, to bolo na mňa príliš ťažké aj napriek tomu, že existujú isté podobnosti s bulharčinou. Po slovensky som sa nenaučil ani po tom, ako som sa pred dva a pol rokom presťahoval do Bratislavy. Zlepšil som sa síce natoľko, aby som dobre rozumel, ale keď sa sám snažím rozprávať, je to naozaj komické.

66 **Outsider mimo Európskej únie**

Do Bratislavy som sa presťahoval na jar 2006. Dôvodom bola moja priateľka a čiastočne aj fakt, že obaja sme boli už vyčerpaní z neustáleho vzájomného navštevovania na pár dní v mesiaci. Uberalo nám to energiu, peniaze a radosť z toho, že sa vidíme. V podstate jediná vec, ktorú sme chceli, bolo byť naozaj spolu. No ani po mojom presťahovaní do Bratislavy to nebolo oveľa jednoduchšie. Trvalo mi viac než šesť mesiacov, kým som si našiel prácu a ešte dlhšie, kým som si našiel priateľov. Ako som očakával, Slovensko nebolo k cudzincom z právneho hľadiska veľmi ústretové. Napriek intenzívnej snahe nájsť si prácu som ako občan krajiny (vtedy ešte) mimo Európskej únie nemal takmer žiadnu šancu. Bol som na mnohých pohovoroch, tie však vždy skončili oznámením, že ako Bulhar potrebujem pracovné povolenie, ktoré zas bolo naozaj ťažké získať. Vyžadovalo to ďalších trinásť dokumentov a veľa čakania. No a zamestnávateľa samozrejme nechceli ani čakať, ani sa nehrnuli pomôcť mi pri získavaní najrôznejších potvrdení. Pre nich bolo oveľa jednoduchšie zamestnať na rovnakú pozíciu Slováka.

Keďže som chcel zistiť, ako sú na tom vlastne cudzinci na Slovensku, zašiel som na úrad práce v Bratislave. Byrokracia a neochota pomôcť tu však bola takmer rovnaká ako v Bulharsku. Bezvýsledne som obchádzal všetky podobné inštitúcie, kde ma ignorovali a miatli. Navyše, moja priateľka musela chodiť všade so mnou ako s malým dieťaťom, keďže snaha úradníkov hovoriť po anglicky alebo akýmkoľvek iným jazykom okrem slovenčiny bola nulová.

Nový rok, nové šťastie

Všetko sa našťastie zlepšilo, keď Bulharsko a Rumunsko v roku 2007 vstúpili do Európskej únie. Nemohol som uveriť, keď mi iba pár hodín po tom, ako som zaspal po oslave Silvestra, zavolali z pracovnej agentúry, že na druhý deň môžem nastúpiť do práce. Takže prvý pracovný deň roku 2007, čo bol mimochodom aj deň mojich 23. narodenín, bol taktiež mojím prvým pracovným dňom na Slovensku. Je teda dosť možné, že som prvým Bulharom, ktorý začal pracovať na Slovensku po vstupe Bulharska do Únie. Dovtedy takmer nedosiahnuteľné povolenie na pobyt sa odrazu stalo iba nepodstatným administratívnym detailom. Dokonca tak nepodstatným, že policajt, ktorý mi ten dokument vydával, si ani neutrel zamastené ruky od zemiakových lupienkov, ktoré práve chrúmal.

Odkedy som mal prácu, všetko bolo zrazu iné. Namiesto vysedávania doma pred televízorom a ničnerobenia alebo bezcieľneho potulovania sa mestom, som odzrazu musel skoro ráno vstávať, snažiť sa zžiť s novou prácou a skamarátiť s novými kolegami. Bol som jediný cudzinec v tíme a trvalo dosť dlho, kým som sa pre ostatných stal natoľko zaujímavým, že začali v mojej prítomnosti hovoriť po anglicky.

S kolegami sme trávili nekonečné hodiny rozhovormi o práci, aj keď sme boli v bare, hrali poker u niekoho doma alebo išli na nejakú firemnú akciu mimo mesta. Neustále sme klebetili a sťažovali sa. Áno, presne tak ako v Bulharsku, aj na Slovensku je sťažovanie sa na prácu niečo ako národný šport. Je to v podstate nevyhnutnosť. Vymieňate si s kolegami tisíce sťažností, no na druhý deň všetci sedíte pohodlne v kancelárii s preloženými nohami na stole. Potom idete na kávu a cigaretu a začnete sa opäť sťažovať. Snažil som sa nájsť niekoho, s kým by som sa mohol porozprávať aj o niečom inom ako o práci, no nepodarilo sa mi to.

Po tom, ako som začal pracovať, zmenil som aj bývanie. Z malého bytu v Ružinove som sa presťahoval bližšie k centru, do omnoho väčšieho domu, ktorý som zdieľal s ďalšími tromi spolubývajúcimi. Netrávil som síce s nimi veľa času, pretože som predsa len uprednostňoval spoločné chvíle s priateľkou, no keď už som bol doma, hrával som so spolubývajúcimi karty, pil malinovicu a pozeral futbal alebo hokej. Tie dni som si vlastne nijako výnimočne neužíval, no bol som aj tak veľmi rád, že už nie som neustále zavretý doma a závislý od svojej priateľky. Zoznámil som sa s novými ľuďmi, pričom niektorých z nich považujem za priateľov až dodnes. A verím, že sú najväčším úspechom, ktorý som na Slovensku dosiahol.

Bar- a Partyslava

Každý vie, že priateľmi sa ľudia stávajú počas spoločnej zábavy. S tými istými ľuďmi môžete stráviť celé roky v spoločnej kancelárii, no nezblížite sa tak, ako po pár fernetoch v bare alebo pri tancovaní do skorého rána na diskotéke. Na to, aby sa mi ľudia viac otvorili, však nestačil iba alkohol. Vyžadovalo to veľa času a trpezlivosti, keďže Slováci naozaj nie sú príliš temperamentní, ochotní konverzovať či zabávať sa s každým, koho stretnú. Vlastne sú takmer vo všetkom viac-menej striedmi. Všimnúť si to môžete bez väčších ťažkostí – stačí ísť do ulíc bratislavského

68 centra a prejsť pár kaviarní a barov. Uvidíte v nich ľudí sediacich s drinkom a cigaretou v ruke bez toho, aby robili väčší hluk či inak na seba upozorňovali. V skratke, väčšinou ľudia iba tak vysedávajú a trochu viac sa odviažu až cez víkend.

Ak teda túžite po divokých večierkoch, Slovensko rozhodne nie je tým správnym miestom. Mesto, okrem letných dní, večerami vymiera. Niekedy sú po polnoci jedinými ľuďmi v meste iba opití britskí turisti, ktorí hľadajú otvorený podnik, kde by si mohli dať ešte ďalších päť či šesť pív, kým pôjdu na striptíz. Vo chvíľach, keď som chcel ísť von a zabávať sa, mi vždy chýbala Sofia, kde máte vždy otvorené bary a diskotéky, ktoré sú plné aj počas týždňa. Alebo nonstop reštaurácie, kam po pretancovej noci môžete prísť aj o štvrtej ráno a dostanete v nich povedzme pizzu.

Najviac mi však chýbal život na ulici – mimo domu a barov. Považujem sa za mestského chlapca, ktorý vždy miloval život a kultúru ulice. Dať si pivo za domom, hrať futbal na menej rušnej ulici, rugby v centre mesta, počúvať perkusionistov v parku alebo sa korčuľovať pred nejakou kancelárskou budovou – to všetko sú veci, ktoré v Bratislave uvidíte len ťažko. Som na to zvyknutý zo Sofie, videl som to v Barcelone a San Franciscu, kde ľudia s fantáziou nedokázali trčať doma.

Možno je to prísnymi zákonmi o pití alkoholu na verejnosti, možno aj kultúrnymi rozdielmi. Je tiež pravdou, že v Bratislave je trochu chladnejšie ako v Sofii, takže život plynie aj počas leta inak. V Sofii sa skutočný život rozbieha okolo deviatej večer, pretože skôr je ešte príliš horúco. Väčšina ľudí chodíva von až vtedy, takže nočný život začína pár pohárikmi v bare a pokračuje na diskotéke najskôr hodinu po polnoci. A ak chcete naplniť klasický scenár, noc zakončíte jedlom v nonstop reštaurácii, čo vám nasledujúci deň výrazne uľahčí prekonanie opice. Teda, aspoň by to tak malo byť.

V Bratislave som sa samozrejme veľakrát aj výborne zabavil. Nie raz sa stalo, že som sa vrátil domov až skoro ráno. S obľubou som si tiež vychutnával studené pivo po práci. To v podstate robila väčšina ľudí. Pár drinkov po práci, rozhovor o hokejovej extralige alebo nejakej reality show a návrat domov k Facebooku alebo telke. Zakaždým ma potešil aj únik zo stereotypu s kolegami na chate či na víkendových výletoch

do Rakúska, Maďarska a Čiech spolu s priateľkou. Blízkosť úžasných miest – Viedne, Prahy či Budapešti – je nepochybne jednou z najväčších výhod života v Bratislave.

Svadba alebo spustnutie

Môj život sa po svadbe veľmi nezmenil. Ľudia naokolo zrejme očakávali, že sa zo mňa stane nudný otecko, ktorý je stále doma a plánuje úspešný rodinný život. Často, keď som bol večer s kamarátmi, pýtali sa ma, prečo som vonku a nestarám sa doma o svoju ženu. Myslím, že veľa ľudí chápe manželstvo takýmto spôsobom, a to je smutné. My v Bulharsku dokonca používame rovnaké slovo pre manželstvo a pre spustnutie, zmrhanie, zničenie, takže predpokladám, že je to univerzálne chápanie tejto inštitúcie. Nemal som na výber, iba podobné poznámky brať s humorom a odpovedať na ne s úsmevom.

Ženil som sa ako 23-ročný. Bola to malá rodinná udalosť s nie viac ako 35 ľuďmi v reštaurácii pri Dunaji, po ktorej nasledovali medové týždne v prímorskom Španielsku. Prijemné narušenie stereotypu. Počul som takmer tisíckrát o tom, ako manželstvo vyrieši veľa problémov, no nie som si vôbec istý, či chápem, čo tým ľudia vlastne myslia. Podľa mňa to vôbec nie je pravda. Prinajmenšom moje problémy so životom v Bratislave zostali rovnaké. Stále som nevedel nadväzovať nové známosti tak, ako som bol zvyknutý doma v Sofii alebo počas pobytu v San Franciscu. Mojimi priateľmi boli iba kolegovia z práce. V Bratislave som nestretol ani žiadnych krajanov. Vedel som síce o komunite Bulharov, pretože tu sídli Bulharský kultúrny inštitút, no väčšina ľudí z komunity sem prišla žiť ešte počas socializmu, alebo dokonca ešte skôr, takže mnohí z nich boli odo mňa oveľa starší. Jediným človekom bulharskej národnosti, ktorého som poznal aj po mene, bol ortodoxný duchovný, ktorý mal každú nedeľu omšu v malej kaplnke v centre Bratislavy. Ale toho som samozrejme nemohol považovať za svojho kamaráta.

Moja manželka sa veľmi snažila a párkrát ma vzala von spolu s jej kamarátmi, no až príliš často som sa tam nudil, lebo som jednoducho nerozumel, o čom sa bavia. V istom zmysle som aj dopredu tušil, že to tak dopadne, pretože aj cudzinci v Bulharsku čelia rovnakým problémom. V krajinách, ako je Slovensko a Bulharsko, neplynú žiadne výhody z toho, že ste cudzincom. Akurát vám za nápoj zaúčtujú viac, taxikár vás vezme domov najdlhšou možnou trasou, aby z vás vytiahol čo najviac

70 peňazí a stalo sa mi aj to, že som platil vyššie vstupné na diskotéku, pretože ma vyhadzovači počuli hovoriť po anglicky. Takže som sa naučil zdraviť pánov pri dverách po slovensky alebo radšej držať ústa.

Udržiavanie kontaktov

Pre nedostatok spoločenského života som väčšinu času strávil na internete chatovaním s kamarátmi z Bulharska. Keďže let do Sofie nie je až taký dlhý, chodieval som tam pomerne často, a tak sa mi aj podarilo udržať si najdôležitejšie kontakty. Pár priateľov ma dokonca aj navštívilo. Zvyčajne prichádzali, keď bola moja žena preč. Vtedy som im mohol poskytnúť bývanie zadarmo a viac sa im venovať. Párkrát ma bola navštíviť aj moja rodina. Vždy to bolo obdobie plné trápnych momentov vyplývajúcich z jazykových rozdielov. Moji rodičia nehovoria vôbec po anglicky, takže som väčšinu času musel tlmočiť, dostávajúc obrovské množstvo informácií zo všetkých strán. Slovenčinu som síce dobre neovládal, no vo chvíľach, ako boli tieto, som naozaj nemal na výber. Predpokladám, že celá komunikácia vyznievala ako zmes zlej slovenčiny s bulharčinou, ruštinou a angličtinou. A veľa gestikulovania. Celkom zábavné, musím povedať. Na diaľku som s mojou rodinou najčastejšie komunikoval cez Skype. Bolo to zväčša iba na hodinu týždenne, čo akurát aj stačilo, aby som z predošlých siedmich dní zhrnul všetko zaujímavé.

Neskôr som sa pokúšal zamestnať najrôznejšími aktivitami – pravidelným behaním, korčuľovaním, snowbordovaním. Prevetral som si pri tom hlavu a mohol som odbúrať stres z práce. Na športovanie som využil každú vhodnú príležitosť a vychutnával som si možnosti, ktoré Bratislava ponúka. Korčuľovať alebo bicyklovať sa môžete ísť k nábrežiu Dunaja, plávať a hrať volejbal pri ktoromkoľvek z jazier pri meste. Takto som trávil voľný čas viac než pol roka a po nejakej dobe som presvedčil aj manželku, aby chodila so mnou.

Dva a pol roka strávených v Bratislave považujem za najzdravšie obdobie v mojom živote. Tiež som nadobudol dojem, že Slováci sú tak aktívni športovci, že v tejto krajine jednoducho nemôžete byť tučný. Nemám totiž iné vysvetlenie pre fakt, že všetci ľudia na ulici sú dokonale štíhli a dobre vyzerajú. Kamaráti z Bulharska, ktorí nám prišli na svadbu, hovorievali, že Slovensko je krajina modeliek a mal by som byť veľmi šťastný, že tu môžem žiť. Musím len súhlasiť, že toto bola svetlá strán-

ka života v Bratislave. Môj učiteľ angličtiny ma často upozorňoval, že keď budem v Írsku, budú mi tie pekné Slovensky chýbať. Bol Brit, takže predpokladám, že mal pravdu. Mimochodom, aj jeho, aj mojím dôvodom pre život na Slovensku, bol vzťah so slovenským dievčaťom.

Čas odísť

Od začiatku som vedel, že na Slovensku nechcem zostať veľmi dlho. S manželkou sme boli dohodnutí, že keď budeme mať dostatok peňazí, odsťahujeme sa do anglicky hovoriacej krajiny. Dospeli sme totiž k záveru, že bude spravodlivé, ak budeme žiť v krajine, ktorá nie je ani pre jedného domovom. Prinajmenšom to bol dobrý dôvod, aby som sa prestal neustále sťažovať na prácu a dal konečne výpoveď.

Z angličtiny preložila Katarína Dobrovodská.

Američan v Bratislave

Neraz som si vybavil ten moment, keď som prvý raz cestoval na Slovensko a na hraniciach do vlaku vošli policajti. Pohraničné hliadky som už videl aj predtým; pri niektorých pasoch sa zapozerali viac, pri iných menej. Napriek snahe vyzeráť nenápadne bol môj pas samozrejme jedným z najdlhšie prezeraných. Americký dizajn možno len ťažko prehliadnuť.

Ako sa vlak opäť rozbiehal, spomínam si, ako som škúľil cez odraz svojej tváre v osvetlenom okne, snažiac sa identifikovať podoby slovenskej nočnej oblohy. Precestoval som vlakmi celé Nemecko, z Kolína do Rakúska a už som bol zvyknutý na postupnú zmenu prírodnej scenérie aj kontinuálnu premenu kultúry. Hranice v Kittsee však boli náhlou zmenou na tomto spektre.

Onedlho som sa ocitol na Hlavnej stanici a pomyslel si, že mesto, do ktorého práve prichádzam, bude pre mňa isto jedinečnou skúsenosťou. Zakrátko sa mi tento predpoklad potvrdil. Predstavil som si, ako iní západní turisti vkročia do krajiny, kde vám udrie do očí zúfalý nesúlad medzi stavbami a ich okolím, ilustrovaný napríklad dláždenými uličkami pri Bratislavskom hrade a hniúcim ramenom Dunaja, vinúcim sa pomedzi šedé petržalské paneláky. Alebo škaredé betónové kvádre trčiace spomedzi stromov v Rožňave a držiace okolitú zeleň v zajatí. Sen a skutočnosť. Počas prvých týždňov moje chicagské oči videli miesta pripomínajúce čalúnenie v Cabrini Green (známy chicagský obytný dom, teraz už zničený), pretkané miestami akoby zo stredovekej Európy, ktoré som videl na mojich cestách po Írsku a Škótsku.

Samozrejme, neplánoval som tu ostať ani len na pár týždňov. Prišiel som za kamarátom z Chicaga, ktorý tu bol na Veľkú noc navštíviť svojich starých rodičov. Po pár dňoch strávených prehliadkou mesta som chcel ísť späť do Rakúska, do bytu mojej lektorky snowboardingu. Plánoval som si nájsť prácu pri Zell am See. No napriek tomu, že Alpy sú nádherné, Bratislava bola predsa len zaujímavejšia. Viedeň je pekné mesto, Salzburg tiež. Keď som sa však za tými miestami spätne obzrel, uvedomil som si, že majú s Amerikou prinajmenšom toľko spoločného ako odlišného. Starbucks a Subway napríklad. Hovorí sa tam síce inou

74 rečou, no mnoho bežných vecí mi pripomínalo niečo, čo som poznal z Ameriky. Slovensko bolo ako mimozemšťan. Líšilo sa.

V Bratislave aj veci, pri ktorých by ste očakávali, že sa o ne mesto bude starať, boli v hroznom stave. Parky, kde by ste mohli nájsť napríklad obedujúcich študentov či lekárov, boli zarastené, fontány v nich popraskané. Autobusy boli počas špičky také preplnené, že keď sa dvere na zastávke otvorili, vypadlo hneď niekoľko cestujúcich. Na dosah od centra, s výhľadom na Bratislavský hrad z južnej strany Dunaja, nájdete zrúcaniny. Nie sú to však ruiny stredovekej Európy, ale rozostavaných betónových objektov z osemdesiatych rokov. Na ich dokončenie chýba motivácia a peniaze. Toto rozhodne nebol typický pohľad, ktorý ponúka americké mesto. Alebo írske, rakúske, či západonemecké.

No Slováci z toho neboli nešťastní ani zahanbení napriek tomu, že ich národná identita sa otriasala v základoch. V minulosti síce boli utláčaní Rakúsko-Uhorskom a neskôr Ruskom, ako aj všeobecne nepovšimnutým, no mojím americkým okom spozorovaným útlakom Čechov, napriek tomu si udržiavali dôstojnosť a sofistickanosť, ktorú môžem opísať jedine ako kruto európsku. Nechápte ma zle, nie som masochista, čo neprestajne búši do Američanov. Môžem však povedať, že s istotou som dokázal v bratislavskom dave nájsť svojich outsiderských súkmeňovcov, a to už len podľa najľahostajnejších tvári dožadujúcich sa jedálneho lístka v angličtine.

Čo sa týka školy, všetci boli veľmi vzdelaní v matematike, literatúre, geografii, prírodných vedách. Slovenskí priatelia, ktorých som si postupne našiel, mali oveľa väčší prehľad o všetkom, čo sa možno dozvedieť z kníh. Počas môjho dvadsaťmesačného pobytu som neraz dostal otázku, či som videl konkrétne miesta alebo pamiatky v Amerike, o ktorých som dovtedy ani len nepočul, nieto ich ešte videl! Nedokážem si ani spomenúť, koľkokrát som niekoho prekvapil tým, že som nevedel povedať anglický názov ovocia, stromu či prírodného úkazu, ktorý mi niekto popisoval s nádejou, že práve ja mu poviem anglický ekvivalent. No ja som to netušil napriek tomu, že som presne vedel, čo má dotýčny na mysli. Neraz mi Slováci dokázali, že poznajú každé slovenské slovo, nehovoriac o ovládaní prinajmenšom jedného cudzieho jazyka. Ja pritom dodnes pri písaní používam výkladový slovník.

Títo ľudia pritom boli vnútorne ušľachtilí, čo sa ukazovalo aj na ich autentickom vzťahu k okolitému svetu. Mnohí, čo žijú v Bratislave, majú svoje korene alebo sú nejakým iným spôsobom spojení s malými dedinkami na periférii. Mnoho z nich tam vyrástlo. Moja spolubývajúca mi rozprávala, ako zabíjala sliepky, ktoré potom jej otec jedol na obed. Čo som pritom vedel ja? Vyrastal som na predmestí Clevelandu a kurence k nám z obchodu prichádzali vždy pekne zabalené. Väčšina Slovákov, ktorých som poznal, vedela, aké to je mať špinavé ruky, aj keď cez týždeň chodili do práce v obleku. Víkendy trávili s rodinou na záhradke – koníčkoch, ktorému do veľkej miery vďačili za stravu. A rovnako ženy aj muži majú radi pivo. A ich pivo je ozajstné. Slovensko a susedné krajiny sú podľa všetkého rodiskom piva.

Samozrejme, že zovšeobecňujem. Ako v každej kultúre, ani Slováci neboli všetci hviezdami ako Budvar či Zlatý Bažant. Priatelil som sa aj s ľuďmi, ktorí mali napríklad na rómsku otázku úplne odlišný názor ako ja a tento rušivý element by bol medzi priateľmi, na akých som bol dovtedy zvyknutý, jednoducho nemysliteľný. Pravdaže, nezažil som to, čo títo ľudia, a preto na nich nemôžem ukazovať prstom. Rómovia majú zaiste úplne odlišný spôsob života, ako je v Európe bežné. Napriek tomu, že som sám nikdy nevidel, ako ich osady v skutočnosti vyzerajú, vnímal som, že sa nechcú podriaďiť dominantnej kultúre, ktorá ich obklopuje. Predstavoval som si ich ako rebelujúcu skupinu Robina Hooda, ktorá žije v lese, mimo mesta. Ale čudujete sa? Mnohí Slováci nechceli nič menej ako ich úplnú asimiláciu, prípadne až elimináciu. Rómovia sú nepopierateľne utláčaní, čoho dôkazom sú už len vtipy na ich adresu od inak inteligentných a citlivých ľudí.

Keď už hovorím o útlaku, nemôžem nespomenúť paneláky. More uniformných šedivých budov, ktoré dominujú pravej strane Dunaja. Zdá sa, že v petržalských panelákoch žijú všetci. Nemožno si ich nevšimnúť a rozhodne prispeli k typickému charakteru mesta, ktorý som spočiatku intenzívne vnímal. Boli stálym pripomenutím, že sa nachádzam na úplne odlišnom mieste od môjho domova, a v tom zmysle som toto združstvo privítal. Ten rozdiel však bol zúfalý.

Potulujúc sa ulicami Petržalky, ktoré lemuje linka autobusu 81, prechádzajúc cez mŕtve rameno Dunaja pod schátranou betónovou vežou, ktorá sa nado mňa skláňala, často som si spomenul na príbeh, ktorý

76 som čítal ešte v prvej triede. Bol o cestovateľovi, ktorý sa ocitol sám v opustenom meste. Všetko sa mu zdalo studené a neprívetivé a nič nefungovalo tak, ako bol zvyknutý. V jeho prípade boli postele úzke a nepohodlné a nestráviteľne vyzerajúce jedlo vydávali zvlášť vyzerajúce stroje. Keď stlačil gombík, hneď si musel stlačiť aj uši, pretože nevládal počúvať ten monotónny zvuk, čo zo stroja vychádzal. Ten príbeh mal aj ponaučenie. Jedného dňa sa cestovateľ zobudil a zistil, že postel' je mu akurát, jedlo chutí skvele a monotónny zvuk sa mu javil ako symfónia. Avšak nezmenili sa veci okolo neho, zmenil sa on.

Veľmi často som si tento príbeh v hlave prerozprával. Čím viac som chápal realitu Bratislavy, tým viac som sa s ňou identifikoval. Do augusta mi tie hrozivé petržalské obydlia, ich šedivosť stratená v tme a popretkávaná svetlami bytov, pripomínala prechádzku pomedzi obytné domy na floridskom pobreží. Mŕtve rameno Dunaja bolo takmer také dlhé ako prechádzka z Binga Alfa na Belinského ulicu. Po rozume mi neustále chodila jedna myšlienka, a síce že tieto autenticky tmavé črty Slovenska sú výsledkom rozkladu, s ktorým sa ľudia snažia vyrovať najlepšie, ako vedia. Áno, aj Američania sú svojím spôsobom obhrublí, no deformovanosť ich sídliska či štvrte by ich inšpirovala, aby niekde inde vytvorili niečo nové, krajšie. Američania sa sťahujú sem a tam, čo im koniec-koncov umožňuje aj prebytok dvesto rokov neobývaného, čerstvého teritória, kam môžu odísť.

Únik pred útlakom alebo dennodennou otročinou odťahovaním sa do priateľskejšieho prostredia pravdepodobne nie je americkým vynálezom. Posledné generácie Slovákov však nemali inú možnosť ako zostať a znášať bičovanie. Zdá sa, že z čistej nevyhnutnosti prišli na spôsob, ako prijať tieto nepriaznivé podmienky a naučili sa vytĺcť si zlosť na rezňoch s kyslou kapustou. Títo ľudia mali legitímne právo na svoje hovädzie (sťažnosť) voči svetu a museli sa vyrovnávať s 50-ročnou represívnou, hrdzavejúcou komunistickou diktatúrou. Rady na chlieb, hranice smrti, legálne prenasledovanie inteligencie. Málolktorá z mojich vlastných krívd by oproti tomu obstála. Cítil som sa ako podvodník, ktorý chcel, aby ho niečo, čo títo ľudia získali, ovplyvnilo. Bolo to, ako keď zadržiate dych pod vodou a snažíte sa vydržať ešte sekundu a potom ešte jednu a ešte jednu. A tak som napokon zostal.

Keď som si našiel ubytovanie, bola to pre mňa veľká udalosť. Znamenalo to, že naozaj zostávam. Prvé mesiace som prespával po gaučoch

u kamarátov a keď konečne nastal čas, odišiel som z kamarátovho bytu. Prešiel som Nový most, Sad Janka Kráľa aj Aupark a popri ruinách pri diaľnici som sa cez vlakové koľaje dostal k budove, v ktorej som už mal zaplatené prvé mesačné nájomné. Mojm novým domovom sa stala izba v byte na Belinského, kde okrem mňa býval majiteľ Peter so svojou priateľkou Zuzanou a v tretej izbe ešte Martina. Zvonku bola budova len ťažko opísateľná, vlastne ako všetko ostatné v Petržalke – chodby a schody boli úzke a tmavé, byt bol však čistý a vo výbornom stave.

Moja izba bola zariadená posteľou, bielym písacím stolom, drevenou skriňou a oknom s výhľadom na južnú ulicu. Holé steny. Keďže hlavným účelom môjho pobytu bolo zažiť z cudzej kultúry čo najviac, v izbe som trávil len minimum času. Bolo to teda presne to, čo som hľadal: lacné, teplé, suché bývanie. A upratané. Peter a Zuzana boli úzkostliví na poriadok, čistotu a funkčnosť všetkých spotrebičov. Ja som takmer každú minútu trávil v centre a väčšinou som sa tam aj stravoval, zatiaľ čo oni dvaja robili v kuchyni aj tri jedlá denne. Avšak vždy, keď som tam vkročil, celá kuchyňa bola bez jedinej omrvinky, akoby nedotknutá, nanajvýš s nejakým jedlom, ktoré sa práve varilo na sporáku alebo s niečím marinovaným na kuchynskej linke. V zime chladničku presunuli z chodby na balkón, aby šetrili energiou. Dávalo to zmysel, no mne nikdy predtým nenapadlo, že by sa elektrické spotrebiče v domácnosti mohli premiestňovať. Ja som vždy chladničku považoval za niečo, čo malo svoj predurčený kút.

Z mojich troch spolubývajúcich hovorila po anglicky iba Martina. Ak sme boli obaja doma, rozprávali sme sa. Aj keď si myslím, že jej so mnou bolo dobre, často hovorievala, že sa konverzáciami so mnou naozaj chce iba zdokonaľovať v angličtine. Mne to neprekážalo. Keď som si však raz schádzajúc dolu schodmi vytkol členok, musel som ostať ležať v posteli a ona mi urobila palacinky. Zuzana aj Peter sa so mnou snažili komunikovať napriek tomu, že im angličtina veľmi nešla. Zuzana bola zbytočne nesmelá a neistá vo výslovnosti anglických slov. Zvyčajne sa so mnou dlho nerozprávala, pokiaľ na to nebol dôvod, ktorý sa zvyčajne týkal bytu. Keď som sa však o niečom rozprával s Petrom, stála pri ňom a zbierala z našej konverzácie všetky informácie, ktoré pochytila. On sa pritom na ňu často obrátil o pomoc, zrejme tým chcel ukázať, že vie lepšie po anglicky. Myslím, že oboch vcelku zaujímal Američan, ktorý im v byte robil rámus. Keď sa mi Peter snažil niečo vysvetliť, strávil som

78 s ním často hodinu aj viac. Sedeli sme za kuchynským stolom alebo v obývačke a rozprávali sa. Často sme si povedali, že by sme si raz mali zahrať šach. Ako sa môj pobyt predlžoval a moja slovenčina zlepšovala, naše konverzácie sa postupne menili na „slovanglické“ a plné gestikulácie. Často sme používali aj slovníky. K tej šachovej partii sme sa však nikdy nedostali.

Napriek tomu, že sme v podstate nemali veľa spoločného – ja som neustále niekde lietal a oni boli vcelku ustálení domasedi – vychádzali sme spolu celkom dobre. V Chicagu som zvykol jedávať vonku alebo som si jedlo objednával domov. Ak som si niekedy varil, bol som zvyknutý, že nechám riady po jedle odmočiť a až potom ich umyjem. Spomínam si, ako som raz dlho do noci popíjal v meste a keď som prišiel na Belinského, začal som variť. Po dojedení som nechal tanieru a riad v dreze. Keď som sa na druhý deň zobudil a vošiel do kuchyne, aby som po sebe upratol a pripravil si raňajky, žiarila čistotou. Vyzerala akoby sa tam nikdy nevarilo, bez jediného fliačika. Zuzana všetko upratala, pretože s Petrom potrebovali miesto, aby si mohli spraviť niečo na jedenie. Som si istý, že tým nebola príliš nadšená, no nedala na sebe nič znať. Vedomie toho, že som niekomu takýmto spôsobom zneprijemnil ráno, bolo pre mňa asi lepším ponaučením, ako keby mi vynadali. Nemyslím, že som kuchyňu ešte niekedy potom nechal neupratanú.

Keď mi spolubývajúci chceli dať najavo, že som porušil pravidlá, spravili to veľmi férovým spôsobom. Raz som uvaril cestoviny, dal ich do plastovej nádoby a uložil do chladničky. Nasledujúci deň za mnou prišiel Peter a vysvetlil mi, že nie je dobré dávať horúce veci do chladničky, pretože to zníži teplotu. V mojom byte by mi také niečo síce vôbec nevadilo, no mal pravdu. Ak to bolo niečo, s čím nesúhlasia, budem to samozrejme rešpektovať. Nezdalo sa mi však, že by tie veci brali osobne, pretože ma často volali, aby som si s nimi dal pivo či zahral na gitare. V konečnom dôsledku si myslím, že boli aj radi, že ma majú. Ak už nie pre to, že som im načas platil nájomné, tak prinajmenšom vďaka tomu, že som v byte trávil málo času a používal som ozaj iba svoju izbu a ráno sprchu.

Na Slovensku ma zrejme najviac ovplyvnila moja skúsenosť s vyučováním. Do Európy som šiel s nádejou, že ostanem, ak si nájdem hocijkú prácu. Keďže sa väčšina mojich predošlých pracovných skúseností týkala gastronómie a reštaurácií, myslel som si, že budem robiť niečo

ako barmana alebo čašníka, prinajhoršom aj umývača riadu. Keď sa na to pozriem spätne, myslím, že všetko, okrem posledného menovaného, by bolo dosť nereálne vzhľadom na moje chabé, teda vlastne žiadne znalosti slovenčiny. Počas prvých týždňov v Bratislave som spoznal dosť anglicky hovoriacich ľudí, či už Angličanov, Američanov alebo plynule hovoriacich Dánov, Švédov či Francúzov z ambasád. Netrvalo mi dlho, kým som zistil, že inštruktori angličtiny sú žiadaní. V podstate každý, kto plynule hovoril po anglicky, mohol učiť. Jeden z mojich kamarátov takto cestoval po Európe a živil sa iba učením, v tej dobe skupiny právnikov v nejakej slovenskej firme. Raz večer, keď sme boli vonku s jedným z tých právnikov, Andrejom, mi po pár pivách vo Flamencu blízko Hlavnej stanice ponúkol prácu – učiť jeho asistentov. Samozrejme, hneď som vycítil príležitosť dobrej práce v meste, no zároveň som mu úprimne pripomenul, že som ešte nikdy predtým neučil. Nepovažoval to však za problém a opäť zdôraznil, že ak tú prácu chcem, je moja. Po tom, ako som s ním prebral všetky moje námietky, som prácu prijal. Utorok a piatok ráno o pol ôsmej.

Týždeň pred svojou prvou hodinou som bol celý vydesený. Požičal som si všetky knihy, čo som našiel na tému angličtina ako druhý jazyk. Vypytoval som sa všetkých učiteľov, čo som poznal, až kým mávli rukou a povedali: „Bude to v pohode.“ Ten týždeň som samozrejme šťastne prežil, no oni vôbec nerozumeli mojej úzkosti. Nakoniec nadišiel ten deň a ja som vošiel do zasadačky, položil učebnice na stôl a snažil sa čo najviac vyzeráť ako učiteľ. To som pochytil z vlastnej dlhoročnej študentskej skúsenosti. O pol ôsmej ráno tam s pripravenými ceruzkami a nezaujímavým pohľadom sedelo päť študentov od úplného začiatočníka až po pokročilého. Počas prvej hodiny som z rukáva vytriasol všetko: Hovoril som ako autorita, na tabuľu kreslil diagramy, rozdal som im kópie s cvičeniami. Na konci sa na seba spýtavo pozerali, nemali ani poňatia o tom, čo som sa im snažil povedať a pochybovali o mojich schopnostiach. To, že som nerozumel ich jazyku a nedával som si pozor na hovorové anglické výrazy, ktoré nemohli pochopiť (a to ani nespomínam, že som nevedel odpovedať na žiadnu z ich otázok), tiež rozhodne nepomohlo.

Napokon som sa teda vzdal myšlienky, že chcem vyzeráť ako skutočný lektor a namiesto toho som sa začal spoliehať na ich záujem o mňa ako Američana, ktorý prišiel na Slovensko nevedno prečo. Počas dvoch rokov môjho pobytu v Bratislave bola práve toto otázka, ktorá zaujímala

80 všetkých. Obvykle mi otvorila obrovské možnosti na konverzáciu a ak ma niekto aj počúval, mohol sa dozvedieť o mojich pôvodných zámeroch vrátiť sa do Zell am See ako aj o stredovekom, strhanom šarme Bratislavy a ľuďoch, čo ma v nej neustále fascinovali. Príbeh cudzinca, ktorý sa mohol slobodne potulovať kdekoľvek po kontinente, a pritom sa rozhodol usadiť sa práve v ich rodnom meste, domácich zakaždým zaujímal. To platilo aj o právnickej firme, a tak som sa rozhodol venovať zvyšok stretnutia rozprávaniu o svojich dobrodružstvách, aby som si študentov znova získal. Bolo to úprimné, ale nebola to ozajstná hodina angličtiny.

Neskôr som ešte trochu spieval a tancoval a hodina sa skončila. Aj keď som tú prácu potreboval a dokonca by ma to aj bavilo robiť, myslím, že v ten deň som sa pretvaroval najviac vo svojom živote. Mal som síce bakalársky titul z anglickej literatúry, takže som nebol najmenej kvalifikovaná osoba na svete, nemal som však žiadne skúsenosti s prácou v triede. Mal som istú predstavu o tom, čo a ako učiť, no bol som si zároveň veľmi dobre vedomý, že títo ľudia zaplatili človeku, ktorý má prísť a odrobiť si to. Nebol som si síce úplne istý ako, no povedal som si, že to dokážem.

Po čase prišiel aj moment, keď som si povedal, že som to zvládol. Počas môjho pobytu na Slovensku som si vyučovanie vyskúšal v rôznych prostrediach. Celú dobu som pokračoval v právnickej firme, ale mal som aj študentov, ktorých som po kaviarňach a reštauráciách v centre mesta súkromne učil konverzovať. Pracoval som aj pre dvoch zamestnávateľov, ktorí ma posielali do rôznych súkromných firiem. Na čiastočný úväzok som pracoval ešte pre jazykovú školu, ktorá mi zabezpečila zdravotné poistenie a legálny pracovný pomer. Najdôležitejšie však bolo, že práca v jazykovej škole mi umožnila pracovať v prostredí, kde som mohol vyhecovať aj ostatných inštruktorov a kde som mal k dispozícii najrôznejšie materiály a zdroje, z ktorých som mohol čerpať. Stretol som ďalších anglicky hovoriacich ľudí, vrátane Kanaďana Tima, ktorý sa stal jedným z mojich najlepších priateľov. Škola sa pre mňa stala dôležitým zázemím, v ktorom som sa cítil ako učiteľ aj ako člen komunity.

Počas piatich trimesťrov od leta 2003 do jesene 2004 som učil zakaždým tri až štyri skupiny študentov rôzneho stupňa, od začiatníkov cez mierne a stredne pokročilých až po pokročilých. Hodiny zvyčajne bývali

skoro ráno alebo neskoro poobede či večer, čo mi umožňovalo tráviť veľkú časť dňa v centre alebo presúvať sa za študentmi na súkromné doučovanie. Ak nerátam občasné stretávanie sa s priateľmi, celý rok som vlastne strávil v právnickej firme, výučbou študentov, diskutovaním o učebných metódach s kolegami z jazykovej školy a študovaním príručiek na vyučovanie angličtiny ako cudzieho jazyka.

Veľkým posunom pre mňa bolo vyučovanie v triede pokročilých študentov počas leta 2004. Bola to malá skupinka siedmich študentov, vrátane učiteľky z jazykovej školy. Mária bola Slovenka a učila nemčinu. Ako dieťa strávila niekoľko rokov v Rakúsku, a preto nemecky rozprávala plynulo. Keď som ju rok pred tým prvý raz stretol, v angličtine bola len začiatočníčka. A keď som rozprával, na začiatku mi takmer vôbec nerozumela. Teraz bola v triede pre pokročilých. Neskôr, až po skončení kurzu, mi povedala, že ani celkom nevedela, čo môže od triedy očakávať a rátala aj s tým, že to môže byť zlá skúsenosť. Ostatní študenti boli všetci mladí, odrastení tínedžeri, čo pomerne rýchlo prispelo k nadviazaniu dobrých vzťahov medzi nimi navzájom a aj voči mne. Ich jazykové znalosti boli primerané pokročilej skupine.

Každý ďalší stupeň učiteľovi dáva jedinečné možnosti na zdokonaľovanie. Začiatočníci nemusia mať dostatočné vedomosti na to, aby dobre porozumeli zadaniu a novému učivu. Jalový humor, ktorého sú predpísané učebné materiály plné, môže zas pokročilých študentov dosť odradiť a preberané učivo sa im tak môže javiť ako zbytočné. Po tom, ako som si ku každej skupine študentov hneď zo začiatku vytvoril dobrý vzťah, uvedomoval som si, že ak budem postupovať striktne podľa predpísaných materiálov, vyvolá to v nich odpor a zmari všetok potenciál na úspešné učenie. Snažil som sa preto na hodinách splniť minimálne požiadavky školy, no zároveň som vo veľkej miere využíval spontánnosť. To som síce robieval aj predtým, no určite nie vedome a plánovite. Ponúkal som študentom možnosť vynechať jeden či dva testy a namiesto toho som im umožňoval pracovať na triednom projekte, pre ktorý sa mohli všetci zapáliť.

Dalo sa samozrejme očakávať, že študenti zakaždým uprednostnia čokoľvek namiesto testu. Práca na projekte však bola podľa mňa rovnako veľkou výzvou a navyše to bolo omnoho zaujímavejšie ako test. Na druhej strane, keď som dal rovnakú možnosť výberu početne väčšej,

82 rannej skupine pokročilých, pozreli sa na mňa ako na idiota a vybrali si test. V konečnom dôsledku sa však malá skupina pokročilých oveľa viac zabavila, lepšie sa navzájom spoznali a podľa mňa sa aj oveľa lepšie naučili písať v angličtine ako ktorákoľvek iná skupina, ktorú som učil. Na konci kurzu mi darovali ručne vyrobené tričko so slovenskou zástavou na pleciach a vpredu s nápisom: „Vo svojej triede som veľmi obľúbený.“ A pod to sa všetci podpísali. Už som dostal od študentov darčeky aj predtým, no toto bola ozajstná trofej. Mária, ktorá bola nakoniec najlepšia z celej skupiny – neustále zvedavá a na každej hodine sústredená – mi povedala, že na mojom kurze sa naučila viac ako na všetkých predošlých dohromady. To mi neuveriteľne zalichotilo. Príjemné zážitky so študentmi som mal aj skôr, no tento mi ukázal, že možno práve učenie je to, čomu by som sa mal venovať. Možno to nie je iba práca, ktorá mi môže zabezpečiť živobytie v cudzej krajine. Možno som našiel svoje povolanie.

Od prvého momentu, kedy som v roku 1998 vstúpil na írsku pôdu, a dávno pred tým, ako som prišiel na Slovensko, som tušil, že v zahraničí hľadám niečo viac než len dovolenku. Aj keď som sa do Írska a Škótska vrátil aj nasledujúci rok, pre svoju túžbu som dočasne neurobil nič. Až kým sa mi v apríli 2003 nenaskytla vhodná príležitosť, nehľadal som dobrodružstvo, ale životnú zmenu. V podstate som ani nevedel, čo chcem zmeniť, bol som si len vedomý, že musím zanechať všetko, čo poznám. Keď som sa na bratislavskej Hlavnej stanici ocitol po prvý raz, myslel som si, že sa čoskoro vrátim späť do Rakúska za svojou inštruktorkou. Po tom, ako mi ponúkla ubytovanie, kým si nenájdem prácu, sa mi cesta do Bratislavy zdala tak trochu zbytočná. Myslel som si, že zostanem maximálne týždeň, no teraz neľutujem ani jednu sekundu. Veď Slovensko je krásne, to len ja som potreboval zmeniť optiku, aby som to zbadal. Vysoké Tatry, Slovenský raj, bratislavské Staré mesto – každý turista by na tých miestach vyfotil celý film. Ale čo taká Petržalka a iné moderné ruiny roztrúsené po meste aj na vidieku! To naozaj nie je pekný pohľad. Na to, aby som ich pochopil, som potreboval nový pohľad.

Veľa som tiež získal vstupom do oblasti, o ktorej som nič nevedel. Zistil som, že som v niečom naozaj dobrý, baví ma to a ešte z toho aj vyžijem a mám hodnotné miesto v spoločnosti. Moja zahraničná skúsenosť mi pomohla vzbudiť vo mne samom vášeň pre vec, o ktorú som sa vždy zaujímal, no buď som sa bál ju vyskúšať alebo som to jednoducho

považoval za márnú snahu. Po návrate do Ameriky som sa prihlásil na magisterské štúdium lingvistiky. Môžem tak využiť skúsenosti s učením a raz možno budem práve na Slovensku stáť pred študentmi ako naozajstný učiteľ a titul mi otvorí nové možnosti do budúcnosti. Pred mojím pobytom v Európe som bol stratený a Slovensko, zdá sa, ma priviedlo domov. 83

Z angličtiny preložila Katarína Dobrovodská.

Keď snívaš, dokážeš

Keď sa obzriem späť, môžem povedať, že od malička ma priťahovalo cestovanie a stretávanie ľudí z celého sveta. To bol aj dôvod, prečo som sa zúčastňovala akcií ako Taizé stretnutia mladých. Taizé je Medzinárodná ekumenická komunita založená bratom Rogerom v roku 1940 v rovnomennom francúzskom mestečku. Stretnutia sa organizujú vždy na prelome starého a nového roka. Takto som strávila zopár Silvestrov v Budapešti a Paríži. V Maďarsku som bola účastníčkou, vo Francúzsku som už pracovala ako dobrovoľníčka. Pomáhala som pri organizácii celého podujatia, na ktoré prichádzajú mladí ľudia z Európy i celého sveta.

Takéto medzinárodné stretnutia ma vždy veľmi oslovovali. Rada som sa s ľuďmi z cudziny rozprávala po anglicky či nemecky. Tieto dva jazyky som študovala už na základnej a strednej škole na Slovensku. V tom čase som v rozhlase a televízii zvykla sledovať príbehy slovenských misionárov a relácie predstavujúce významných ľudí, ktorí prekročili hranice svojej rodnej krajiny a prišli na miesta, na ktorých sa mohli dozvedieť viac o sebe aj o iných ľuďoch. Myšlienka „medzinárodného“ či „multikultúrneho“ ma jednoducho vždy zaujímala.

Aj preto veľmi rada spomínam na svoj au-pair pobyt v Londýne, kde som strávila celý rok. Do Londýna som šla s úmyslom zdokonaľiť si angličtinu, aby som mohla v budúcnosti prekladať na medzinárodných kresťanských podujatiach. Tam som sa stretla s ľuďmi z najrôznejších kútov sveta. Snažila som tráviť čas s takými, ktorých rodným jazykom bola angličtina, keďže takto som si ju mohla sama vylepšovať. S kamarátmi z Austrálie, Nového Zélandu, Južnej Afriky aj odinakiaľ sme často chodievali na pikniky, oslavy narodenín, spoločné obedy. Spoločne sme si čítali z Biblie a aktívne sme sa zapájali do života kresťanov v Londýne.

Rodina, v ktorej som žila, bola „zmiešaná“. Rodičia domácej pani pochádzali z Indie a rodina jej manžela bola pôvodom z Anglicka. Mohla som teda bezprostredne pozorovať ako funguje manželstvo, ktoré sa na prvý pohľad javilo ako z dvoch rozličných kultúr. Muž bol kresťan a jeho manželka sa kresťankou stala, jej rodičia boli totiž hinduisti. Pracovala ako módna návrhárka a aj vďaka nej som sa začala viac zaujímať o módu.

86 Z tohto au-pair pobytu som mala veľa pozitívnych skúseností, a preto som podnikla ešte jeden počas letných prázdnin. Tentokrát som bývala s rodinou, kde manželkini rodičia pochádzali z Pakistanu a manželovi z Anglicka. Opäť som mohla sledovať, ako takéto medzinárodné manželstvo funguje. A veru fungovalo skvele.

Pravdupovediac, ja som žiadne problémy ani neočakávala. Rodiny som si sama nevyberala a na základe skúsenosti zo života v dvoch takýchto domácnostiach som dospela k záveru, že pri oboch pároch nezáležalo ani tak na krajine, z ktorej pochádzali, ako skôr na tom, že zdieľali spoločný pohľad na život a svet. Veď napokon niečo podobné som zažila už aj vo vlastnej rodine na Slovensku. Moja teta sa vydala za Čecha a mama sesternica za Švajčiara. Odmalička sme sa navštevovali a ja som sa vždy na tieto multikultúrne návštevy tešila.

Okrem pozitívnych zážitkov som však počas života v Londýne okúsila aj zopár negatívnych. Možno sa to bude javiť ako maličkosť, ale už len zmena stravovacích návykov môže spôsobiť veľa problémov. Mne sa v Británii zo dňa na deň stala hlavným jedlom večera namiesto obeda, na ktorý som bola dovtedy zvyknutá. Človek v cudzej krajine ľahko stráca emocionálnu stabilitu a občas aj vlastnú identitu. Už len nedostatok istoty v tom, ako funguje bežný život, dokáže poriadne potrápiť. Na „banality“ ako platenie cudzou menou či jazdu autom po ľavej strane sa neľahko zvyká. Porcia anglických raňajok s fazuľou, volským okom a slaninkou mi pripadala skôr ako obed než raňajky.

Keď porovnávam život na Slovensku s pobytom v Londýne, ako prvé mi napadne naša pomerne jednoliata spoločnosť. V Londýne je niekedy ťažké stretnúť rodeného Angličana, keďže tam žije veľa cudzincov, ktorí prichádzajú za štúdiom, prácou či ako turisti. Aj vďaka tomu som mala možnosť vyskúšať najrôznejšie kuchyne: kórejskú, čínsku, indickú aj tichomorskú.

Po skončení obchodnej akadémie v Piešťanoch som sa rozhodovala, na akú vysokú školu sa mám prihlásiť. Cez e-maily prebehol malý rodinný „brainstorming“, ktorého výsledkom bola prihláška na Pedagogickú fakultu Trnavskej univerzity. Tri roky som tam študovala anglický jazyk a etickú výchovu a na škole som stretla mnoho skvelých vyučujúcich, ktorí ma ovplyvnili osobne aj profesionálne. Moji učitelia už mali za se-

bou skúsenosti z výmenných pobytov v zahraničí a ja som si uvedomovala, že práve to je v dnešnej „globálnej dedine“ dôležité. So sestrou sme v Piešťanoch začali chodiť aj na súkromné hodiny španielčiny. Vtedy som ani netušila, ako sa mi to niekedy zíde...

Počas vysokoškolského štúdia som s mojimi dvoma sestrami dvakrát strávila letné prázdniny v Prahe. Tu sme brigádovali v období tesne po vstupe oboch našich krajín do Únie. Do Prahy som cestovala vždy rada, jednak kvôli rodine a taktiež rôznym možnostiam vyučovania angličtiny. Na mojom poslednom takomto pobyte som stretla aj môjho manžela. Volá sa Marcelo a pochádza z Guatemaly. Zdieľame spolu záujem o vzdelávanie, šport, cestovanie, vieru. Marcelo je múdry a vzdelaný človek; študoval fyziku aj medzinárodný obchod, časť štúdia pritom absolvoval v kanadskom Toronte. Doma sa spolu rozprávame po anglicky.

Po našom zoznámení ma ešte čakal rok štúdia na Trnavskej univerzite, ten však ubehol veľmi rýchlo. Marcelo sa presťahoval na Slovensko, a tak som mohla čas tráviť aj s ním. Hneď po štátniciach sme mali svadbu, ktorej predchádzalo veľké množstvo „vybavovačiek“ po úradoch. Bolo to pomerne náročné, keďže nie všade nám dali dostatočné informácie o tom, čo všetko sme museli doložiť. Niektoré dokumenty sme preto vybavovali na viac ráz. Druhýkrát by mi to už asi išlo ľahšie...

Naša svadba bola na Slovensku a bola skôr menšia, ale zato multikultúrna. Hostí sme mali z Guatemaly, Čiech, Talianska, Francúzska, Bulharska, Nemecka a samozrejme zo Slovenska. Svadba bola vlastne typická západoslovenská, guatemalské zvyky sme na nej nemali. Marcelo bol rád, že svadba mohla byť u nevesty aj so zvykmi nevestinej kultúry. To som zas vnímala ako prejav jeho kultúry, v ktorej zohráva veľkú rolu romantika a snaha splniť želania svojej ženy.

Ako si tak premietam svoj doterajší život, tak sa mi zdá, že moje záľuby v cestovaní a stretávaní ľudí z rôznych krajín ma vlastne výborne pripravili na moje medzinárodné manželstvo. Kultúru strednej Ameriky považujem za podobnú tej našej. Ľudia tam rešpektujú rovnaké hodnoty - rodina, viera, vzdelanie. V manželovej aj mojej rodine máme príbehy medzinárodných manželstiev. Adlerova myšlienka multikultúrneho človeka je nám v tomto obom blízka. Obaja sme pri našich cestách po svete nepocítovali odlišnosť ako niečo negatívne, ale naopak, snažili

88 sme sa byť doma v každej spoločnosti, ktorej sme sa aspoň na chvíľku stali súčasťou.

Popri svadbe nás s manželom zamestnávali aj plány na ďalšie štúdium v zahraničí. Zhodli sme sa, že Kanada je jednou z krajín, kde máme kvalitné štúdium zaručené. Hoci som ešte pred stretnutím s Marcelom chcela študovať v Austrálii, Kanada ma tiež oslovila. Manžel si vybral štúdium elektronického obchodu a ja angličtinu. Obaja sme boli prijatí, Marcelo na Dalhousie University a ja na Mount Saint Vincent University v kanadskom Halifaxe.

Porovnávať Kanadu a Slovensko sa dá vo všeličom. Začnem počasím. Kanada je oveľa chladnejšia než Slovensko. Konkrétne Halifax a Piešťany. Kanadania si na účet cudzincov robia na túto tému žarty, keď im hovoria: „Ak prežiješ kanadskú zimu, už to je veľký životný úspech.“ Ja som zažila najnižšiu teplotu na prelome januára a februára, kedy bolo mínus 20 stupňov. Halifax je prístavné mesto, oceán máme desať minút pešo od bytu. Kvôli Atlantickému oceánu je tu skoro každý deň veterný. Neraz som sa kvôli silnému vetru takmer vznášala vo vzduchu s obavou, že odletím. Naozaj nepreháňam, vetry tu bývajú ozaj veľmi silné. Zo začiatku mi takéto počasie prekážalo, ale zvykla som si. Po čase som zistila, že keď cez okno nášho bytu presvitne slniečko, znamená to, že vonku fúka silný vietor. Ale zato deň bude slnečný. Ak naopak slnko nevidieť, teplota bude tak akurát, keďže vietor nefúka. Vietor totiž znižuje teplotu aj o pätnásť stupňov. A tak sa každé ráno pozriem z okna, či svieti slnko a podľa toho sa aj oblečiem. Funguje to.

Jeme tu veľa rýb. V Kanade som prvýkrát v živote vyskúšala aj kraba a krevety. Chutia mi, no dlho mi tu chýbali pravé slovenské jedlá. A tak som ich začala sama varovať. Do nášho domáceho jedálneho stola sme s manželom zahrnuli halušky a rôzne recepty mojej mamy. Dodržiavame aj tradície našej rodiny počas Štedrého dňa či na Veľkú noc. Marcelovi slovenská kuchyňa chutí, preto sa na našom dennom jedálničku zakaždým veľmi rýchlo zhodneme. Marcelo pozná recepty z rôznych krajín, takže niekedy varí aj on.

To, že je Kanada nesmierne rozsiahla krajina, som zistila hneď počas prvých dní. Vlastne všetko v Kanade mi pripadá väčšie: dopravná infraštruktúra, priestory v byte, v škole, v kostole, všade. Priestory školy

ma nadchli od prvej chvíle. Univerzitný „campus“ zahŕňa všetko, čo súvisí so školou. Fascinujúce pre mňa bolo a vlastne doteraz je, že okrem dobre vybavených tried a ául tu máme aj fitness centrum, knižnicu, viacero kaviarničiek a jedální, kabinety a všeličo iné. Tiež je tu veľké ihrisko. V Halixe sú pritom tri veľké univerzity a každá ma svoj vlastný campus.

Keď porovnáam školský systém na Slovensku a v Kanade, vidím podstatné rozdiely. Na Slovensku ešte stále prevláda vyučovací štýl orientovaný na učiteľa. Učiteľ je jednoducho autoritou. Naproti tomu kanadský štýl výučby je zameraný na študenta. Študenti sú aktívni počas celého vyučovania; učitelia ich povzbudzujú, aby sa veľa pýtali a spochybňovali učebný materiál. Aby sa našlo to správne riešenie, východisko či teória, podporuje sa skúmanie z rôznych zdrojov a perspektív.

Učiteľ tu nie je nespochybniteľnou autoritou, ale skôr sprievodcom, tým čo radí, usmerňuje a motivuje študenta v jeho učení. Vo veľkom rozsahu sa využívajú moderné technológie, takmer na každej hodine. Používanie počítačov a internetu priamo vo výučbe sa od učiteľa priam očakáva. Aj v Kanade pritom vzniká problém s vidieckymi oblasťami, a to ani nie tak kvôli nedostatku finančných či technických prostriedkov, ale skôr kvôli vzdelávaniu niektorých menšinových skupín, zväčša detí z afrických rodín, ktoré nemajú doma počítač. Takéto deti je potom ťažšie zapojiť do výučby a ja to pri svojej učiteľskej práci taktiež musím brať do úvahy.

Kanadu vnímam ako súťaživú spoločnosť. Veľmi často si tu uvedomujem, že sa nemôžem spoľahnúť na staršiu sestru a jej dobré výsledky alebo na rodičov a ich postavenie. Tu musím konať na vlastnú päsť a všetko si vybojovať sama. A keďže takto nasadených ľudí je tu mnoho, konkurencia je veľká a je len na každom jednotlivcovi, ako to zvládne a či sa presadí. Mne sa to zatiaľ darí. Na Kanade je výborné to, že môžete byť úspešní vo svojom odbore, aj ak ste cudzincom. Kanadanom sa pritom môže stať každý, kto preukáže, že je pre spoločnosť užitočný, že má dobré vzdelanie a pracovné skúsenosti. Krajina je veľmi otvorená imigrantom, cení si ich medzinárodné skúsenosti a v multikultúrnosti vidí pozitívnu hodnotu.

Rozmanitosť tu pritom možno vidieť doslova na každom rohu. Či sedím v autobuse, kráčam po ulici, učím v triede, navštevujem kostol, stojím

90 na zástavke, nakupujem, čítam v knižnici alebo cvičím vo fitness centre, niet miesta, kde by sa človek nestretol s ľuďmi iných kultúr. Musím sa priznať, že zo začiatku mi veru aj chýbali známe tváre a prekážalo mi, že som stále stretávala iba nové. Avšak po čase som sa potešila, že okrem triedy, kde som stretávala tých istých ľudí, sa aj mimo nej stane, že zbadám známeho v kostole, autobuse alebo fitness centre.

Aj keď myšlienku multikultúrnosti podporujem, som hrdá na to, že som Slovenka. Slovenčinu a Slovensko mám veľmi rada, a preto s manželom zvažujeme, že sa natrvalo usadíme práve tam. Avšak doposiaľ sa zameriavame najmä na získavanie skúseností v zahraničí. Je všeobecne známe, že keď človek spoznáva rozdielne kultúry a krajiny, stáva sa viac rozhladeným a tolerantným, a tým môže prispieť k rozvoju vlastnej spoločnosti. Avšak tolerancia u mňa znamená rešpektovanie rozdielneho do určitých hraníc.

Kanaďania si ctia ľudské práva a slobody každého jednotlivca, a to sa mi veľmi páči. Tu sa človek často stretne s ľuďmi praktizujúcimi rôzne náboženstvá, ktoré ovplyvňujú ich každodenný program. Bežne sa stáva, že niekto opustí triedu a ide sa pomodliť. Tu sa to rešpektuje. Ja sa snažím vyvarovať nekritickému prijímaniu všetkého rozdielneho a čokoľvek nové či neobvyklé skúmať s tým, že si pre svoj život sama vyberiem tie pravé hodnoty, ktorými sa budem riadiť.

Z doteraz napísaného sa môže zdať, že ma v mojom živote ovplyvnili iba určité prelomové udalosti. Avšak okrem týchto kľúčových momentov u mňa významnú úlohu zohráva moja rodina a viera v Boha. Aj s ich podporou som úspešne zvládla štúdium v Kanade. Moja promočná slávnosť vyzerala úplne inak ako na Slovensku. Spolužiaci boli rôzneho veku aj kultúrneho pôvodu. Rovnaké sme mali iba taláre, do ktorých nás obliekli.

Nech som kdekofvek, snažím sa byť optimistická a pozeráť sa na veci pozitívne a z rôznych uhlov pohľadu. Multikultúrnosti sa učím a spoznávam ju i doma, v mojom manželstve. Je to nádherná cesta, na ktorú som sa vydala. Doslova vydala. Takáto cesta však istotne neláka každého. Ja vo svojom živote vychádzam z filozofie, že cez TY lepšie poznám JA. O to viac, ak TY pochádza z úplne iného kontinentu, krajiny, kultúry. Žiť v takomto manželstve si vyžaduje veľa vzájomnej úcty, porozumenia,

obety a v prvom rade lásky. Týmto všetkým určite prechádza aj monokultúrne manželstvo. Avšak multikultúrne to podľa môjho názoru zasahuje akosi hlbšie, širšie, viac.

Môj manžel mi často hovorí: „Keď snávaš, dokážeš.“ A v mojom živote sa to zatiaľ pekne potvrdzuje. Ešte nedávno bolo mojím snom vyštudovať v zahraničí. A teraz tu sedím, vydatá za Guatemalčana a čerstvo sprovovaná v Kanade. S manželom si teraz plánujeme ďalšie štúdium na doktorandskom stupni. Opäť som sa začala učiť španielčinu, aby sme Vianoce mohli tráviť aj v Guatemale s Marcelovou rodinou.

Na mojich promóciách odznali aj tieto slová: „Tri rady, ako byť dnes úspešným, sú: smej sa, snívaj a zapoť sa.“ Je to nádherné posolstvo o tom, aké dôležité je mať zdravý zmysel pre humor, byť schopný neustále snívať a tvrdou prácou si svoje detské sny aj naplňovať. Povedala ich Margaret Domerville, profesorka na McGill University a tento jej odkaz platí nielen pre Kanadu, ale aj pre Slovensko a pre každú inú krajinu, kultúru, človeka. Lebo keď snávaš, dokážeš...

Sme predsa v 21. storočí

Začnem tým, prečo som sa rozhodla napísať tento text. Keď som bola oslovená, či budem mať chuť prispieť, ihneď som súhlasila, lebo si myslím, že takéto knihy sú potrebné, aby zmizli predsudky, ktoré ľudia majú.

Volám sa Veronika Trinhová a mám 19 rokov. Som polovičná Vietnamka – môj otec je Vietnamec a maminka Slovenka. Moja mama po skončení strednej školy nastúpila do fabriky v Ružomberku na pozíciu majster zoraďovač. V tej dobe prišli do fabriky na výmenný pracovný pobyt aj mladí vietnamskí chalani a mama ich dostala na starosť. Dorozumievali sa medzi sebou lámanou slovenčinou alebo rukami-nohami. Pracovať sa im veľmi nechcelo. Ako mladí chalani bez pracovnej skúsenosti si mysleli, že sa môžu flákať, chodiť večer von a ráno nemusia nastúpiť. Moja mama preto rázne zakročila a povedala im, že buď budú pracovať alebo pôjdu preč. V tej dobe mala vážnu známosť, ale láska si nevyberá. Zahľadeli sa do seba... Mama otca najprv odmietala, ale láska je láska. Oco sa nevzdal a stále dobiedzal. Obaja ešte netušili, čo ich čaká: škaredé pohľady ľudí, odhováranie, odsudzovanie. Keď spolu začali vážne chodiť a vyšli si niekam von, zakaždým sa vyskytli problémy. Nikto netušil, že sa majú radi, že im jednému na druhom záleží. Museli sa pred ľuďmi skrývať.

Mama v tej dobe bývala v ubytovni pre zamestnancov a oco kúsok od nej v ubytovni, kde bývali všetci Vietnamci. Keď chceli byť spolu, mama musela tajne prejsť cez okno, aby ju nikto nevidel. Jedného dňa si šli posediť do jednej reštaurácie, dali si po káve a cigarete. V tej dobe ešte mama fajčila. Do reštaurácie po chvíli prišla partia podnapitých mladíkov. Oco si ich nevsímal, ale oni stále zabrdali. Mali narážky typu „Čo, ty šikmooký, nám preberáš baby?!“ a ešte všelijako inak mu nadávali. Jeden k nim dokonca pristúpil a otca chytil pod krk, rozbil pohár a porezal mu tvár. Bola to veľká rana cez celé líce. Chýbalo kúsok a porezal by mu aj oko. Strhla sa veľká bitka, čašníci privolali políciu, ale než tá prišla, už boli preč. Nebolo žiadneho svedka a nakoniec vysvitlo, že všetci prítomní povedali, že to začal ten Vietnamec. Kvôli tomuto incidentu mal oco veľký problém a chceli ho dokonca vyhostiť zo štátu, vtedy ešte z Československa. Vtedy to veru nebola sranda, keď mal člo-

94 vek problém s políciou a navyše bol aj cudzinec. Moja mama musela ísť svedčiť a povedala im celú pravdu o tom, ako sa to stalo. Všetko sa našťastie vysvetlilo.

Moji rodičia chodili spolu rok a mama otehotnela. Nevedela, čo má robiť, pretože rodičia boli proti ich vzťahu. Viete si predstaviť – dievča z dediny a Vietnamec v tej dobe... Bola to veľká hanba pre celú rodinu. Mama si ma ale nechala, aj keby otec musel odísť. Tešila sa na mňa. Ale ľudia a tie ich pohľady a ohováranie... Ukazovali prstom a hovorili, že to je tá, čo čaká dieťa s tým šikmookým. Nevedeli jej prísť na meno a hovorili jej, že si zničila život. Oco bol mladý a nevedel si predstaviť, že už bude otcom a bude tu musieť zostať navždy. Mal tu byť len na výmenný pracovný pobyt. Musel to preto oznámiť rodičom a aj tí boli proti sobášu. Napriek tomu si moji rodičia povedali, že to spolu kvôli mne skúsia. Nastal však ďalší problém – keďže ešte neboli manželia, oco nesmel vstúpiť do matkinej ubytovne. Musel by na to mať špeciálne povolenie, a tak mama ako tehotná musela všetko presťahovať sama. Oco mohol prísť iba k schodom.

Mesiace leteli, až som sa narodila ja. Mama povedala, že to bol jej najšťastnejší deň v živote. Keď ma oco prišiel pozrieť do nemocnice, tiež bol veľmi šťastný, napriek tomu, že túžil po chlapcovi ako každý chlap. Moji rodičia však ani potom ešte spolu nebývali. Navyše, otcovi sa v krajine končil pobyt a blížil sa deň, keď mal odísť. Na cudzineckej polícii mame oznámili, že ak nebudú do týždňa zosobášení, oco bude musieť odísť späť do Vietnamu a už nedostane povolenie na pobyt. Na cudzineckej polícii boli voči cudzincom odmeraní a povýšeneckí. Zaobchádzali s nimi ako so špinavými handrami. Tykali im, aj keď to už boli dospelí chlapi.

Mama teda do týždňa vybavila sobáš. Na políciu priniesli papier, že už sú svoji, no keď si už mysleli, že je po všetkých problémoch, tak nastali ďalšie. Keďže mama v čase môjho narodenia netušila, či tu oco ostane, dala mi priezvisko po sebe. Museli teda zájsť na súd a požiadať o priznanie otcovstva. Zas museli čakať, no nemali veľa času. Mama na cudzineckej polícii predložila všetky papiere a otcovi napokon predĺžili pobyt, aj keď ešte nemal papier, že je mojím otcom. Potom zas musel vybavovať papiere v Prahe. Prišiel tam na ambasádu a hneď medzi dverami sa ho opýtali, či má so sebou peniaze. Povedal, že nemá, tak mu povedali, že dovidenia. A dodali, že nech príde, keď bude mať peniaze.

Keďže otcovi rodičia boli proti tomu, aby tu zostal, nechceli mu poslať jeho rodný list. Po čase sa však babka umúdrila a poslala otcovi potrebné dokumenty. Išiel druhý raz do Prahy na ambasádu aj s papiermi, aj s peniazmi. Konečne mu povolili pobyt na Slovensku za účelom manželstva. A tak sme boli celá rodina pokope a aj starí rodičia sa umúdrili a prišli za nami do Ružomberka. Boli šťastní, že nás vidia a dedo od radosti plakal. Často naňho myslíme, lebo už nie je medzi nami. Minule som si pozerala fotografie a našla som aj fotky zo svadby. Rodičia na nich vyzerali veľmi šťastní.

Zakaždým, keď moja mama išla so mnou na prechádzku, tak sa známi stále pozerali do kočíka ako na nejaké divadlo. A s prekvapením vykrikovali: „Veď ona je biela!“ A mama na to: „Veď nemám černocho, ale Vietnamca!“ A teraz, keď sa ich po toľkých rokoch pýtam, či nikdy nelutovali, že si ma nechali, tak odpovedajú jednoznačne, že určite nie. Že im to stálo za tie problémy. Že si nevedia predstaviť život bez mňa.

Otec pochádza z vietnamského hlavného mesta Hanoj. Má troch súrodencov, je druhý najstarší. Celým menom sa volá Trinh Viet Dung. Dung je prvé meno. Veľa ľudí si myslí, že vietnamský jazyk je podobný čínskemu, ale to tak vôbec nie je. Vietnamský jazyk nemá znaky, píše sa presne tak, ako u nás, len sa inak vyslovuje. Je to krásny jazyk. A hanbím sa za to, že doteraz po vietnamsky neviem, keďže je to otcov rodný jazyk. Keď som bola malá, tak som po vietnamsky rozumela, lenže otec sa so mnou potom často vo vietnamčine nerozprával a v škole som mala iné povinnosti. A tak som všetko pomaly pozabúdala.

Ako malé dieťa som si neuvedomovala, že som „iná“, lebo som bola stále obklopená Vietnamcami. Všetky sviatky a aj moje narodeniny sme oslavovali v kruhu rodičov a kamarátov, a to boli Vietnamci. Mama mala väčšinou kamarátky, ktoré boli tiež vydaté za Vietnamcov. Ja som mala kamarátov Slovákov aj Vietnamcov. Viac však Slovákov, lebo vietnamské deti boli väčšinou mladšie. Tým, že som bola obklopená maminými kamarátkami, tak som si viac rozumela so staršími deťmi.

Od štyroch rokov sme žili v Humennom a tam som vlastne prežila celé svoje detstvo. Bývali sme v bytovke a boli to krásne roky. Rodičia sa stále snažili dať mi všetko, čo mi na očiach videli. Myslím, že až v škôlke som si začala uvedomovať, že vyzerám trochu inak, ale nikdy som to

96 nepociťovala, lebo som nemala s nikým problémy. Mala som veľa kamarátov a všetci, aj učiteľky, sa ku mne chovali ako k ostatným, nikdy medzi nami nerobili rozdiel. Prvý konflikt kvôli tomu, ako vyzerám, som zažila s jedným chalanom, ktorý býval o pár vchodov ďalej. Zakaždým, keď som išla do obchodu, musela som prejsť okolo vchodu, v ktorom býval. On väčšinou sedel na lavičke aj s kamarátmi a mával rôzne narážky. Napríklad po mne pokrikoval: „Yoko, Yoko!“ Ja som to však mame nikdy nepovedala, vlastne ani neviem prečo. Zrejme však kvôli tomu, aby mama nespravila škandál. Lenže ona na to časom prišla, lebo videla, ako nechcem chodiť do obchodu a obchádzala som ho dookola. Nezdalo sa jej to, tak som vyšla s pravdou von. Veď som bola ešte malá a v dieťati to zanechá rany, najmä ak je naokolo veľa detí a všetky počujú, ako po tebe niekto pokrikuje.

Mama sa nahnevala a išla do obchodu so mnou. Keď uvidela, že ten chalan sedí na lavičke, tak hrozne mu vynadala, že odvtedy teror prestal. A teraz, keď si na to všetko spomeniem, tak si hovorím, že prečo som jej to nepovedala už skôr. Myslím si však, že táto skúsenosť ma dosť posilnila a už nikdy som nikomu nedovolila, aby ma takto urážal. To bol jediný problém, ktorý som vtedy mala. Takže nezasiahlo ma to nejako veľmi a nepokazilo mi to celé detstvo.

Keď som bola ešte malá, tak som si možno priala, aby som nebola iná, aby som vyzerala ako ostatní. No teraz, keď som už dospelá, tak by som to nechcela zmeniť. Nikdy som sa za to, ako vyzerám, nehanbila a už vôbec nie za svojho otca. Práveže som hrdá. Lebo je to pre mňa otec s veľkým O. A ľudia, ktorí ho poznajú, mi určite dajú za pravdu, že je to človek s veľkým srdcom, čo vždy pomôže, ako sa len dá. Nehovorím, že Vietnamci sú lepší ako Slováci, lebo poznám aj takých, ktorí svoje ženy bili a mali takú predstavu ako väčšina chlapov, že keď prídu z roboty, tak si vyložia nohy a žena im dá všetko pod nos. Sú aj takí.

Po siedmich rokoch bývania v Humennom sme sa presťahovali bližšie k rodine mojej mamy. Trošku som sa obávala, ako ma prijme kolektív v novej škole a bolo mi smutno, že opustím svoju najlepšiu kamarátku Nikolu, s ktorou sme až dodnes v kontakte. No tešila som sa, že budem bývať blízko Bratislavy, lebo odkedy som mesto videla v televízii, bol to pre mňa veľký sen. Tým, že sme sa presťahovali do Malaciek, môj sen sa mi splnil. Veľa spolužiakov mi aj závidelo, že budem bývať blízko

hlavného mesta. No nemajú mi čo závidieť, lebo si myslím, že je tu viac falošných a neprajných ľudí, ako bolo v Humennom. A Bratislava vôbec nie je taká, ako som si ju predstavovala. Prišla som na to veľmi skoro.

Nelutujem však, že sme sa presťahovali, lebo vďaka tomu mám väčšie možnosti na štúdium. Ak by sme stále bývali v Humennom, na vysokú školu by som aj tak išla do Bratislavy. Takto to mám iba polhodinu cesty. Spoznala som tu aj veľa skvelých ľudí, ktorí mi dali veľa do života, pomohli mi a vypočuli ma v každej situácii. Danka, Monika, Janka a Sandra. Ďakujem vám, baby, znamenáte pre mňa veľa. A osobná vďaka patrí Danke, je to osôbka s veľkým srdcom. Bola mojou prvou skutočnou kamarátkou a teraz mi je ako sestra, ktorá ma vypočuje v každej situácii a poradí mi. Vďaka nej som prežila tie najkrajšie chvíle života a spoznala som svoju prvú veľkú lásku.

Teraz som študentkou gymnázia – maturantkou. Na našej škole študujú len dvaja Vietnamci, no doposiaľ som nemala žiadnu negatívnu skúsenosť kvôli svojmu pôvodu. V širšom okolí žije viacero vietnamských rodín a v poslednej dobe ich sem prichádza čoraz viac. Ale ani sa im nedivím, lebo život vo Vietname je veľmi ťažký. Videla som to na vlastné oči, keď som tam bola pred dvoma rokmi na dovolenke. Bola som tam prvýkrát v živote a prvýkrát som videla aj svoju rodinu. Mama ma tam nikdy nechcela pustiť, myslím, že sa o mňa bála. Som jedináčik, takže v týchto veciach som to mala ťažšie než iné deti, ktoré majú súrodencov.

Na letisku v Hanoi nás čakala celá rodina s veľkými kyticami. Bol to zvláštny pocit. V ten deň sme mali veľkú oslavu na moju počesť, čo znamenalo, že celá rodina sa na mňa prišla pozrieť. Bola som stredobodom pozornosti. Len ma vtedy mrzelo a vlastne aj doteraz mrzí, že neviem po vietnamsky. Otec mi preto robil prekladateľa, aj keď napríklad s bratrancom som sa dorozumievala po anglicky. Môj strýko zas trochu rozumie po slovensky, keďže aj on kedysi pobudol v Československu.

Hneď na druhý deň som už išla na prehliadku mesta. Prekvapilo ma, že je tam buď veľká chudoba alebo veľké bohatstvo, žiaden stred. Nie je to pekný pohľad, keď človek vidí malé dieťa žobrať alebo celú rodinu žijúcu pod mostom. Ale táto krajina má aj svoje pozitíva, krásne pamiatky ako budhistické chrámy, v ktorých žijú mnísi alebo chrám, ktorý sa volá Thankimqui. Nachádza sa uprostred jazera a koluje o ňom legenda, že

98 tam žije korytnačka, ktorá pomohla cisárovi v boji proti nepriateľovi. A oproti tomuto chrámu je ďalší, ktorý postavili na počesť cisára a korytnačky, sú tam vraj pochovaní. Je nádherný!

Z Vietnamu mám veľa krásnych spomienok. A jednou z nich je určite cesta na ostrov, ktorá trvala šesť hodín autom a potom trajektom, ktorý nás previezol na druhú stranu a zas dve hodinky autom a malou loďkou po mori až k ostrovu. Volá sa Vihalongbay a je to svetová kultúrna pamiatka UNESCO. Na tom ostrove sme boli sami a starali sa o nás majitelia, ktorým patrili domy, v ktorých sme bývali. Bolo to ako z filmov, kde ľudia žijú na opustenom ostrove. Azúrové more dodávalo všetkému krásnu atmosféru. Aj keď let do Vietnamu trvá okolo 16 hodín, kvôli tejto kráse sa tam cestovať určite oplatí. Vo Vietname by som však nedokázala žiť, aj keď je to pokroková krajina a poznajú tam najnovšie trendy, ktoré k nám prídu tak za pol roka. Prekáža mi, že je to stále komunistická krajina, čo sa prejavuje aj iným zmýšľaním mnohých ľudí. To som mala možnosť pocítiť aj na vlastnej koži.

Prednedávnom som robila anketu s Vietnamcami, lebo naša škola sa zapojila do súťaže o menšinách na Slovensku, pričom našej škole priradili vietnamskú komunitu. Jedna z otázok v ankete bola, či by sa chceli vrátiť späť do Vietnamu. Väčšina odpovedala kladne, a keď som sa opýtala na dôvod, tak mi jeden chalan odpovedal, že aj keď tu žije už viac ako jedenásť rokov, domov je proste domov. Avšak ani jeden Vietnamec nikdy neľutoval, že sem prišiel.

V ankete bolo aj otázka, či sa niekedy osobne stretli s rasizmom. Tí starší zakrúžkovali nie. Ale na otázku, či sa ich deti stretli so šikanou, zakrúžkovali áno. Aj ja poznám také prípady. Podľa mňa najväčší problém je v tom, že sa na školách málo hovorí o tom, že na Slovensku žijú aj menšiny. A keď sa na škole objaví šikana, tak to ututľávajú namiesto toho, aby sa o tom na triednickej hodine rozprávali. A týmto malé deti naozaj trpia. Oni si všetko až príliš berú k srdcu a nevedia sa brániť. Dúfam, že situácii pomôže učebný materiál od Šimečkovej nadácie, na ktorom som sa tiež podieľala. Sú tam aj moje skúsenosti, názory, poznatky. Dúfam, že už čoskoro bude na základných školách a pomôže zbaviť mladých ľudí predsudkov.

Často rozmýšľam nad tým, či by som sem chcela prísť, ak by som sa tu nenarodila a nevedela, ako to tu chodí. Osobne si myslím, že je tu veľa

ľudí, ktorí sú netolerantní a nechcú tu cudzincov. Robia všetko pre to, aby ich odtiaľto vyštváli. Nevieľm to pochopiť, veď sme všetci rovnakí, z mäsa a kostí. Viem, že takíto ľudia sú všade na svete, ale myslím, že by sme sa už mali spamätať. Sme predsa v 21. storočí.

Cudzinci musia napríklad platiť vysoké poplatky, aby sem mohli vôbec prísť. Napríklad mama mojej kamarátky, Vietnamky, sem chcela pricestovať, no podmienkou bolo, že musí mať na účte 150-tisíc a potom musela aj zdravotnej poisťovni zaplatiť dopredu za celý rok okolo 70-tisíc. Druhej kamarátke sa zas narodilo bábätko a ja som si myslela, že keď sa narodí na Slovensku, automaticky bude mať slovenské občianstvo. Avšak preto, že tu rodičia majú len prechodné bydlisko a nie občianstvo, ani ich malý chlapec ho nemá. A najviac ma prekvapilo to, že aj on musel mať na účte peniaze, aby mohol na Slovensku zostať a dostať trvalý pobyt. To sa mi už naozaj nezdá normálne, aby malé bábätko muselo mať účet, ak sa tu narodilo.

S vybavovaním je veľa problémov. Vo všetkom nájdu niečo chybné, len aby mohli vymámiť peniaze. Je to niečo nenormálne v tomto štáte. Ako môj oco, ktorý tu žije už vyše 19 rokov, podľa zákona by už dávno mal dostať slovenské občianstvo, no ešte stále ho nemá. Keď oň požiadal, chceli od neho veľa potvrdení, napríklad zdravotné poistenie, výpis z účtu a ešte mnoho ďalších papierov, ktoré im poslal, no aj tak občianstvo nedostal. Stále mu vraj niečo chýbalo, a aj keď to dodatočne doložil, vždy si niečo vymysleli. Moja mama už stratila nervy a povedala, že sa môžeme na to vykašľať, že keď sme v schengenskom priestore, tak to otec nepotrebuje, lebo má trvalý pobyt neobmedzene na území Slovenskej republiky a aspoň si takto ušetrí 20-tisíc korún. Pamätám si však časy, keď mal povolenie len na päť rokov a musel si chodiť na cudzineckú políciu vybavovať predĺženie. Boli naňho nepríjemní, nechceli sa s ním ani baviť, posielali ho stále domov, že má prísť na druhý deň a oco, chudák, každý deň kvôli tomu vstával o šiestej ráno, aby tam bol medzi prvými. Lebo tam bolo stále veľa ľudí a oni brali len obmedzený počet na deň. Keď si prišiel neskôr, tak si mal smolu. To už nahnevalo aj mňa a išla som tam spolu s otcom. Najprv si mysleli, že ani ja dobre nerozumiem po slovensky, že som Vietnamka. Ale keď som otvorila ústa a počuli, že teda určite nie som rodená Vietnamka, hneď sa inak správali. A v ten deň sme veru aj všetko vybavili.

100 Takto aspoň človek zažije, ako sa správajú k cudzincom. Preto odporúčam, aby si každý cudzinec, ktorý nerozumie dobre po slovensky a potrebuje si niečo vybaviť, zobral so sebou nejakého Slováka alebo človeka, ktorý jazyku dobre rozumie. Lebo potom sa k tebe nesprávajú ako k nejakej špine. A nemôžu ťa oklamať. Všetko sa to točí len okolo peňazí a dobre viem, že keby aj oco dal nejaký „sponzorský dar“, ako to oni nazývajú, tak by určite už dávno občianstvo dostal.

Keď bol raz otec v Bratislave autom, zastavili ho policajti. Vypýtali si preukaz totožnosti. Otec im ukázal kartičku, že tu má trvalý pobyt. Ale oni si vypýtali ešte aj pas. Podľa zákona však netreba mať pri sebe pas, stačí len druhý doklad totožnosti, napríklad kartička poistenca alebo vodičák. Lenže môj otec si myslel, že keď sú to policajti, tak asi majú pravdu. A prítom nemali. Povedali mu, že dostane blokovú pokutu 1000 korún alebo ho zoberú na stanicu. Otec súhlasil, že zaplatí pokutu, keďže nechcel mať problémy. Lenže oni mu miesto 1000 korún dali 5000. Otec to podpísal a všimol si to až neskôr. Keď prišiel domov, hneď nám to povedal a ja mu hovorím, že nepotrebuje pas, že stačí len druhý doklad totožnosti. S mamou sme neveriacky pozerali, čo nám to hovorí. Hneď sme volali právničke, maminej známej a všetko sme jej povedali. Napísala nám odvolanie. Lenže oni nám odpísali, že otec síce nepotrebuje mať pri sebe pas, avšak tým, že tu blokovú pokutu podpísal, tak s tým súhlasil. Videli, že je to cudzinec, tak prečo to nevyužiť. Niekedy si normálne myslím, že to tu začína byť ako za fašizmu.

Môj oco je aj rozhodca, urobil si na to aj minikurz. A raz, keď som s ním išla na zápas, vznikol tam menší konflikt. Ako to v športe chodí, jedno mužstvo nevyhralo a tréner to nemohol prehrýzť. A tak hneď zaútočil na môjho oca, myslím slovne. V zmysle, že „ty vietnamský...“. Tak som hneď vybuchla, ani neviem ako to zo mňa vyšlo, vynadala som mu pred celým štadiónom, čo len doňho vošlo. Všetci na mňa pozerali, ale mne to vôbec neprekážalo, lebo ja si budem svojho otca obraňovať pred každým, kto ho bude urážať. Ten tréner hneď stíchol a zahanbený aj odišiel. Ja sa dokážem aj pobiť, keby bolo treba. Viem, že sa to nepatrí, ale ja nikdy nedovolím, aby niekto urážal mojich rodičov. A neznášam aj, keď niekto hovorí o „tých čínskych habrakoch“. Niekedy sú to oveľa kvalitnejšie veci ako niektoré značkové. Veď značkové tenisky Adidas sa vyrábajú vo Vietname.

Asi pred tromi rokmi mala jedna moja kamarátka konflikt s istou pani a jej dcérou vo svojom obchode. Vyhodila ich z predajne. Ja som práve vtedy stála pred budovou a na vlastné uši počula, ako na ňu vykrikovali, nech Vietnamci odtiaľto vypadnú, že sa tu len priživujú a ďalšie podobné urážky. Hneď bol oheň na streche! Tej pani som vtedy povedala svoje a keď teraz stretnem ju alebo jej dcéru, tak ich ani nepozdravím.

Takéto veci však robia mnohí. Ak sa dostanú do nejakého konfliktu, hneď začnú nadávať, nech odtiaľto Vietnamci vypadnú sadiť domov ryžu a podobne. Podľa mňa je to dosť trápne, pretože sú to dospelí ľudia a mali by si uvedomiť, čo z úst vypúšťajú. Ich deti majú potom pekný príklad, keď toto počujú. Jeden malý chlapček, ktorý má oboch rodičov z Vietnamu, mal problém v škole. Keď išli z družiny von, pani učiteľka ho stále posielala samého dozadu. On je maličký, má citlivú povahu, takže z toho bol veľmi smutný. Opýtala som sa ho, čo sa deje a on mi to povedal. O niečo neskôr som ich sama videla, ako idú z prechádzky späť do školy a on bol zas vzadu sám. To sme už tak nenechali a išli sa porozprávať s družinárkou. A odvtedy bolo už všetko v poriadku. V tej družine ho chalani z inej triedy často slovne urážali. Nadávali mu do Číňanov, kradli mu veci. Takto to trvalo dlhšiu dobu a keď som to družinárke hovorila, ona tým chlapcom len povedala, že nech to viac nerobia. Nič viac. Tí chlapci neprestali, takže sme to riešili my. Pekne som im povedala, že ak ešte raz utrúsia nejakú urážku alebo mu ukradnú pero, tak to budeme riešiť s ich rodičmi. A prestalo to. Malý to však celú dobu zle znášal. Tieto deti si všetko berú k srdiečku a nevedia sa brániť. Nikdy nevieme, čo im vtedy behá v hlavičke. Poznám ešte mnoho podobných prípadov rasizmu.

Je to strašné, keď si uvedomím, aké vedia byť deti kruté. Aj keď som ja bola malá, deti mi občas robievali zle, no až do takýchto rozmerov to nešlo, že by šikanovali a mali rasistické narážky. Myslím si však, že záleží aj na povahe dieťaťa, či si to nechá. Ja som bola stále taká, že keď mi niekto robil zle, tak som mu to vrátila. Keď mi niekto niečo škaredé povedal, nebola som ticho, práve naopak – vrátila som mu to dvakrát. A on potom prestal a už si to nedovolil, lebo videl, že si to len tak ľahko nenechám. Väčšinou to robia takí ľudia, ktorí chcú byť stredobodom pozornosti v triede a zdá sa im, že to takto dokážu. A väčšinou to tak naozaj je. Deti sa potom rehocú a on si myslí, že je macher. Všimla som si, že väčšinou sú to chlapci. Odkazujem deťom, ktoré majú takéto prob-

102 lém, nech si to nenechávajú. Nech idú za učiteľkou, aj keď sa im budú vysmievať, že sú žalobaby. A keď to nebude učiteľka riešiť, ako to často býva, tak si to vyriešte sami. Nikdy to nenechajte len tak, lebo potom to nikdy neskončí. Ak sa hovorí, že múdrejší ustúpi, tak v tomto isto nie. Chcú si dokazovať, že vedia ublížiť druhému. A najľahšie sa dá ublížiť niekomu, kto je inej národnosti. Nikdy sa nehanbite za to, kým ste, kto sú vaši rodičia, akej sú národnosti, ani za to, ako vyzeráte. Ak vyzeráte inak, neznamená to, že ste niečo menej ako ostatní.

Človek sa niekedy musí báť niekam ísť aj cez deň po ulici. Ja osobne, keď niekam idem a vidím, že oproti mne ide partia vyholených chalanov, ktorí majú obuté kanady a vykrikujú, tak tiež mi nie je všetko jedno, pretože na mne je vidieť, že som iná. Ale chvalabohu, ešte sa nestalo, že by som mala takýto konflikt. Napriek tomu to nie je príjemný pocit, že sa musíš báť. Dúfam, že ľudia sa zbavia predsudkov, nenávisť. Viem, že to nemôže byť dokonalé, že sa všetci nemôžu mať radi. Ale chcem aspoň to, aby sme tu žili v pokoji. Aby sa človek nemusel báť, že mu niekde dieťa zabijú len kvôli tomu, že je inej národnosti, že inak vyzerá. Že sa ľudia nebudú otáčať a ukazovať prstom, ale si konečne uvedomia, že existujú aj iné národnosti. A zároveň, že sú rovnakí ako každý iný, z mäsa a kostí.

Toto je kúsok môjho života. Malý príbeh o tom, ako to tu chodí, aká je tu diskriminácia, rasizmus a netolerancia. Dúfam, že sa táto kniha ujme a bude sa ich písať čoraz viac. A naozaj nikdy sa nehanbite za to, ako vyzeráte a kým ste.

Zadný dvor ako životný štýl spriadania globálnej identity

Pochádzam zo zadného dvora Európy. Tento dvor môjho trenčianskeho detstva som nikdy nechcela opustiť. Bola som tam vodkyňou bandy, ktorá sa vydala konať dobré skutky. Takmer nikto nás nebral vážne, no my sme sa brali vážne. Keď som dovŕšila osemnásť, rozkvitla v celej krajine Pražská jar. Bola to aj moja jar, začala som čítať noviny a svojim rodičom som vyčítala ich mlčanie o komunistických zločinoch. Ochromujúci pocit, že som sa narodila po revolúcii, keď sa nebolo treba búriť, no hlavne sme sa nesmeli búriť, pretože proletári už boli oslobodení, sa zmenil na eufóriu. Zrodila sa občianka, ktorá horela túžbou vtlačiť socializmu ľudskú tvár.

Keď koncom leta 1968 Československo valcovali vojská Varšavskej zmluvy, bola som vo Viedni. Zhypnotizovane som sa dívala na východ, no moja mama sa posadila za volant auta, ktoré nás viezlo na západ. Tento únos od práva na odpor, od môjho občianstva mi všetko zobral. Nevidela som svet, ktorý mi ležal pri nohách, a prvé roky vo Švajčiarsku zmizli za závojom súz.

Ale ten dvor žil vo mne potajomky ďalej ako životný štýl. Jedného večera som čakala na električkovej zastávke na predmestí Bazileja (áno, čakala som na niečo), keď tu vedľa mňa zastavil malý, biely autobus. Na dverách autobusu visel plagát, ktorý som si zapamätala takto – človek až po krk omotaný povrazmi otvára ústa k výkriku, no má ich zapchaté. Vstúpila som do autobusu, v ktorom som zažila akési osvietenie. Vo vnútri bežalo video o mučení v Čile a mladí ľudia zbierali podpisy proti Pinochetovmu režimu. Títo rovesníci mali pre mňa zvláštnu príťažlivosť, pôsobili slobodne, pozerali sa na tienisté stránky sveta a uplatňovali svoje právo na odpor. Podpísala som, vystúpila som zo smútku a vstúpila do sveta. Organizácia na oslobodenie väzňov svedomia Amnesty International sa na dlhé roky stala mojou skupinou. Zasadzovali sme sa za prepustenie politických väzňov, nezávisle od ich národnosti, farby pleti a politického presvedčenia.

104 Jemné a pevné vlákna, ktorými som prepojená s rôznymi skupinami, tvoria zadný dvor, kde chce naša banda konať dobré skutky. Aj keď nás mocní tohto sveta neberú vážne, my sa vážne berieme. Kam len prídem, hľadám zadné dvory a nachádzam deti zo dvora, krajanov duchom i činom. Stále znova sa uzatvára jeden z mnohých kruhov a ja zasa poznávam, že kľatbu exilu možno zažehnať. Z veľkých strát si môžeme vytvoriť mobilné dvory, malé autobusy, z ktorých rozprávame o svete.

Výsadou tých, čo rozširujú svoju vlasť, je ars emigrantis. Už nemusím byť poplatná len jednej kultúre, korene si nosím v ruke, chodím po svete a ukladám ich do mnohých kvetináčov. Uchovávam v sebe zvyky rôznych svetadielov ako Platónove idey. Keď sa s nimi stretnem, stačí len iskra a môžem ich v sebe aktivovať a osvojiť si ich s takou samozrejmosťou, akú môže pociťovať len domorodkyňa. Udomácníť sa dokážem všade. V indivíduu sú uložené všetky kultúry. Zotrvávanie u rôznych národov alebo spoločenstiev, ľahkosť, s akou dokážem s nimi splynúť a pociťovať ich zvnútra, táto schopnosť transformácie je empirickým dôkazom mojej tézy. Navliekam si zvyky ako dobre padnúce kroje a v osobitom rozpoznávam všeobecne ľudské. V mojich snoch sa neustále prezliekam a som na cestách. Svoje prezliekacie sny som dlho nechápala a myslela som si, že sa musím vtesnať do jedných jediných slušných šiat a uzavretého, solídneho domu. Potom, až potom, sa udomácnim. Ibaže som sa už dávno udomácnila tým, že ostávam v pohybe, na cestách od spoločenstva k spoločenstvu. Moja identita neexistuje, ale vzniká. Stačí len, keď prijmem svoje transformácie, ocením svoje umenie vyťahovať Platónove nahé idey z tmavej jaskyne na svetlo a odievať sa do nich.

Čo si mám obliecť na čítačku? Až keď sedím pred publikom, čítam zo svojich textov a rozprávam o svojej písanej nemčine, o vplyve slovenčiny na ňu, o túžbe prispôbovať nemčinu zvukovej estetike svojej materskej reči a odhaľovať mäkkosť, poetickosť v nemčine, si uvedomím, že som oblečená naozaj vhodne – mám na sebe šaty ihravých foriem a na nich prísne, sivé pásikavé sako. Štruktúru z línií, to mužsky pridané, tú triezvosť v nemčine navliekam na to, z čoho pochádzam, na to prapôvodne ženské vylievajúce sa z brehov a ohraničujem ho. Píšem ako žena, pôvodom Slovanka, ale píšem po nemecky, píšem v tomto prísnom, áno, mužskom jazyku ako hermafrodit, ako transvestita. Ale moja nemčina nespočíva v protikladoch, ani ja nie. Napokon píšem

a som polyfónny človek, stala som sa polyfónnou. V mojej osobnosti sa kultúry vrstvia jedna na druhú. Nielenže sa ukladajú, ony sa spolu zhovávajú a dovolím si tvrdiť, že medzičasom tvoria vzdušný, a preto odolný základ. V žiadnom prípade to nie sú ľubovoľné vrstvy, prv než sa usadili a urobili miesto ešte neznámym vrstvám, som ich starostlivo vybrala a overila. A dbám na to, aby sa tá prázdna vrstva na samom vrchu nezaprášila.

Čistý štýl odievania nie je pre mňa, strnulú výkladnú figurínu v klasicom kostýme nechám za sklom. Z bohatej ponuky vytváram vhodné kombinácie. Obliekať sa, vyjadrovať sa, byť vo svete pre mňa znamená zmiešavať.

Na tejto čítačke sa čosi stane, publikum s nemeckým materinským jazykom, prijme moju nemčinu, moje – jemu cudzie – obrazy a neologizmy, prijme môj jazyk ako rozšírenie seba samého a počas jedného večera sa stávame formujúcim sa spoločenstvom. Stane sa to v Bazileji, v meste, kde žijem už tridsaťpäť rokov, no až tak, ako ma prijíma tentoraz v dome literatúry, ho dokážem vďačne prijať aj ja. Identita tu znamená byť identická s obrazom, ktorý si o sebe vytváram a ktorý si o mne robia iní. Ak sa obrazy zhodnú, zavládne zhoda. Nenalaďujem sa na mesto Bazilej, ale na túto vzájomne sa obdarujúcu skupinku, v ktorej zaznieva môj hlas. Tento hlas so zmesou slovenského a švajčiarskeho prízvuku je hlásnou trúbou. Dáva zaznieť hlasom všetkých tých ľudí, ktorých osudy som zozbierala na východných okrajoch Európy a ktorí žiaden hlas nemajú. Mohutný chór uprostred Bazileja.

Na ostrove Sylt stretnem na pláži postaršieho nahého muža. Zaplaví ma pohoršenie, zhnusenie, zahanbenie a sklopím zrak. Vidím bláznivého muža, ktorý mňa osobne atakuje svojou nahotou. Na Sylte som nová a interpretujem túto udalosť nesprávne ako výnimočný prípad. Hlboko pod svojou nevôľou objavujem neskrtnú túžbu urobiť to isté čo on. Ako bezstarostne sa len musí cítiť, keď si v tento chladný a slnečný septembrový deň necháva celú pokožku hladkať vánkom a vlnami. Navyše sa ukáže, že táto slasť je na dlhých plážach úplne normálna. Navečer zhodím celoživotný stud do piesku, odev ako kultúru, ako medziľudský kód. Pozbavená kultúry sa postavím moru a vzduchu; som oslobodená aj od akýchkoľvek myšlienok. Som už len prapôvodné telo, bez šiat, podobné moru, vetru, identické s nimi, pokožkou sa dotýkam kozmu.

106 Týmto aktom v pravom zmysle slova, ktorý patrí len mne, sa zároveň udomácnim na ostrove Sylt. Udomácnim sa teda tým, že si osvojím tamojší mrav. Pozbavenie sa civilizačného obalu, vydanie sa napospas elementom je FKK, freie Körperkultur, kultúra slobody tela. Je to nota bene kultúra, filozofické hnutie rozšírené aj mimo ostrova, kedysi bolo revolučné a pre príchodších ešte stále revolučným je. Okolo mňa sa prechádzajú seniori v syltskej turistickej uniforme - v štepovaných vetrovkách bez rukávov, no kedykoľvek môžu vyklízuť zo svojho hrubého obalu, prepojiť to prapôvodne individuálne s kozmickým a stať sa takpovediac časťou jedného obyčaja. Archaickosť je zabudovaná do povoleného rítu. Namiesto toho aby som ho odmietala, ho využívam, plávam s prúdom, a tak sa vraciam k svojmu ľudskému pôvodu, objavujem samu seba doposiaľ netušeným spôsobom.

Keď počas rusko-čečenskej vojny v roku 1996 prídem so švajčiarskym televíznym štábom do zničeného Grozného, oblečiem si dlhé šaty, zrolujem čiernu hodvábnu šatku a oviažem si ju okolo hlavy. Trhovkyňa, ktorá pred kostrou domu ponúka zopár vajec, vraví: „Prichádzate zďaleka, ale smúťte s nami. Nech vám to Alah dobrým oplatí.“ Kameramanovi, ktorému sa tu jeho identita obmedzená na Zürich rozpadá, prekáža moje udomáčňovanie sa a prísne ma napomenie: „Musíme vydržať pocit cudzoty.“ Chystá sa byť celý týždeň cudzincom, ja ním som v jeho vlasti takmer tri desaťročia. Medzi Zürichom a Grozným je však podstatný rozdiel. Prísť do doráňaného Grozného s tým, že by tam človek chcel byť cudzincom, ktorého sa nič nedotkne, to je ako odprieť ruku padajúcejmu. Keď súciť prepadne cez ruiny do ničoty, rozbije sa akákoľvek identita.

Moja čečenská priateľka ma tiež chce ako cudzinku, chce ma ako exotický darček pre krvavé vojnové knieža Grozného a prosí: „Daj si dolu tú šatku, chcem ťa predstaviť Šamilovi Basajevovi. Nech vidí slobodnú Európanku, a nie obyčajnú Čečenku.“ Lenže ja vidím slobodné európanstvo práve v tom, že sa zovňajškom pripodobním bežnej čečenskej žene, keďže som vnútorne spojená s jej utrpením. Ovážujem si v Groznom hlavu, rozhodnem sa, že budem zviazaná s Grozným. Nie však s Grozným páchatelov, s Jeľcinovým, Putinovým a Basajevovým Grozným, ale s Grozným žien z ruín. Zrolovaná čierna šatka na mojich vlasoch znamená, že mám smútok – smútok za blízkym príbuzným, smútok, pretože zavraždili desiatky tisícov príbuzných zo Severného Kaukazu. Pokrvné

zvážky som dávno nechala za sebou, no nie pojem príbuzenstva. Odev sa mení, ale pocit spolunáležitosti mi ostáva. Čierna šatka na hlave by však bola iba prázdny teatrálnym gestom, keby za ňou nenasledovali konkrétne činy. Identita dozrieva z transformatívneho konania a nielen z toho, že som našla záľubenie v novom zvyku. A nie každá vlčia svorka je aj mojou.

V Dubrovniku stretnem v roku 1998 chorvátske sedliačky, ktoré srbská soldateska vyhnala z ich dedín. Medzinárodné organizácie im darovali humanitárnu pomoc – neživé, sivé šaty, obnosené západnými ženami. Sedliačky mi rozprávajú, ako sa ich toto gesto zunovaného dobrodenia dotklo. Práve stratili svoje domy a teraz by sa mali vzdať aj svojej najpôvodnejšej ženskej kože – svojich vlastnoručne ušitých, tradičných farebných odevov. Aby si zachovali svoju identitu, chceli niektoré v hneve túto ohrozujúcu západnú nivelizáciu zahodiť, zrodil sa však nápad na transformáciu. Ženy postrihali cudziu identitu na prúžky, štvorce, trojuholníky a pozošivali z vlny, hodvábu, bavlny a čipky, vyslobodenej z formy, veľké farebné prikrývky, do ktorých sa zahalili. Teplo vlastnoručne vytvorenej patchworkovej prikrývky už mohli prijať, zohriali sa pod ňou na úteku, aby sa neskôr vrátili do svojich dedín.

Tieto inovátorské, hrdé sedliačky mi ukázali, aká môže byť kolektívna identita. Dáva nám pocit bezpečia, no neleží priamo na pokožke, najprv ju treba postríhať a potom si ju musíme sami nanovo pozošívať. Spoločné šitie, archaická ženská práca ako zdroj identity. Svoje nitky vpletám tam, kde svet zrastá, kde spoločenstvá ďalej snujú pestrý plášť globálnej identity, a načúvam drnčaniu tkáčskych stavov.

Keď raz cestujem vlakom z Frankfurtu do Bazileja, stanem sa svedkyňou tejto drnčavej činnosti. Na Frankfurtskom knižnom veľtrhu sa napopilo nespočetné množstvo príbehov, no vo vlakovom kupé sa neočakávane tiež začína spríadať jeden príbeh. Staršia žena zo západnej časti Nemecka rozpráva študentovi z Lipska o časoch, keď Nemcov rozdeľoval múr. Rozpráva, ako vtedy čoby západniarka vnímala NDR, ako uzavretý priestor ireálnej túžby, kde ustrnutí čierno-bieli ľudia stoja pred ostnatým drôtom, pozerajú smerom na západ a sľubujú si spásu od farebných časopisov ako Bravo a Spiegel. To bolo strašné, chudáci, vzdychne si cituplne stará pani, vedená svojím lineálnym spôsobom myslenia. Študent, úplne zahnaný do defenzívy, spomenie svoju ma-

108 mičku. Stará pani naňho prudko vybehne. „Mamička, mamička, aké malomeštiacke,“ zatiahne posmešne a vraví, že s týmto niekdajším cukrovaním je koniec. „Teraz ste na západe a tu máme len matku.“ Tou matkou myslí aj seba a svoje vlastné názory. No nie len. S odmietnutím mamičky to myslí vážne. Hoci pri tomto rozhovore vystupuje západ dominantne a zjednodušujúco, medzi generáciami a rôznymi politickými razeniami sa v rozhovore o nemeckej minulosti a cez definíciu jazyka odohráva srdečné zblížovanie.

Sedím neďaleko tejto nerovnej dvojice, v duchu natahujem uši ako antény a cítim sa ako tretia, spájajúca časť, ako stredná generácia, síce mlčky, ale predsa aktívne zaliezam pod kožu tých dvoch cestujúcich a poskakujem sem a ta, ako Európanka, ktorá si oblieka raz východnú, raz západnú kožu a obe sa pokúša navzájom zosúladiť. Dobré chápem dôležitosť práce, ktorú vykonávajú tí dvaja zblížujúci sa ľudia, a pripojím sa k nim. Tvoríme celú rodinu. A mne sa zdá, akoby bol tlmene rachotiaci vlak šijacím strojom, ktorý zošívá roztrhanú Európu slovami, ako sú tieto, čo sa cestou od človeka k človeku rozmotávajú a nanovo spájajú ako nitky. Som šťastná, že môžem byť v tejto rachotiacej epoche pri tom, že k tomu patrí, že aj ja šijem šaty matky Európy, v rozprávaniach, v stretávaníach, v prevetľovaníach, v premýšľaní, v písaní.

V spolupráci s autorkou z nemčiny preložila Jana Cviková.

O Nadácii Milana Šimečku

Nadácia Milana Šimečku patrí medzi najstaršie mimovládne organizácie na Slovensku. Nesie meno človeka, ktorý bol významným disidentom, mysliteľom, filozofom a spisovateľom v bývalom Československu. Vďaka svojim knihám *Kruhová obrana*, *Koniec nehybnosti*, *Strata skutočnosti*, *Obnovenie poriadku* sa stal jedným z najprekladanejších česko-slovenských spisovateľov. Krátko po jeho smrti sa v roku 1991 jeho priatelia rozhodli založiť inštitúciu, ktorej cieľom je v duchu filozofického odkazu Milana Šimečku podnecovať a podporovať aktivity smerujúce k rozvoju demokracie, kultúry, tolerance a občianskej spoločnosti.

Od založenia nadácie sme realizovali desiatky projektov. Je nemožné ich všetky spomenúť, ale akúsi pomyselnú niť našej takmer dvadsaťročnej histórie vymedzujú tieto hlavné témy:

Demokracia

Ako jedna z prvých inštitúcií po novembri 1989 sme sa stali takzvanou „demokratickou univerzitou“. Snažili sme sa napomáhať vzniku a rozvoju iných mimovládnych organizácií, organizovali sme demokratické semináre a venovali sme sa témam, ktoré boli (a ešte stále sú) spoločnosťou prehliadané.

Občianska spoločnosť

Podľa Milana Šimečku je občianska spoločnosť „od daného režimu nezávislé spoločenstvo aktívnych občanov, ktorí si žijú vlastným životom, sami spravujú svoju obec a vytvárajú si vlastné inštitúcie a mechanizmy tejto svojej samosprávy.“ Občianska angažovanosť je pre nás základom zdravej spoločnosti, a preto sa neustále snažíme podporovať tých, ktorí chcú meniť veci okolo nás.

Ľudské práva

Výchova k ľudským právam je jedným z najstarších programov nadácie. Aj keď sa Slovensko už dve desaťročia hlási k vyspelým a demokratickým krajinám, sme presvedčení, že aj naďalej je potrebné vzdelávať všetky generácie ľudí o ich právach. Takéto poznanie patrí k dôležitým pilierom občianskej spoločnosti a dáva jednotlivcom možnosť brániť sa pred svojvôľou vládnucej moci. V poslednom období sa nadácia osobitne venuje najmä multikultúrnemu vzdelávaniu.

Orálna história

Táto špecifická metóda poznávania našej minulosti zachytáva a zároveň sprístupňuje skúsenosti a spomienky obyčajných ľudí v širších historických súvislostiach. Ich výpovede sú nám blízke práve preto, že nestrácajú ľudský rozmer. Prostredníctvom spomienok pamätníkov, ktorí reflektujú vlastné životné príbehy na pozadí "veľkých dejín", spoznávame históriu s ľudskou tvárou. Tieto príbehy zaznamenávame, spracúvame a snažíme sa prostredníctvom publikácií a rôznych podujatí sprostredkovať aj ďalším.

Menšiny

Už pri vzniku nadácie bolo jasné, že sa chceme venovať menšinám, či už národnostným, etnickým alebo náboženským. Prešli sme kľukatou cestou od spracovania česko-slovenských vzťahov, cez skúmanie židovského a neskôr rómskeho holokaustu až po prácu v rómskej osade, či organizovanie festivalu Týždeň nových menšín. Práve menšinová problematika je tmelom, ktorý spája skoro všetky naše projekty.

Komunitný rozvoj

Zdravé komunity sú podľa nás dušou demokratickej, tolerantnej a otvorenej spoločnosti. Popri budovaní inštitúcií je práve komunitný rozvoj najlepším nástrojom postupnej zmeny spoločnosti. Veríme, že aktívni a uvedomelí občania dokážu významne ovplyvniť život v ich okolí a nepriamo i v celej krajine. Preto sa dlhodobo angažujeme v komunitných aktivitách, či už v Hermanovciach alebo najnovšie i v Bratislave.

Milan Šimečka nezanechal nadácii financie, ale duchovný odkaz. Šíriť ho pre nás znamená kombinovať víziu s drobnou prácou, rozdávať, čoho je nedostatok a pomáhať tým, na ktorých sa zabúda. Pracujeme s ľuďmi a pre ľudí, umožňujeme vzájomné poznávanie, zblížovanie jednotlivcov a skupín. Usilujeme sa byť citliví na problémy a vnímaví voči tomu, čo je prehliadané. Od počiatkov sme sa púšťali na neprebádanú pôdu, do riešenia problémov, do skúmania nie vždy svetlých období našej histórie. V tomto úsilí chceme i naďalej pokračovať.

Aktuálne informácie o našich aktivitách nájdete na stránke
www.nadaciamilanasidecku.sk.